

Sprog i Norden

1975

Sprog i Norden 1975

Årsskrift for de nordiske sprognævn

UDGIVET AF
DANSK SPROGNÆVN

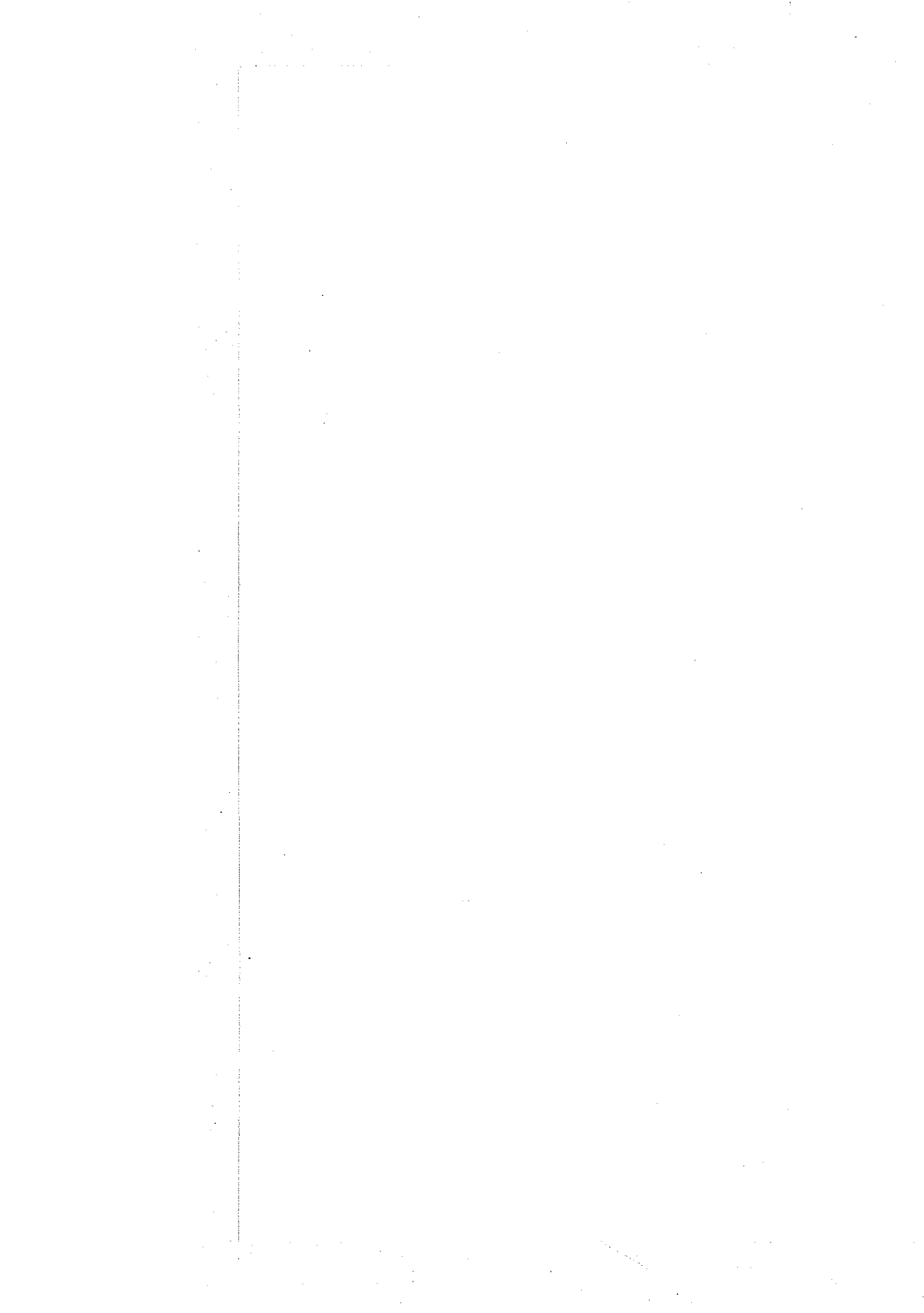
I kommission hos
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG A.S.
KØBENHAVN 1975

Denne bog er også udgivet i Norge og Sverige,
i begge lande under titlen *Språk i Norden 1975*
© Dansk Sprognævn

Berlingska Boktryckeriet, Lund 1975
ISBN 87 01 22791 2

Indhold

Dansk Sprognævn 1974	5
Svenska språkvårdsnämnden i Finland 1974	8
Institutionen för nufinska 1974	10
Det islandske sprognævn 1974	15
Norsk språkråd 1974	16
Svenska språknämnden 1974	19
Samarbeidet mellom de nordiske språknemndene i 1974, av <i>Ståle Løland</i>	21
Samisk språk og Samisk Språknemnds arbeid, av <i>Ole Henrik Magga</i>	37
Lidt om færøsk sprogrøgt, af <i>Kaj T. Larsen</i>	53
Om grønlandsk — og om den nye grønlandske retskriv- ning, af <i>Robert Petersen</i>	57
Bro over dansk-finsk sprogkløft?, af <i>Poul Lindegård Hjorth</i>	67
Om finnarnas svårigheter i att förstå danska, av <i>Tove Skutnabb-Kangas</i>	77
Nyare litteratur av intresse för språkvårdsarbetet	
Danmark, af <i>Henrik Galberg Jacobsen, Jørgen O. Jørgensen og Pia Riber Petersen</i>	85
Norge, av <i>Alfred Jakobsen</i>	101
Sverige, av <i>Margareta Westman</i>	112
Nogle nyere ordbøger og ordlister	
Danmark	125
Finland	128
Norge	130
Sverige	131
Om forfatterne	135
Tidligere bind af Sprog i Norden	137

Dansk Sprognævn 1974

Virksomheden er foregået efter de samme retningslinjer som i de foregående år.

Nævnets sekretariat har besvaret i alt ca. 5 200 forespørgsler, heraf ca. 3 900 mundtlige og ca. 1 300 skriftlige. De tilsvarende tal for 1973 var 4 900, 3 900 og 1 000.

Ligesom i de foregående år har sekretariatet gennemgået udkast til terminologi m.m. inden for forskellige områder, derunder forslag til danske standarder og danske termer i et stencileret manus til Norsk landbruksordbok.

Terminologicalentralen, oprettet i 1940 af Akademiet for de tekniske Videnskaber (se herom nærmere i Sprog i Norden 1972, s. 73 ff.), ophørte i 1960. Den svarede til Rådet for teknisk terminologi, Oslo, og Tekniska nomenklaturcentralen, Stockholm. Siden 1960 har der været taget flere initiativer for igen at få oprettet en sådan central. Det seneste kom i begyndelsen af 1974 fra et terminologisk koordinationsudvalg for de danske afdelinger i De Europæiske Fællesskabers institutioner. Medarbejderne (specielt oversætterne) i de forskellige funktioner inden for EFs institutioner i Bruxelles og Luxembourg er ofte stillet over for store vanskeligheder, især ved oversættelsen til dansk af udenlandske tekniske og administrative termer, da der ofte er betydningsmæssige forskelle mellem de fremmedsprogede og de tilsvarende danske termer.

Efter at Handelshøjskolen i København havde oprettet en terminologiafdeling, blev der i september 1974 holdt et møde på højskolen om dansk terminologiarbejde. I mødet deltog danske oversættere ved EF-institutionerne, andre repræsentanter for disse, lederen af Infoterm, Wien (et internationalt informationscenter for normativt terminologiarbejde), og re-

præsentanter for bl.a. Sprognævnet, Standardiseringsrådet, Justitsministeriet, Danmarks Tekniske Bibliotek og Københavns Universitets Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik.

På mødet blev det vedtaget at danne en permanent arbejdsgruppe. I den er Sprognævnet repræsenteret. Den har holdt en række møder.

Svarene på en del forespørgsler til Dansk Sprognævn er offentliggjort i nævnets årsberetning og i tidsskriftet *Nyt fra Sprognævnet*, som udsendes 2 gange årlig, for tiden i ca. 9 500 eksemplarer.

Indsamlingen af ny ord etc. er foregået på samme måde som i tidligere år. Foruden ny ord er der fortsat også registreret afvigende stavemåder, udtaleforhold, ny bøjningsformer og ny konstruktioner etc., hvorved indsamlingsarbejdet også er blevet til nytte for oplysnings- og rådgivningsvirksomheden og for den ny udgave af *Retskrivningsordbogen*. Samlingen af citatsedler er vokset med ca. 30 000 og omfattede ved udgangen af 1974 ca. 420 000.

Arbejdet med næste bind i nævnets skriftserie *Ny ord i dansk*, som skal omfatte 1970 og 1971, er desværre blevet stærkt forsinket. Bogen ventes udsendt omkring årsskiftet 1975/76.

Arbejdet med en ny, revideret udgave af *Retskrivningsordbogen* er fortsat. Afsnit af prøveredaktionen er gennemgået, og en række redaktionelle principspørgsmål er afgjort.

I serien *Dansk Sprognævns skrifter* er nr. 7 udsendt i 1974: Henrik Galberg Jacobsen: *Dansk sprogrøgtslitteratur 1900—1955* (en kronologisk bibliografi over bøger, pjecer, tidsskrift- og avisartikler om sprogrøgt, med korte resumeer af de bibliograferede arbejder). Bogen knytter sig til samme forfatters *Sprogrøgt i Danmark i 1930'erne og 1940'erne*, som blev udsendt i 1973 som bind 6 i samme serie. — I anledning af tyveårsdagen for oprettelsen af Dansk Sprognævn har nævnet i april 1975 som nr. 9 i serien udsendt bogen *At færdes i sproget, Iagttagelser og synspunkter*. Bogen indeholder en samling artikler om moderne dansk sprog, skrevet af nuværende eller tidligere medlemmer af nævnet og af amanuenser i

sekretariatet.

Samarbejdet med Danmarks Forvaltningshøjskole er fortsat (jf. Sprog i Norden 1974, s. 6). Som et led i nævnets bestræbelser for på længere sigt at få indflydelse på sprogbrugen i skriftlige henvendelser fra den offentlige administration til borgerne, har en repræsentant for nævnet i forbindelse med Danmarks Forvaltningshøjskoles undervisning i lovteknik på 5 kursushold gennemgået sproglige problemer ved udformningen af love og bekendtgørelser.

Svenska språkvårdsnämnden i Finland 1974

Sedan en längre tid tillbaka har det stått klart, att den svenska språkrådsgivningen i Finland har helt otillräckliga resurser för sin verksamhet. Anslagen förslår nätt och jämnt till lön åt nämndens sekreterare för att han två timmar dagligen besvarar telefonförfrågningar. I och för sig skulle den anslagna arbetstiden nödtorftigt förslå också för en del andra nödvändigare uppgifter. Däremot har det visat sig ogörligt att uppbringa en kompetent person som ville sköta sysslan på de erbjudna villkoren, och verksamheten har måst upprätthållas genom tillfälliga arrangemang.

Det dominerande ärendet för 1974 har därför varit att åstadkomma en sekreterarbefattning på heltid. Redan på våren blev det emellertid klart att statsbidrag inte kunde erhållas för ändamålet, varken för 1974 eller 1975.

På hösten visade Svenska Finlands folktingsfullmäktige ett visst intresse att avlöna en språkvårdssekreterare som vid sidan av huvudsysslan skulle fungera som informationssekreterare för Folktinget. En grundligare inventering av tillgångarna visade dock att planen inte gick att genomföra. Svenska kulturfonden kunde inte heller åtaga sig kostnaderna för tjänsten. Däremot kunde nämnden räkna med ett temporärt anslag för en ny tjänst förutsatt att staten senare övertar finansieringen.

Sekreterartjänsten blir sålunda beroende på om planerna på ett statligt språkforskningsinstitut blir förverkligade. En arbetsgrupp som tillsatts att utreda frågan har framställt två förslag. Enligt det första skulle en språkvårdartjänst inrättas i en särskild avdelning för svensk språkforskning, enligt det andra i en gemensam finsk-svensk språkvårdsbyrå. Det första

förslaget förordades enhälligt av arbetsutskottet. Det andra förslaget förordades av utskottets majoritet, medan en ledamot reserverade sig.

Den 27 maj bildades en finländsk teknisk nomenklatur-central, Tekniikan sanastokeskus — Centralen för teknisk terminologi, där Språkvårdsnämnden är stiftande medlem. Nämndens representant i centralen var professor Egil Nicklin, som även invaldes i centralens styrelse.

Professor Thors skrev spalten "Modern svenska" i Hufvudstadsbladet och "Språkspalten" i Vasabladet.

En kraftig nedgång inregistrerades i antalet telefonförfrågningar, 520 mot mer än 900 föregående år. Minskningen torde till stor del få tillskrivas den osäkerhet som rått i fråga om skötseln av sekreterartjänsten, men utan betydelse har det säkerligen inte varit, att den nuvarande sekreteraren inte haft möjlighet att behandla språkfrågor i tidningar, i radion eller på föredrag och kurser.

Institutionen för nufinska 1974

Allmänt

Institutionen för nufinska följde i sin verksamhet under 1974 samma riktlinjer som tidigare. Redigeringen av "Nykysuomen perussanakirja", en ordbok över finskans grundläggande ordförråd, var den centrala arbetsuppgiften.

Professor Matti Sadeniemi, institutionens chef under en lång följd av år, avgick vid uppnådd pensionsålder 31.7. Professor Sadeniemi utsågs 1939 till huvudredaktör för "Nykysuomen sanakirja". I redigeringen av denna nufinska ordbok hade han varit engagerad redan 1932—33, då han ett halvår arbetade som lexikograf. Han utnämndes 1949 till chef för den ursprungligen av Finska litteratursällskapet 1945 inrättade och sedan 1949 under Finlands Akademi sorterande språkbyrån, "Kielitoimisto". Chef för Institutionen för nufinska blev han 1970, då språkbyrån och redaktionen för Nykysuomen sanakirja sammanslogs till en funktionell enhet, som är underställd statens humanistiska kommission. I språkvårdsarbetet har Matti Sadeniemi varit en besinningsfull nydanare med aktning för traditioner. Att den allmänna inställningen till språkstyrning är mycket välvillig i Finland är hans förtjänst. Finska kulturfonden tilldelade 27.2.1975 professor Matti Sadeniemi ett pris om 10 000 mark som erkänsla för "hans helgjutna livsgärning för finska språkets vård och utveckling".

Frågan om en förändring av institutionens organisation har alltjämt stått på dagordningen. Undervisningsministeriet tillsatte 6.9.1974 en arbetsgrupp, som fick i uppdrag att på basen av det betänkande statskommittén för planering av ett forskningsinstitut för de inhemska språken framlagt, utlåtandena om detta betänkande och de statliga myndigheternas senare

ståndpunktstaganden utarbete ett förslag till förbättrad organisering av den språkforskning och språkvård som gäller de inhemska språken. Arbetsgruppen skulle också utreda möjligheterna att med beaktande av regionala och språkliga synpunkter förlägga institutioner till olika orter samt framlägga alternativa förslag till finansieringens ordnande. Till medlemmar i arbetsgruppen kallades professorerna Alho Alhoniemi, Lars Huldén och Terho Itkonen, fil. lic. Auli Hakulinen samt byråchef Markku Linna. Till ordförande förordnades institutionens tf. chef, fil. mag. Esko Koivusalo. Arbetsgruppens betänkande förelåg färdigt 21.12. Institutionen för nufinska handhade utskrivningen av betänkandet och vissa förberedande arbeten.

Institutionen deltog i förberedelserna för grundandet av Tekniikan Sanastokeskus ry. — Centralen för Teknisk Terminologi r.f. — och utsåg professor Matti Sadeniemi till sin representant i den interimistiska styrelsen för centralen, som inrättades 19.9.

Den 18.1. ingick Institutionen för nufinska och Finlands Standardiseringsförbund en överenskommelse om samarbete vid utfärdande av för allmänheten avsedda rekommendationer.

Föredrag om språkvård har vid olika tillfällen hållits av prof. Matti Sadeniemi, fil. mag. Esko Koivusalo och fil. mag. Kaarina Karemo samt av språknämndens ordförande, prof. Terho Itkonen och av prof. Aimo Turunen, medlem av språknämnden. Prof. Itkonen har fungerat som rådgivare i språkfrågor vid Suomen Tietotoimisto (Finska notisbyrån).

Institutionens personal har redigerat spalten "Kielemme käytäntö" (Vårt språkbruk) i tidskriften Virittäjä.

Finska litteratursällskapet sade 29.9. upp hyreskontraktet med Institutionen för nufinska. Lokalerna skulle utrymmas före 31.3.1975. Sedan en tid tillbaka har man därför försökt finna nya lokaler för institutionen.

Språkbyrån

Språkbyrån mottog under året 9471 telefonförfrågningar, i medeltal 41 per arbetsdag. Skriftligt besvarades 151 frågor.

14 svar på frågor som ställts i tidningar och tidskrifter utarbetades. Särtryck av spalten "Kielemme käytäntö" i tidskriften "Virittäjä" utsändes till ca 130 tidningar.

Av Finlands Standardiseringsförbund till branschorganisationerna utsända förslag till standarder granskades som förut.

Fil. mag. Paula Vuorela skötte telefonservicen. Dessutom utförde hon på tjänstens vägnar mindre språkgranskningsuppgifter samt skötte institutionens postärenden och arkiveringen av handlingar. Hon framträdde i TV 18.2., varvid hon intervjuades om språkbyråns arbete och besvarade frågor om språkbruk.

I radioprogrammet "Kielikorva" (Språkörat) medverkade institutionens chef, prof. Sadeniemi tre gånger, tf. chef fil. mag. Koivusalo två gånger och prof. Osmo Ikola en gång.

Informationsbladet "Kielikello" nr 7 utkom i en upplaga om 18 800 ex. Det huvudsakliga innehållet var en retrospektiv översikt av språknämndens rekommendationer.

Ordboksredaktionen

Manuskriptet till "Nykysuomen perussanakirja" har färdigställt nästan till slutet av bokstaven K. Två studenter har som hemarbete excerperat ny litteratur. Två utomstående maskinskriverskor har också arbetat för redaktionen. Fil. mag. Kaarina Karemo har lett excerperingsarbeten för universitetsbetyget cum laude (2 betyg) i finska. Samlingarna har införlivats med institutionens nya ordsamlingar. Sammanlagt har ca 50 000 nya ordsedlar hopbragts under året.

Excerpteringen av nytt material har på grund av personalbrist inte tillnärmelsevis kommit i gång i behövlig utsträckning. Själva redigeringsarbetet, som likaså lider brist på arbetskraft, försvåras av trångboddheten i lokalerna.

Om utgivningen av ordboken har underhandlingar förts både med Finska litteratursällskapet och Statens tryckericentral.

Ordboksredaktionen företog 20.—23.5. en resa till Tallinn, där ordboksarbete och språkvårdsfrågor diskuterades med forskarna vid "Keele ja Kirjanduse Instituut".

Språknämnden

Professor Terho Itkonen har varit ordförande i språknämnden, som dessutom har haft följande medlemmar: professorerna Lauri Hakulinen (till 30.9.), Osmo Ikola och Aimo Turunen samt institutionens chef professor Matti Sadeniemi (till 31.7.) och dess tf. chef fil. mag. Esko Koivusalo. Professorerna Heikki Leskinen och Pertti Virtaranta har varit suppleanter.

Språknämnden har haft fem möten. I mötena har utom medlemmarna deltagit fil. mag. Paula Vuorela och fil. mag. Jouko Vesikansa.

Ur språknämnden utträdde 30.9. professor Lauri Hakulinen, som varit medlem av nämnden under en lång följd av år. Språknämndens arbete i dess nuvarande form och nu inrättandet av språkbyrån baserar sig till centrala delar på initiativ som tagits av Lauri Hakulinen. Hans ståndpunktstaganden i språkvårdsfrågor har byggt på mångsidig prövning och på djupa insikter både i vårt språks egna uttrycksmedel och i lånordsförhållandena.

Nordisk samarbete

De nordiska språknämnderna sammankom till språkmöte i Köpenhamn 20.—22.9. Institutionens för nufinska språknämnd representerades därvid av professorerna Osmo Ikola och Aimo Turunen. Institutionens tf. chef hördes som sakkunnig vid Nordiska rådets session i Ålborg 9.11.

Personal

Chef: professor Matti Sadeniemi till 31.7., tf. chef fil. mag. Esko Koivusalo från 1.8.

Redaktionschef: fil. mag. Jouko Vesikansa.

Ordboksredaktörer: fil. mag. Arvo Keinonen och fil. mag. Kaarina Karemo, fil. kand. Mauri Levomäki (tillfällig) till 30.4. och hum. kand. Risto Haarala (tillfällig) från 1.6.

Assistent: fil. mag. Paula Vuorela.

Maskinskriverska: Sinikka Kantokoski.

I ordboksredaktionen har dessutom som av Finska litteratursällskapet avlönad redaktör ingått hum. kand. Aarre Huhtala. Stud. Leila Rajamäki och stud. Eija-Riitta Grönros har varit timavlönade excerptister och Anni Ahtiainen och Annikki Laasola styckavlönade ordsedelskrivare.

Det islandske sprognævn 1974

Det islandske sprognævns rådgivende virksomhed er fortsat i nogenlunde samme omfang som i de foregående år. Nævnet har dels besvaret et betydeligt antal enkeltspørgsmål, dels drøftet forskellige mere omfattende problemer med enkelt-personer og institutioner. De spørgsmål nævnet har fået forelagt drejer sig i første instans om nydannelser indenfor teknisk og faglig terminologi, i noget mindre grad om problemer vedrørende sprogrigtighed.

Det terminologiske område skaber nødvendigvis de største problemer, da man stadig søger at undgå direkte brug af fremmedord, i hvert fald på de områder der har berøring med menigmands sprog. Talrige fagfolk har her i årevis gjort en betydelig indsats og gør det til stadighed. Sprognævnet har efter evne søgt at støtte dette arbejde, men dets opgave vanskeliggøres af mangel på midler til systematisk indsamling og registrering af nydannelser. Indenfor visse fag foregår der sådanne registreringer, f.eks. har den islandske ingeniørforening udgivet vigtige ordlister, men en større teknisk ordbog er stadig et ønskemål som kræver koordinering mellem flere faggrupper. På dette område har sprognævnet måttet indskrænke sig til rådgivning og opmuntring, da det ikke har midler til selv at iværksætte et arbejde af denne art.

Norsk språkråd 1974

Norsk språkråd har i 1974 halde fram med arbeidet etter dei same retningslinene som tidlegare. Arbeidsoppgåvene har auka, særleg fordi rådet stadig engasjerer seg sterkare i arbeidet med fagterminologiske spørsmål.

I 1974 kom det inn til språkleg kontroll 341 lærebøker, 108 på nynorsk, 181 på bokmål og 52 med både nynorsk- og bokmålstekst. Dette er om lag same talet som i 1973. Språkrådet har fått fleire klager over mangel på nynorske lærebøker i skulen, og har sendt ei fråsegn til Kyrkje- og undervisningsdepartementet der rådet understrekar at lova må verta følgd, og at departementet må gjera dei tiltak som trengst for at lærebøkene i alle skuleslag kan liggja føre til same tid på nynorsk og bokmål.

Også i 1974 har Språkrådet fått mange spørsmål om språklege problem, både skriftleg og over telefonen. Eit utval av spørsmåla og svara er publisert i meldingsbladet Språknytt. Dette bladet er gratis og kjem med fire nummer i året, kvart på seksten sider. Bladet har eit opplag på 11 000 og vert sendt til skulane (grunnskulen, vidaregåande skular, lærarskular, høghskular), til universiteta, offentlege bibliotek, aviser, journalistar, medarbeidarar i NRK og andre.

Språkrådet har gått gjennom skrivemåtar og bøyingsformer i den nye utgåva av Tanums store rettskrivningsordbok. I tilknytning til dette arbeidet har fagnemnda i rådet gjort ei rekkje rettskrivningsvedtak.

Komiteen for dataterminologi har utarbeidt ei førebels liste på ca. 1100 termar med definisjonar. Komiteen vonar å få gjeve ut lista i 1975. Innstillinga frå grammatikkomiteen er ferdig og vil venteleg også verta utgjeven i 1975. Elles er

komiteen for marknadføringsterminologi komen godt i gang med arbeidet. Planen er å få laga ei liste med definisjonar til sentrale termar i marknadføring. Komiteen for nynorsk fagterminologi har i 1974 mellom anna gått gjennom "Forslag til nordiske størrelsesnavn" frå Standardiseringskomiteen for tekniske og fysikalske enheter, og sett opp ei liste over nynorske ekvivalentar til termane i publikasjonen. Språkrådet har dessutan fått oversendt ei rekkje tekstar til språkleg gjennomsyn, m.a. framlegg til Norsk Standard frå Norges Standardiseringsforbund, ordboksmanuskript frå Rådet for teknisk terminologi, arbeidsgrunnlag for nomenklaturutvala i Forsvarets felles materiellteneste (FFMT — tidlegare FSKM) og ca. 3 000 termar med definisjonar til ei ny utgåve av *Metallurgisk ordbok* som Norsk Verkstedsindustri Standardiseringsentral (NVS) vil gje ut.

Norsk språkråd har saman med Rådet for teknisk terminologi teke initiativet til å få i gang eit arbeid for ein norsk oljeterminologi. På eit sammøte med styresmaktene, ei rekkje oljeselskap og andre vart det vist positiv interesse for tiltaket, og Norsk språkråd og Rådet for teknisk terminologi vart bedne om å venda seg til aktuelle organ med spørsmål om økonomisk og fagleg støtte for å få i gang arbeidet så snart som mogeleg.

Språkrådet har i 1974 også vendt seg til styresmaktene med framlegg om å skipa terminologikomitear for ei rekkje skulefag. Det er meininga at komiteane skal få i oppdrag å arbeida ut autoriserte lister der terminologien vert fastlagd og termane forklarte.

Komiteen for praktiske skrivereglar har i 1974 arbeidt med forkortingar og bruken av små/store forbokstavar. Særutval skal elles drøfta mogelege endringar i rettskrivinga både på bokmål og nynorsk, og vil leggja fram eventuelle forslag om justeringar for fagnemnda. Arbeidet med handordbøkene er kome godt i gang, både på nynorsk og bokmål.

Etter oppmoding frå Kyrkje- og undervisningsdepartementet har Norsk språkråd drøfta spørsmålet om det skal gjevast ein eller to karakterar til avgangsprøva i norsk i ungdomsskulen. Eit fleirtal i rådet gjekk inn for at det vert gjeve to karakterar, ein i hovudmål og ein i sidemål, men at det skal vera visse

høve til fritak. Departementet har no bestemt at det skal gjevast to karakterar i norsk.

Språkrådet har også gjeve ei fråsegn til Kyrkje- og undervisningsdepartementet om fordelinga av nynorsk og bokmål i vermeldingane i Norsk rikskringkasting. I fråsegna stør Språkrådet tanken om å laga ein instruks for målfordelingane i vervarsel som dei meteorologiske institusjonane sender ut gjennom Norsk rikskringkasting.

Samarbeidsnemnda for norske namnegranskarar har levert ei utgreiing til Norsk språkråd om prinsippa for språkleg normering av norske stadnamn. Bakgrunnen er at Kyrkje- og undervisningsdepartementet skal setja ned eit utval til å vurdera ulike sider når det gjeld skrivemåten av stadnamn, gardsnamn og bruksnamn. Språkrådet vonar dessutan seinare å kunna drøfta dei praktiske problema i samband med stadnamnormering.

Svenska språknämnden 1974

Nämnden för svensk språkvård ombildades den 1 juli 1974 till *Svenska språknämnden*. Omorganisationen innebär i första hand att den fasta personalen utökats till fyra tjänstemän (en chef för sekretariatet och tre forskningsassistenter) och två kontorister (den ena kontoristtjänsten vakant under 1974). De fyra tjänstemännens löner betalas av svenska staten. Svenska språknämndens sekretariat ersätter det tidigare Institutet för svensk språkvård. För omorganisationen och för Svenska språknämndens verksamhet under första halvåret 1974 redogörs närmare i *Språk i Norden 1974*, s. 14.

Svenska språknämnden och dess sekretariat har under andra halvåret 1974 fortsatt verksamheten efter de riktlinjer som tidigare gällde för Nämnden för svensk språkvård.

Den *rådgivande* verksamheten har varit en huvuduppgift, och under hela 1974 besvarades omkring 6 200 språkfrågor, omkring två tredjedelar muntligt (i regel i telefon) och resten skriftligt. Dessutom har uppgifter om motsvarigheter till ca 4 700 norska lantbrukstermer o.d. granskats på sekretariatet.

Sekretariatets tjänstemän har undervisat vid ett stort antal kurser för olika kategorier av statstjänstemän, anställda vid Sveriges Radio, olika grupper av sekreterare m.fl. De har dessutom talat om språkfrågor i radio omkring 85 gånger under 1974.

Svenska språknämnden har under 1974 avgivit remissyttranden över Nordiska rådets medlemsförslag om "gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd", över Nordiska rådets medlemsförslag om upprättande av en gemensam nordisk språknämnd samt över betänkandet "Att översätta Gamla

testamentet", avgivet av 1971 års bibelkommitté för Gamla testamentet.

Nämndens tidskrift *Språkvård* har under året liksom tidigare utgivits i fyra nummer; antalet betalande prenumeranter uppgick vid årsskiftet till drygt 2 000.

I nämndens skriftserie (fr.o.m. nr 51 kallad "Skrifter utgivna av Svenska språknämnden") har under andra halvåret 1974 utgivits:

- 51 *Nils Hasselmo, Amerikasvenska*
- 52 *Språk i Norden 1974*
- 53 *Språkvårdsstudier, en antologi redigerad av Bertil Molde*
- 54 *Bertil Molde & Margareta Westman, Offentlig svenska (utg. 1975)*
- 55 *Ture Johannisson & Gösta Mattsson, Svenska Akademiens ordlista under 100 år.*

Arbetet på en *norsk-svensk ordbok*, en *svensk uttalsordbok* och en *nyordsordbok* pågår.

Samarbeidet mellom de nordiske språknemndene i 1974

Av Ståle Løland

Samarbeidet mellom de nordiske språknemndene fortsatte i 1974 etter de samme retningslinjene som før. Nemndene har utvekslet møtereferater og meldinger om rådgivningsarbeidet og hatt kontakt med hverandre i saker av fellesnordisk interesse. Særlig nyttig har samarbeidet om terminologispørsmål vært, og i flere tilfeller har en lyktes i å komme fram til felles termer. I dette arbeidet har nemndene hatt god hjelp av Rådet for teknisk terminologi i Norge og Tekniska nomenklaturcentralen i Sverige.

Møtet mellom sekretærene i språknemndene skulle vært holdt på Island i april 1974, men ble utsatt til 1975.

Nordisk språknemnd/nordisk språksekretariat

Spørsmålet om å opprette et fellesnordisk språklig samarbeidsorgan har stått sentralt i diskusjonen mellom de nordiske nemndene i 1974 og begynnelsen av 1975.

Tanken om en nordisk språknemnd er ikke ny. (Jfr. Språk i Norden 1970, s. 67 f.) I 1968 foreslo den svenske riksdagsmannen Sven Sundin at Nordisk råd skulle ta initiativet til å få opprettet en slik nemnd. Både den danske og den norske nemnda stilte seg noe skeptiske til en egen nordisk språknemnd. De gav uttrykk for at et slikt organ ville føre til overadministrasjon og kompetansestrid, og framhevet at det nordiske språksamarbeidet ville være best tjent med at kontakten mellom de nasjonale nemndene ble videre utbygd. Den svenske nemnda var mer positiv til forslaget, men understreket at en nordisk språknemnd måtte bli et samarbeidsorgan mellom de eksisterende nemndene.

På Nordisk råds sesjon i februar 1970 ble det vedtatt "att Nordiska rådet icke måtte företaga sig något i anledning av medlemsförslaget", men debatten i rådet munnet ut i en oppfordring til regjeringene om å gi de nasjonale nemndene større økonomiske ressurser til det nordiske språkarbeidet. (Jfr. Språk i Norden 1970, s. 100—105.)

Spørsmålet om en nordisk språknemnd ble tatt opp på nytt i 1973 av Tønnes Madsson Andenæs og Ingemar Mundébo i et medlemsforslag til Nordisk råd. I motiveringen for forslaget het det bl.a.:

— — — — —
"De nasjonale språknemnder arbeider i dag hovedsakelig på ren nasjonal basis. En har ingen felles nordisk nemnd som kan se språkutviklingen i nordisk sammenheng.

— — — — —
De siste års utvikling har vist at behovet for en felles institusjon for nordisk språkdyrking har økt. Det bygges i økende grad opp nye unødige barrierer mellom språkene, bl.a. ved at det innføres ulike ord og forkortinger for nye begrep i nordiske språk.

— — — — —
En slik felles nordisk institusjon vil ikke ha som oppgave å gripe inn i det enkelte språks naturlige utvikling, men kan være med på å forhindre at tilfeldigheter, f.eks. i valg av forkortinger, unødig fremmedgjør de nordiske språk for hverandre og vanskeliggjør lesbarheten av nabo-språk."

De nasjonale nemndene ble bedt om å uttale seg om forslaget, og i prinsippet holdt de fast ved de standpunktene de tidligere hadde tatt. Dansk Sprognævn uttalte således:

"Udbygningen af det sproglige samarbejde i Norden bør først og fremmest ske ved en væsentlig udvidet orientering og konsultation mellem sprognævnene (især mellem nævnene i Danmark, Norge og Sverige). Planerne om et sådant udvidet samarbejde kan imidlertid ikke virkeliggøres uden at bevillingerne til hvert enkelt nævn øges i et omfang

svarende mindst til en heltidsansat videnskabelig medarbejders løn.”

I Norsk språkråds uttalelse het det bl.a.:

“Utviklingen de siste årene med den sterkt økende fremmedspråklige påvirkningen på de nordiske nasjonalspråkene har vist at språksamarbeidet i Norden er viktigere enn noen gang tidligere. Norsk språkråd merker seg derfor med glede ethvert initiativ som tar sikte på å styrke dette samarbeidet, men mener at dette best kan skje ved at de nasjonale nemndene blir bygd ut.”

Den svenske nemnda beklaget i sin uttalelse at de nordiske språknemndene ikke hadde fått økte økonomiske muligheter til å effektivisere det nordiske samarbeidet, trass i det som ble sagt på Nordisk råds sesjon i 1970. Ellers het det bl.a.:

“Vad gäller organisationsfrågan anser Nämnden för svensk språkvård i likhet med förslagsställarna att en utvidgning av det nordiska samarbetet är synnerligen angelägen men finner det ovisst om de bästa resultaten skulle uppnås genom att man inrättar ytterligare ett organ, en nordisk språknämnd, för att syssla med nordiskt språksamarbete. Nämnden finner det naturligare att i första hand de existerande nordiska språknämnderna snarast får reella möjligheter att göra de nordiska insatser de vill och bör göra. Dessutom borde alla offentliga organ i de nordiska länderna på lämpligt sätt rekommenderas att i alla frågor som kan ha betydelse för nordisk språkgemenskap och nordisk språkförståelse hänvända sig till det egna landets språknämnd.”

Spørsmålet om å opprette en nordisk språknemnd ble inngående drøftet på det 21. nordiske språkmøtet i København i september 1974. På møtet var det bred enighet om behovet for og ønsket om å styrke det nordiske språksamarbeidet, men det var ulike meninger om hvordan et utvidet samarbeid skulle organiseres. Representantene for Svenska språknämnden ville

ikke avvise tanken om en egen nordisk nemnd ved siden av de nasjonale. Etter deres mening kunne en slik nemnd bli et effektivt koordinerende organ og et middel til å skaffe økonomiske ressurser. Fra dansk og norsk side ble det understreket at et utvidet nordisk samarbeid burde ta sitt utgangspunkt i de eksisterende nemndene. Særlig viktig ville det være å bygge ut samarbeidet på sekretærplanet, f.eks. ved å tilsette spesielle "nordiske sekretærer", og det ble nevnt at disse sekretærene kunne utgjøre et *nordisk språksekretariat*.

Diskusjonen i København var en nyttig forberedelse til møtet mellom representanter for Nordisk råd og representanter for de nordiske språknemndene i Ålborg 9. november 1974. Før dette møtet utarbeidet sekretæren i Svenska språknämnden, Bertil Molde, et PM om en nordisk språknemnd som ble sendt til møtedeltakerne. Den svenske nemnda sluttet seg siden til Moldes synspunkter.

I PMet het det:

"En nordisk språknämnd skulle i samarbeide med de nationella språknämnderna i de nordiska länderna arbeta för vidgad nordisk språkförståelse och för ökad nordisk språkgemenskap.

Dess arbetsuppgifter skulle kunna vara följande:

- 1) att anordna det årliga nordiska språkmötet (i samarbeide med språknämnden i värdlandet)
- 2) att anordna minst ett årligt möte mellan sekreterarna i de nationella nämnderna och i den nordiska nämnden (i samarbeide med språknämnden i värdlandet)
- 3) att redigera och utge språknämndernas gemensamma årskrift *Språk i Norden*
- 4) att vara remissinstans i alla frågor som kan få betydelse för den allmänna språkutvecklingen i något av de nordiska länderna (t.ex. eventuella förslag om stavningsreformer)
- 5) att verka för tillskapandet av universitetsundervisning i (nordisk och allmän) språkplanering, terminologiverksamhet, språkvård o.d. samt att ta initiativ till forskning på dessa områden

- 6) att noga följa utvecklingen av grannspråksundervisningen i den obligatoriska skolan i de nordiska länderna
- 7) att ta initiativ till olika undersökningar rörande språkförståelsen i Norden och att verka för att resultaten av sådana undersökningar påverkar t.ex. utformningen av skolundervisningen i grannspråken och programpolitiken i radio och TV
- 8) att i samarbete med radio- och TV-företagen i Norden öka möjligheterna till breddning och fördjupning av kunskaperna i de nordiska grannspråken
- 9) att intressera pressen i de nordiska länderna för den nordiska språkgemenskapen, t.ex. genom att försöka få tidningarna att i större utsträckning än hittills ta in artiklar och notiser på grannspråken (gäller givetvis främst Danmark, Norge och Sverige)
- 10) att intressera bokförlag i Norden för en sådan språklig utformning av olika danska, norska och svenska fackböcker att de kan läsas över hela Norden (i en och samma utgåva), ev. efter komplettering med särskilda korta ordlistor, som en nordisk språknämnd kan hjälpa till med utformningen av
- 11) att ta initiativ till utarbetandet av olika typer av två- eller flerspråkiga ordlistor och ordböcker mellan olika nordiska språk
- 12) att stödja de tekniska nomenklaturorganen i deras nordiska samarbete
- 13) att ta initiativ till terminologiskt samarbete inom sådana områden som inte tillhör de tekniska nomenklaturorganens verksamhetsfält (t.ex. medicin, psykologi, pedagogik, sociologi, arbetsmarknad)
- 14) att vara rådgivande (och i mån av behov koordinerande) organ i språk- och termfrågor som rör mer än ett nordiskt land, såväl i förhållande till enskilda personer, företag, institutioner etc. som i förhållande till anslagsgivande myndigheter
- 15) att utge ett meddelandeblad, förslagsvis två gånger om året, som kan samdistribueras med de nationella språknämndernas tidskrifter, dvs. Nyt fra Sprognævnet (Dan-

mark), Språknytt (Norge), Språkvård (Sverige) och Kielikello (Finland), och dessutom sändas till andra intressenter

- 16) att medverka till att resultaten av de undersökningar och det terminologiarbete etc. som nämnden har tagit initiativ till eller deltagit i blir publicerat på lämpligt sätt
- 17) att vid behov bilda särskilda bilaterala underkommittéer, t.ex. för speciella finska och svenska problem

Nämndens sammansättning skulle kunna vara följande:

- 1) en representant för var och en av de nationella nämnderna (ev. två för Norsk språkråd) samt för Samisk språknämnd och Fróðskaparsetur Føroya
- 2) en—tre representanter för Nordiska rådet
- 3) en representant för var och en av de olika nationella Norden-föreningarna
- 4) en representant för vart och ett av de nationella tekniska nomenklaturorganen i Norden
- 5) representanter för skolmyndigheter, radio- och TV-företag, press, översättare, bokförlag

Om man för de kategorier som nämns under punkt 5 skulle ha en representant per land för varje kategori, skulle nämnden bli orimligt stor. Man kan i stället tänka sig ett system där i nämnden ingår *en* representant för var och en av de under punkt 5 nämnda kategorierna och att man ordnar representationen så, att dessa fem personer representerar var sitt nordiskt land. Mandattiden för medlemmarna kunde vara två—tre år och representanterna under punkt 5 kunde växla mellan länderna.

Den här föreslagna sammansättningen av nämnden skulle betyda att den fick omkring 25 medlemmar. En så stor nämnd kan givetvis inte sammanträda ofta, utan rimligtvis normalt bara en gång per år, förslagsvis i samband med det nordiska språkmötet. Nämnden måste inom sig utse ett *arbetsutskott* som kunde bestå dels av de under punkt 1 ovan nämnda representanterna för de nationella språknämnderna, dels av

ytterligere fem av nämndens medlemmar (en från varje land).”

Dessuten inneholdt PMet punkter om nemndas funksjoner og sekretariat og et kostnadsoverslag.

På møtet i Ålborg framholdt representanter for kulturutvalget i Nordisk råd at de nordiske språkene hadde fjernet seg fra hverandre de siste årene, og at dette klart viste behovet for et eget organ til å ta seg av fellesnordiske språkspørsmål.

Representantene for Dansk Sprognævn mente at praktiske resultater best ville oppnås på sekretariatsplan, og holdt fast ved at det nordiske språksamarbeidet ville være best tjent med at de nasjonale nemndene fikk økte ressurser. Derimot kunne danskene godt tenke seg at Nordisk råd opprettet et overveiende politisk organ til å arbeide med spørsmålene om undervisningen i de nordiske nabospråkene, nordiske tv-program o.l.

Norsk språkråds representanter på møtet advarte mot å skape et kostbart og byråkratisk organ, men mente at et nordisk språksekretariat kunne være en gunstig løsning.

Representantene for finlandssvensk, færøysk og samisk støttet tanken om å opprette en nordisk språknemnd.

I januar 1975 utformet Nordisk råds kulturutvalg en preliminær innstilling til forslaget om en nordisk språknemnd, og bad de nasjonale nemndene uttale seg om den. Innstillingen bygde i det alt vesentlige på Bertil Moldes PM (se ovf.), bortsett fra at betegnelsen “nordisk språknämnd” var erstattet med “ett samnordiskt sekretariat för språksamarbete”.

Svenska språknämnden sluttet seg i sin uttalelse til den foreløpige innstillingen fra kulturutvalget med et par mindre merknader.

I uttalelsen fra Dansk Sprognævn het det bl.a.:

“At betegnelsen ‘et fællesnordisk sprognævn’ i Kulturudvalgets præliminære beslutning er udskiftet med ‘et fællesnordisk sekretariat for sprogsamarbejde’ tjener efter Dansk Sprognævns opfattelse ingeniunde til at afbøde risikoen for overadministration. Den påtænkte styrelse må, uanset om det lykkes at udpege medlemmer som hver især repræsenterer ekspertise på flere af de områder Kultur-

udvalget ønsker at tilgodese, få et sådant omfang at den højst vil kunne mødes en gang om året, og den vil da i alt væsentligt være uanvendelig som besluttende organ. I forhold til sekretariatet vil en sådan styrelse ikke svare til sit navn; den styrende funktion synes ifølge Kulturudvalgets præliminære beslutning snarere at tilkomme arbejdsudvalget. Men da dette tænkes at skulle bestå af et medlem fra hvert af de nordiske lande, og da institutionens samlede mødeudgifter (— — —) anslås til ca. 60 000 sv.kr. årlig — hvoraf mindst 20 000 kr. må skønnes at medgå alene til et årligt styrelsesmøde — vil arbejdsudvalget næppe kunne mødes mere end 4 gange om året, og dets muligheder for en effektiv styring af sekretariatet vil således være stærkt begrænsede. Idet endelig formandsposten skal gå på omgang mellem landene, vil der kun hvert femte år, når formanden er hjemmehørende i det land hvor sekretariatet etableres, være mulighed for jævnlig personlig kontakt mellem formanden og sekretæren. Det må derfor påregnes at sekretæren får en overordentlig selvstændig og magtfuld position.

Idet betegnelsen 'sekretariat' i Kulturudvalgets præliminære beslutning er indsat i stedet for 'sprognævn', har ideen om et fællesnordisk organ således undergået en forskydning hvorved initiativ og ansvar i meget væsentligt omfang flyttes fra de repræsentative forsamlinger (styrelse og arbejdsudvalg) til institutionens tjenestemand (sekretæren). I betragtning af den ringe reelle indflydelse de repræsentative forsamlinger vil få, sammenholdt med den kendsgerning at det fællesnordiske organ vil være nødt til i mangfoldige sager at indhente udtalelser fra de nationale sprognævne, der er sammensat af repræsentanter for de samme områder som det fælles organ, må Dansk Sprognævn konkludere at oprettelsen af et sekretariat for nordisk sprogsamarbejde efter de retningslinjer Kulturudvalget præliminært har udstukket, vil indebære dels en meget betydelig overadministration i form af dobbeltbehandling af sager, dels en særdeles uheldig koncentration

af indflydelse hos en tjenestemand. Dansk Sprognævn kan derfor ikke støtte Kulturudvalgets præliminære beslutning.

Som før sagt mener Dansk Sprognævn at det sproglige samarbejde i Norden fremmes bedst gennem øgede ressourcer til de eksisterende nationale nævn, der alle ifølge deres statutter har pligt til at samarbejde med sprognævn i de andre nordiske lande. Kun de utilstrækkelige bevillinger har hidtil hindret de nationale sprognævn i at varetage denne opgave i tilfredsstillende omfang. Vanskelighederne kunne imidlertid efter Dansk Sprognævns opfattelse overvindes, såfremt hvert af nævnene i Sverige, Norge og Danmark opnåede en årlig bevilling til dækning af de særlige omkostninger ved et intensivt nordisk samarbejde, nemlig udgifter til telefon, rejser og møder samt til aflønning af yderligere 1 videnskabelig medarbejder i hvert sekretariat.

Det udvidede samarbejde kan formaliseres i et permanent samarbejdsudvalg bestående af formændene og en sekretær (amanuensis) fra hvert nævn, der opretholder stadig kontakt gennem telefon eller personlige møder. Funktionen som central for det nordiske samarbejde kan gå på omgang mellem de tre nævns sekretariater. Efter behov bør repræsentanter for islandsk og finsk sprog kunne deltage, og det er derfor ønskeligt at også Íslenszk málnefnd og Nykysuomen laitos får udvidet deres bevilling. Endelig bør det sikres at repræsentanter for færøsk, samisk og grønlandsk sprog kan deltage i et årligt møde i samarbejdsudvalget. Om de ekstra bevillinger bør tilvejebringes over hvert enkelt lands finanslov eller over Nordisk Ministerråds budget er et spørgsmål som Dansk Sprognævn henstiller til Kulturudvalget at vurdere. De samlede udgifter vil blive af nogenlunde samme størrelse som forudsat i Kulturudvalgets præliminære beslutning, men der er for Dansk Sprognævn ingen tvivl om at den her foreslåede løsning vil føre til langt bedre resultater.

Arbejdsgangen i samarbejdsudvalget vil med rimelighed kunne være analog med arbejdsgangen i det enkelte

nationale nævn. For Dansk Sprognævns vedkommende indebærer dette at rutinesager behandles endeligt af nævnets sekretariat, medens spørgsmål af større rækkevidde forelægges nævnets formand, som enten selv træffer afgørelse eller, i sager af principiel karakter, henskyder spørgsmålet til arbejdsudvalget. For at undgå uoverensstemmelser mellem det nordiske samarbejdsudvalg og det enkelte nationale nævn må det påregnes at nogle af de spørgsmål som behandles i samarbejdsudvalget ikke kan finde deres umiddelbare afgørelse der, men må forelægges for de nationale nævns arbejdsudvalg. I forbindelse hermed må det fremhæves at Dansk Sprognævn ifølge Ministeriet for Kulturelle Anliggenders bekendtgørelse af 8. februar 1967 er et rådgivende organ. Nævnet vil altså alene kunne medvirke til rekommandationer vedrørende sprogbrugen, ikke til direktiver; sådanne direktiver ville for øvrigt uden tvivl have meget ringe udsigt til at vinde folkelig tilslutning i Danmark.

Vedrørende Bertil Moldes promemoria bemærker Dansk Sprognævn at et flertal af de deri nævnte opgaver enten allerede varetages af de nationale nævn (nr. 1—4, 11—12, 15—17) eller kan tages op til behandling af det her foreslåede samarbejdsudvalg (nr. 10, 13, 14). For så vidt angår nr. 5—9 mener Dansk Sprognævn at nabo-sprogsundervisningen på forskellige niveauer og nabo-sprogenes behandling i radio, tv og presse er spørgsmål af overordnet politisk karakter, som bør varetages af en dertil svarende instans.”

Norsk språkråd sluttet seg til tanken om å opprette et felles-nordisk språklig samarbeidsorgan, men var i tvil om det omfattende organisasjonsapparatet som var foreslått, kunne bli et effektivt organ. Språkrådet foreslo derfor at spørsmålet skulle diskuteres nærmere av de nordiske språknemndene før en endelig avgjørelse ble tatt.

På oppfordring utarbeidet Alf Hellevik et forslag til organisering av et nordisk språksekretariat. Utkastet ble diskutert på et møte i Oslo 20.5.1975 mellom representanter for den danske,

norske og svenske nemnda. Etter møtet la Norsk språkråd fram dette forslaget:

- 1) Dei nordiske språknemndene stiller seg positivt til alle tiltak som kan styrke det språklege samarbeidet i Norden.
- 2) Ei organisasjonsform som ikkje har tilslutning frå alle dei nordiske språknemndene, er utenkeleg. Det nye samarbeidsorganet må derfor ha sin basis i dei nasjonale nemndene.
- 3) *Det nordiske språksekretariatet* bør ha tre sekretærar, ein i kvar av dei sentrالنordiske språknemndene (den danske, norske og svenske). Sekretærane blir tilsette etter innstilling frå dei nasjonale nemndene og har sin arbeidsstad i dei nasjonale sekretariata, slik at det blir sikra nær kontakt med sekretariata og lett vint tilgang til dei nasjonale arkiva og samlingane. Ein av sekretærane fungerer som leiar for det nordiske språksekretariatet, anten fast eller for ein viss periode.
- 4) *Styret for det nordiske språksekretariatet* bør ha seksten medlemmer med varamenn:
  - a) ein representant for kvart av følgjande språk: dansk, finlandssvensk, finsk, færøysk, grønlandsk, islandsk, norsk bokmål, nynorsk, samisk, svensk; desse blir oppnemnde av dei respektive språknemndene.
  - b) fem representantar for Nordisk råd, ein frå kvart av dei nordiske landa.
  - c) ein representant for Foreiningane Nordens Forbund.Styret har minst eitt møte i året.
- 5) *Eit arbeidsutval* på fire medlemmer frå styret, ein frå Danmark, ein frå Finland, ein frå Noreg og ein frå Sverige, blir oppnemnt av språknemndene i desse landa. Arbeidsutvalet har minst fire møte i året.
- 6) Dei nordiske sekretærane er med på møta i arbeidsutval og styre, og bør i tillegg komme saman til særskilde sekretærmøte minst fire gonger i året.
- 7) Aktivisering av yrkesgrupper som er dårleg representerte i, eller står utanfor språknemndene, må vere ei hovudoppgåve for det nye organet. Det kan mest effektivt skje

ved særskilte tiltak (innbyding til møte, arrangering av konferansar, seminar, oppretting av særutval o.l.).

- 8) *Særutval* eller særnemnder kan nedsettas etter behov, og andre enn dei faste medlemmene kan innbydas til å delta i møte i arbeidsutval eller styre.
- 9) Hovudoppgåva til sekretæranne, arbeidsutvalet og styret blir å ta initiativ og greie ut og førebu sakene. For resultatet av arbeidet er det heilt avgjerande at opptak og tilrådingar blir følgde opp på det nasjonale plan. Derfor er det så avgjerande viktig å sikre at det nordiske språksekretariatet er integrert i dei nasjonale språknemndene.

Når det gjeld arbeidsoppgåvene til det nye organet, viser vi til Bertil Moldes PM 30.10.74, som også kulturutvalet i Nordisk råd har slutta seg til i sitt preliminære forslag 20.1.75.

- 10) Det språklege samarbeidet i Norden har lidd sterkt under manglande midlar, og ein føresetnad må derfor vere at det nyorganiserte nordiske samarbeidet blir dekt av midlar utanom nemndenes ordinære nasjonale budsjett.

Forslaget ble lagt fram på et møte mellom Nordisk råds kulturutvalg og representanter for de nordiske språknemndene i Helsingborg 26.5.1975. Svenska språknämnden så helst at det ble opprettet et fast sekretariat knyttet til en av de sentralnordiske nemndene med en dansk, en norsk og en svensk sekretær, men sluttet seg ellers til det vesentlige i forslaget fra Norsk språkråd. Dansk sprognavn kunne akseptere den foreslåtte organisasjonsformen, men tok forbehold om en del av arbeidsoppgåvene som var nevnt i Bertil Moldes PM (jfr. ovf.s. 30). Fra finsk og islandsk side fikk forslaget tilslutning.

Kulturutvalget i Nordisk råd tar sikte på å få ferdigbehandlet saken i løpet av høsten 1975.

Det 21. nordiske språkmøtet

ble holdt i København 20.—22. september 1974. Fra *Danmark* møtte Marie Bjerrum, Jørgen Eriksen, Kristian Hald,

Arne Hamburger, Erik Hansen, Poul Lindegård Hjorth, Lennart Holten, Henrik Galberg Jacobsen, Jørgen O. Jørgensen, Allan Karker, Pia Riber Petersen, Henning Skaarup, Henning Spang-Hanssen, Chr. Westergård-Nielsen, fra *Finland* Osmo Ikola, Per Henrik Solstrand, Carl-Eric Thors, Aimo Turunen, fra *Island* Þórhallur Vilmundarson, fra *Norge* Reidar Djupedal, Eyvind Fjeld Halvorsen, Alf Hellevik, Ståle Løland, Leif Mæhle, Arnold Thoresen, fra *Sverige* Arne Andersson, Karl-Hampus Dahlstedt, Sven B. F. Jansson, Bertil Molde, Carl Ivar Ståhle, Margareta Westman, Gun Widmark. *Gjester*: Ole Henrik Magga (Samisk språknemnd), Kaj T. Larsen (Fróðskaparsetur Føroya), Robert Petersen (Grønlands Landsråd).

På saklista stod bl.a. disse emnene:

1. Omorganiseringen av Svenska språknämnden

Formannen i Svenska språknämnden, Carl Ivar Ståhle, gjorde greie for den omorganiseringen av den svenske nemnda som var gjennomført siden det siste nordiske språkmøtet. Det viktigste nye er at sekretariatet har fått flere tilsatte, og at nemndas økonomi er blitt vesentlig forbedret. Staten betaler nå lønn til lederen av sekretariatet og tre vitenskapelige medarbeidere, men dette betyr ikke at nemnda formelt er blitt en statsinstitusjon.

2. En nordisk språknemnd?

Se ovenfor s. 23—24.

3. Samisk, færøysk og grønlandsk

Ole Henrik Magga, Kaj T. Larsen og Robert Petersen orienterte om henholdsvis samiske, færøyske og grønlandske språkspørsmål. (Foredragene er trykt på annet sted i dette skriftet.) Etter foredragene svarte de tre innleiderne på en rekke spørsmål, bl.a. om ordbøker for de tre språkene, om språkernes

muligheter for å overleve og om hvilken betydning morsmålet har for den individuelle rettssikkerheten.

4. Fellesnordiske språkprosjekter

Bertil Molde orienterte om en del nordiske prosjekter av interesse for språknemndene. Han kom inn på professor Sture Alléns planer om et språkdokumentasjonssenter i Göteborg (Språkdok), og nevnte advokat Torild Backes planer om en nordisk ordliste over rettstermer og en nesten ferdig samnordisk liste over landmålingstermer. Videre gjorde han greie for nyordsundersøkingen i Danmark, Norge og Sverige. Den nordiske uttalelista over familienavn foreligger nå i et utkast som er sendt til de nordiske nemndene og en del enkeltpersoner for eventuelle kommentarer og merknader. Til slutt foreslo Molde at de nordiske nemndene sammen gir ut en kortfattet presentasjon på engelsk av sin virksomhet.

Arne Andersson opplyste at den nordiske politiske ordboka som foreningen Norden arbeider med, er blitt forsinket, men at manuskriptet snart vil være ferdig.

5. Språkvitenskap og morsmålspedagogikk

Poul Lindegård Hjorth redegjorde for planene om å opprette et fellesnordisk institutt for anvendt nordisk språkvitenskap. I 1972 ble det nedsatt en arbeidsgruppe med Niels Haastrup, Ulf Teleman og ham selv. Kort tid etter at gruppen var nedsatt, innleverte den et detaljert forslag til Nordisk kultursekretariat om å opprette et institutt for anvendt nordisk språkvitenskap. Etter forslaget skulle et slikt institutt særlig ta opp spørsmål i tilknytning til morsmålsopplæringen, men det burde også arbeide med internordisk språkforståelse, språklige minoritetsgruppers problemer og dialektale og språksosiologiske forhold i de nordiske landene. En viktig hensikt med forslaget var å få i stand et effektivt tverrvitenskapelig samarbeid mellom sosiologer, psykologer, pedagoger og språkforskere.

Nordisk kulturfond bevilget 50 000 kr til arbeidsgruppens

foreløpige undersøkelser: kartlegging av pågående forskning innenfor området, sonderinger med hensyn til interesser og behov, oppstilling av mulige organisasjonsmodeller o.l. I august 1974 ble det holdt en konferanse om hvordan prosjektet skal organiseres, og Lindegård Hjorth opplyste at arbeidsgruppen holdt på å utarbeide et konkret forslag.

Samisk språk og Samisk Språknemnds arbeid

Av *Ole Henrik Magga*

Arbeidet med å verne og utvikle det samiske språk har inntil for noen år siden vært nokså tilfeldig og for det meste basert på enkeltpersoners innsats. I 1971 oppnevnte imidlertid den VII Nordiske Samekonferansen en samisk språknemnd bestående av tre medlemmer fra hvert av de nordiske land hvor det finnes samer. I 1974 har så språknemndas mandat blitt fornyet. Dermed er samisk språkvern og utviklingsarbeid kommet i fastere former, særlig med tanke på at det fra 1974 også er etablert et samisk institutt som er det iverksettende organ både for Samisk Språknemnd og for andre samiske organer. Høsten 1974 ble den samiske språknemnda innbudt til de nordiske språknemnders årsmøte i København sammen med en representant for grønlandsk og en for færøysk. Dermed er de første kontakter opprettet med organer som arbeider med de andre språk i Norden. Et samarbeid er innledet som vi venter oss mye av. Jeg hadde selv gleden av å representere Sámi Giellaláv'degåd'di/Samisk Språknemnd i København. Denne artikkelen er en noe omarbeidet versjon av den orientering jeg gav om samisk språk generelt og om den samiske språknemndas arbeid.

Samisk hører til den ural-altaiske språkfamilie som foruten de finsk-ugriske språk (finsk, samisk, mordvisk, tjeremissisk, syrjensk, votjakisk, vogulsk, ostjakisk, ungarsk) også omfatter de samojediske. Samisk og finsk er ansett som nærstående språk, men der er også ting som taler for at man i høyden bare kan regne samisk som et vestlig finsk-ugrisk språk sammen med de østersjøfinske og volgaspråkene. Slektskapet med finsk er kanskje noe overbetonet, og dette skyldes vel i første rekke det store antall lånord fra finsk. Hertil kommer

at det i svært mange tilfeller ikke er mulig ut fra lydforholdene å avgjøre sikkert om et ord er *lånt* fra finsk eller er et samisk-finsk *fellesord*.

Samisk er oppspaltet i en rekke dialekter som man tradisjonelt pleier å sette opp slik, regnet østfra:

1. Ter-samisk 2. Kildin-samisk 3. Skoltesamisk 4. Enaresamisk	} Kolasamisk	} Russisksamisk	} Østsamisk
5. Nordsamisk (finnmarsksamisk, tornesamisk, sjøsamisk) 6. Lulesamisk 7. Pitesamisk 8. Umesamisk 9. Sørsamisk (nordlig og sørlig)	} Svensksamisk		

Nordsamisk utgjør tallmessig den største gruppen. Antallet samiskspråklige (iberegnet alle som i det minste forstår språket) torde oppgå i omtrent 35 000. Antallet mennesker som regner seg som tilhørende den samiske (etniske) folkegruppe, anslås til 40 000—50 000. Noen undersøkelser er ikke gjort i den seinere tid med sikte på å fastslå de eksakte tall. I randområdene er samisk språk på retur, men en våknende interesse blant samene selv (og i en viss grad også blant myndighetene) for å bevare og verne om språket inngir en viss tro på at det ennå vil bestå i atskillige generasjoner. Dette til tross for de dystre spådommer om en snarlig undergang som har vært gjentatt nokså ofte de siste hundre år. Antallet samisktalende er vel i dag større enn noensinne, men tallforholdet har trolig forskjøvet seg sterkt i favør av den nordsamiske gruppen.

Når det gjelder det samiske skriftspråk, eller rettere sagt *de* samiske skriftspråk, er det med samisk som med så mange andre språk at det var misjonærene som var de første til å gjøre en innsats. Misjonærenes omsorg for de samiske sjeler i den neste verden forenet med kongens ønske om å herske over de samme sjeler i denne verden (i dette tilfellet den svenske konge), var den direkte foranledningen til at den første bok på samisk ble til.

På tittelbladet kan man lese følgende: "ABC-book på Lappesko Tungomål/Stält och reformerat aff NICOLAO ANDREÆ Pastore Pithensi. Stockholm ANNO CHRISTI 1619." Denne bok er, så vidt man kjenner til, den første bok som utkom på samisk. Misjonæren var presten Nils Anderson fra Pite lappmark, kongen den svenske Karl IX, og tidspunktet sammenfaller ikke tilfeldig med den periode da den dansk-norske og den svenske konge hver på sitt hold var som ivrigt opptatt med å underlegge seg samene og samenes land. Språket i boka er en miserabel blanding av samisk og finsk ispedd svensk.

Den første innsats av virkelig betydning for samisk bok-språk ble gjort seinere på 1600-tallet av presten Johannes Torneus. I 1648 utkom hans oversettelse av den svenske kirkehåndboka *Manuale Sueticum* til samisk. Navnet var logisk nok "*Manuale Lapponicum*", og det bemerkelsesverdige for dette verket er at Torneus brukte de beste tolker fra forskjellige dialektområder som assistenter og ville på Torne-dialektens grunn skape et skriftspråk som alle samer skulle forstå ("*dialectum maximam communem*"). Det var et imponerende stykke arbeid som ble nedlagt, selv om kanskje hensikten ikke helt ble oppnådd. Ortografien er ikke helt konsekvent gjennomført, men det samme gjaldt også for datidens svenske rettskrivning. Dessuten voldte nok de samiske š- og č-ž-lydene vansker. Lyden č ble i noen tilfeller gjengitt med -tz- i andre tilfeller med -xh- osv.

På 1700-tallet utgav en av Thomas von Westens medarbeidere, Morten Lund, Luthers lille katekisme på samisk. Grunnlaget for hans oversettelse var dialekten rundt Alta, mens Knud Leem seinere på 1700-tallet bygde på fjellsamenes dialekt ved Porsangerfjorden i sine oversettelser, grammatikk og ordbok.

I 1811 var på svensk side hele Bibelen oversatt, og dermed var det såkalte "sydlapska bokspråket" skapt. Det utgikk nærmest fra Ume-dialekten og er ikke sørsamisk i den nåværende betydning. Med Lars Levi Læstadius' oversettelser og originalverker ble det såkalte "nordlapska bokspråket" til fra 1839 og utover. Læstadius bygde på Lule-dialekten.

Den danske språkmann Rasmus Rask og presten Nils Vibe Stockfleth utarbeidet hver sin lærebok i finnmarksamisk (1832 og 1840 hhv.). De gjennomførte til en viss grad prinsippet om "en språklyd en bokstav" og tok i bruk bokstaver som ikke finnes i norsk og dansk alfabet, bl.a. *đ*, *ť* og *ž* som siden har vært brukt av alle som har stelt med denne dialekt. J. A. Friis, også teolog, bygde på Stockfleth i sine grammatiske arbeider, men mens Stockfleth hentet formene fra Polmak-dialekten i Øst-Finmark, var Friis' språkmestere fra Kautokeino. Lars Hætta som etter Kautokeino-opprøret i 1852 var dømt til døden, men benådet pga. sin unge alder til livsvarig fengsel, var den som oversatte det meste av Bibelen til nordsamisk, og den ble utgitt med Friis' ortografi, seinere kalt "den gamle skrivemåten". På finsk side kom i årene 1855 og 1861 beskrivelser av Enare-dialekten samt språkprøver med ordliste. Matteusevangeliet var i 1878 oversatt til russisksamisk (de østligste dialekter). Konrad Nielsen, som også var teolog, etterfulgte Friis som professor i samisk og finsk ved Universitetet i Oslo. I 1926/29 utkom hans klassiske "Lærebok i lappisk" I—III (grammatikk, tekstbind og glossar). Han bygde på dialektene i Polmak, Karasjok og Kautokeino og må vel sies å være den som har brakt orden i skrivesystemet etter fonemiske prinsipper. Professor K. B. Wiklund skapte med sin "Lärobok i lapska språket" (1915) et "lulelapsk skriftspråk", men nyttet i læreboka også en finere transkripsjon (fonemisk) etter "det lulelapska talspråket". I mellomkrigstiden utarbeidet man på finsk side bl.a. en ABC-bok (T. Itkonen), hvor den såkalte "finske" ortografien ble brukt for nordsamisk.

Etter krigen da spørsmålet om utgivelse av lærebøker for grunnskolen ble tatt opp, ville man prøve å forene skrivemåtene for nordsamisk. Dessverre strandet dette samarbeidet, og ytterligere en ortografi for nordsamisk til bruk i Norge og Sverige ble laget, den såkalte "nye skrivemåten", mens man i Finland beholdt sin egen ortografi. Forskjellen på disse to er først og fremst rent skriveteknisk og har lite med virkelige dialektforskjeller å gjøre.

Friis' "gamle" skrivemåte, den "nye skrivemåten" og den

“finske” er stadig i bruk, både i aviser og i bøker.

På initiativ fra sørsamer på begge sider av grensen utarbeidet professor Knut Bergsland og dr. Gustav Hasselbrink en liten sørsamisk tekstbok med en skrivemåte “etter i stort sett samma prinsipper som de för det nordlapska skriftspråket gällande” (1957). I samarbeid med lærer Ella Holm Bull ved sameskolen i Snåsa har Knut Bergsland seinere utarbeidet en skrivemåte for sørsamisk hvor de spesielle bokstaver innført av Rask og Stockfleth ikke er brukt. For eksempel er š- og č-lyd gjengitt med bokstavkombinasjoner. I 1974 gav de ut boka “Lohkede Saemien” med denne ortografi, og denne boka er av det norske Kirke- og undervisningsdepartementet godkjent til skolebruk.

For Enare-dialekten finnes en egen rettskrivning. For skoltesamisk er en ortografi nylig utarbeidet. På russisk side er et skriftsystem med latinske bokstaver (ikke russiske!) introdusert på Kildin-dialektens grunn (G. M. Kert 1961/1971).

Alt i alt finnes altså 13 ulike rettskrivninger for de samiske dialekter, når man ser bort fra verkene fra 1600- og 1700-tallet samt forskjellige finere og grovere transkripsjonsmåter til vitenskapelig bruk.

Når det gjelder formverket i skriftspråket (-språkene), har grunnlaget vært varierende alt etter hvor vedkommende språkforsker har fått sine språkmestere fra. Konrad Nielsen er vel den som best har lyktes i å finne fram til en norm som kunne være hensiktsmessig for flere dialekter. For nordsamisk har likevel Kautokeino-dialekten etter den siste rettskrivningsrevisjon tjent som grunnlag, om enn bare delvis.

Bevisst språkrøkt har det til nå vært drevet lite av. Det har jo ikke eksistert noe ansvarlig organ som kunne ta stilling til hvilke retningslinjer samisk språkrøkt skulle følge. En del nydannelser har helt “naturlig” oppstått og glidd inn i språket. Når det gjelder lånord, har samisk gamle tradisjoner. For eksempel finnes det nordiske lånord i samisk fra urnordisk tid. Og det vil være kjent for mange at samisk (og finsk) i mange tilfeller har tjent som “dypfryser” og bevart de opprinnelige lydforhold i endelser og utlyd nesten uforandret. Lånord er tatt opp fra slavisk og baltisk via finsk. Og de finske

lån er som før sagt, tallrike. Disse eldre lån opptrer i språket på lik linje med opprinnelige samiske ord.

Allerede i lang tid har det vært et hovedkrav fra de samiske organisasjoner både nasjonalt og internordisk at det samiske språk skulle gis en sjanse til å overleve og utvikle seg videre. Siden 1953 har det vært arrangert nordiske samekonferanser med tre års mellomrom. Den VII Nordiske Samekonferansen i Gällivare 1971 sammenfattet de samiske organisasjoners ønskemål og krav i et kulturpolitisk program med denne innledning: "Vi er samer og vil være samer uten derfor å være verken mer eller mindre enn andre folk i verden." Konferansen tok så for seg ulike områder som språk, undervisning, litteratur, kunst og kunsthåndverk, økonomi, rett og miljø, massemedier, organisasjoner og til slutt spørsmålet om opprettelsen av et samisk institutt. Tanken om et slikt institutt ble første gang lansert så tidlig som i 1920. Saken gikk til Nordisk Ministerråd, og det var en gledelig overraskelse at Ministerrådet skar over de vanlige byråkratiske tråder slik at Sámi Institut'ta/Nordisk Samisk Institutt/Pohjoismaiden Saamelaisinstituutti allerede i oktober 1973 kunne komme i gang. Instituttet ligger i Kautokeino og ble offisielt åpnet i 1974.

Samekonferansen i 1971 valgte også en samisk språknemnd med tre medlemmer fra hvert land slik at de fleste dialektgrupper var representert. Nemnda fikk i oppdrag å arbeide med språkvern generelt og dessuten ta opp arbeidet med å få til en fellesnordisk ortografi for nordsamisk.

Konferansen i Snåsa, Norge, sommeren 1974 valgte medlemmer til språknemnda etter prinsippet om at hver dialekt skulle være representert med et medlem fra hvert land. Resultatet ble slik:

Sørsamisk	2
Lulesamisk	2
Nordsamisk	3
Enaresamisk	1
Skoltesamisk	1 = i alt 9 medlemmer

(Pite- og Ume-dialektene er som man ser, ikke representert.)

Samisk Språknemnd (Sámi Giellaláv'degád'di/Saamen Kielen Lautakunta) fikk slikt mandat: "Samisk Språknemnd er det organ som fra Samekonferansen har øverste myndighet i spørsmål som angår samisk språk. Språknemnda skal iverksette og foreslå tiltak for vern av samisk språk som den finner nødvendig." Videre heter det i vedtaket at nemnda skal videreføre arbeidet som var påbegynt i perioden 1971—74 og herunder være rådgivende organ for Nordisk Samisk Institutt i språkspørsmål, fortsette ortografiarbeidet, arbeide med det samiske språkets legale status i de nordiske land samt å følge opp arbeidet med samiske stedsnavn på kart, skilter og i annen offentlig sammenheng.

Mandatet er noe diplomatisk utformet. Konferansen verken kan eller vil opprette organer som skal gi retningslinjer for statlige myndigheter. Samtidig er det helt klart at man forventer at språknemnda skal konsulteres i viktige spørsmål for samisk språk, og at dens avgjørelser respekteres.

Samisk Institutt har fra opprettelsen av fungert som sekretariat for språknemnda. Dette letter arbeidet i vesentlig grad. Vi behøver ikke lenger bruke store deler av vår fritid til protokollskrivning, korrespondanse osv. For det finnes så mange viktige oppgaver at det ville være synd om nemndas medlemmer skulle bli sittende med rutinearbeid.

Nemnda er både politisk og faglig. Hvor gjerne vi enn ville ha det annerledes, er det dessverre et faktum at opprettelsen av en samisk språknemnd er en politisk handling. Men opprettelsen av en slik institusjon som Samisk Institutt avspeiler en bred politisk enighet på nordisk plan om samiske spørsmål, og det inngir et visst håp om at vi ikke i all evighet behøver å fortsette å argumentere for vår eksistens og berettigelsen av å verne om samisk språk.

Når det gjelder ortografispørsmålet, er vi langt fra kommet til noen endelig løsning. Visse prinsipper har vært diskutert, og et foreløpig forslag er utarbeidet. Den såkalte "nye skrive-måte" gjør bruk av diakritiske tegn som kan virke forstyrrende ved lesning. Av eldre mennesker forstås Bibelens skrive-måte best, og man hører ofte at "vi forstår oss ikke på alle disse prikker og streker". Det er en helt naturlig reaksjon i og

med at de aldri har lært å lese samisk på skolen, langt mindre å skrive det.

Hva folk *kan* lese og skrive, har de selv måttet lære seg av Bibel og salmebok.

Friis' — eller Bibelens — skrivemåte er imidlertid ikke fonemisk. Visse forskjeller som går systematisk gjennom hele lydsystemet, betegnes ikke. Til disse hører forskjellige a-fonemer som av Konrad Nielsen er betegnet med /a/ og /â/ og i den "nye skrivemåte" med /á/ og /a/. Nordsamisk har tre konsonantlengder. Konrad Nielsen innførte (etter idé fra rektor Just Qvigstad) en apostrof mellom konsonantene for å betegne det lengste trinnet, istedenfor å skrive tre konsonanter etter hverandre som jo ville vært det logiske.

Eks.:

galo = "kaldværets" (genitiv)

gallo = "kaldvær" (nominativ)/"pannens" (genitiv)

gal'lo = "panne" (nominativ)

For konsonantforbindelser kan problemet løses ved dobbelt-skriving (som Friis gjorde).

Bokstavene å og æ/ä volder også problemer, i alle fall skrivemaskinteknisk, siden man i Finland ikke har å og æ på tastaturet; i svensk brukes å, men ikke æ.

Det foreløpige forslag går ut på å skrive å-lyd med bokstaven o og æ med to bokstaver ea.

Når det gjelder skrivemaskintastatur, har nemnda drøftet mulige standardløsninger for samiske typer som đ, ž, ŋ, š, č og t og deres plassering. Men dette spørsmålet er avhengig av hvordan ortografispørsmålet løses. En mulighet er naturligvis å skrive disse lydene med bokstavkombinasjoner som i norsk og svensk.

Et arbeidsmøte er holdt med tanke på å samle og delvis lage nye ord. I og med at samisk ikke er tatt i bruk i offentlig sammenheng, er terminologien på visse områder blitt hengende etter. Så lenge man aldri har hatt anledning til å behandle og vedta lover på samisk, er det heller ikke å vente at det skulle finnes samiske termer for forskjellige juridiske

spissfindigheter f.eks. Tolker ved rettssaker har måttet løse problemene ved omskrivninger og forklaringer. I tillegg finnes det mange andre områder med liknende vanskeligheter, mens samisk til gjengjeld overgår de andre nordiske språk når det gjelder tereng- og naturbetegnelser. Dette har avstedkommet et slags ordhysteri, med den følge at man svært ofte glemmer de andre deler av språket. Syntaks og fraseologi har kommet helt i bakgrunnen. I undervisning er formlære og ordforråd framhevet og setningslæren tilsvarende forsømt.

Med samiskens formriktighet er det en lett sak å lage nye ord. Men blant samene selv har man vært forsiktig på dette området. Og det er grunn til forsiktighet. Vi vet i grunnen lite om de dypere lag av språket. Det gjelder for samisk som for andre språk.

Når nye elementer introduseres i et system, har det følger for hele systemet. Det er her på sin plass med et sitat av Hans Vogt fra den 6. lingvistikongress: "Every enrichment or impoverishment of a system involves necessarily the reorganization of all the old distinctive oppositions of the system. To admit that a given element is simply added to the system which receives it without consequences for this system would ruin the very concept of system." (Siteret etter Uriel Weinreich: Languages in Contact.)

En annen ting som man ofte hører, er at samisk har så mange lånord. Norskitalende fester seg ved slike ord som rádio, televišuv'dna, organisašuv'dna når de hører dem i de samiske nyheter i radio, og konstaterer at samisk har så mange "norske" lånord. Samiskitalende, som svært ofte kan opptil to andre nordiske språk, er også svært observante når det gjelder lån. Det finnes naturligvis en rekke lånord. Men i hvilket språk finnes ikke det? En rask opptelling av substantivmorfemer i en norsk avisledertekst viser at over 50 % er av tysk, fransk, engelsk, latinsk og gammeldansk opprinnelse. Og av de morfemer som finnes i gammelnorsk, er også mange lån fra tysk. Men det er ting som ikke så lett legges merke til. Det er på en måte "urettferdig" å forlange av samisk at nettopp det språket skal være så rent og fint uten "fremmed smuss".

Med assistanse fra Statens Invandrarverk, Sverige, og Grønlandsministeriet, København, har Samisk Språknemnd i samarbeid med Samisk Institutt arrangert et tolkkurs for kirke-, retts- og møte-tolker. Behovet er stort, og standarden blant de tolker som vanligvis er brukt, er meget varierende. Dette er skremmende med tanke på individets rettssikkerhet.

Av andre ting kan i forbifarten nevnes arbeidet med samiske månedsnavn, en samisk sangbok for barn og ungdom, retningslinjer for innsamling av språkprøver og dialektmateriale på lydbånd. Når det gjelder bruk av samisk i offentlig sammenheng, er det ennå mange oppgaver.

Avdøde stortingsrepresentant Tønnes M. Andenæs framsatte 6. desember 1973 i det norske storting forslag om at samferdselsetaten "tar i bruk samisk skriftspråk ved siden av norsk i de samisktalende og tospråklige områder som ønsker det". Samferdselsdepartementet gav følgende sensasjonelle — og la meg tillegge *rystende* (!) — svar: "De fleste etater og forvaltningsbedrifter under Samferdselsdepartementet uttaler at det ikke synes å være behov for å ta i bruk samisk skriftspråk ved siden av norsk i større utstrekning enn hittil idet det opplyses at samisktalende ofte har vanskeligheter med å lese og skrive samisk, og at den gruppe som henregnes under den samisktalende gruppe ofte snakker norsk like godt som samisk..."

Hittil har utstrekningen av samisk i disse etater vært temmelig nær null. Samisk er ikke undervist i skolen, derfor kan ikke folk lese det og *skal* heller ikke lese det, synes å være resonnementet. Det er her heller ikke snakk om et behov bare, men et prinsipp. Dessuten finnes det ingen undersøkelser som støtter opp om departementets påstander.

Når det gjelder det samiske språkets legale status i Norge, Sverige og Finland, har nemnda satt opp som idealmål å bringe det på samme nivåstatus som svensk har i Finland. Vi er naturligvis klar over at de historiske forutsetninger her er noe forskjellige og de praktiske vansker med å gjennomføre en slik målsetting mange. Men nemnda vil understreke at samisk ikke kan stilles på lik linje med innvandrerspråkene. Innvandrene har et rimelig krav på å møte forståelse for sitt

språk og sin kultur. Samene har derimot som landenes urinnvånere rett til dette. Dess mer tragisk er det at det i Sverige er debatten om innvandrernes krav som i høy grad har bidratt til å aktualisere samiske spørsmål, men samenes kulturpolitiske ønskemål synes å komme sist i køen likevel.

I arbeidet framover vil ortografispørsmålet naturligvis være sentralt. Dessuten har nemnda i samarbeid med Samisk Institutt allerede tatt initiativ til å få drøftet mulighetene for å samordne universitetsundervisningen i samisk ved universitetene i Norge, Sverige og Finland. Ett av ønskemålene er at den muntlige språkferdighet skal inngå som en absolutt nødvendig betingelse for å få en universitetseksamen.

En annen viktig sak er utarbeiding av språktester for muntlig og evt. skriftlig språkferdighet for folk som vil dokumentere sine kunnskaper i samisk uten å avlegge en universitetseksamen. Det vil kunne ha betydning ved ansettelser i offentlige stillinger og ved opptak til forskjellige utdanningsinstitusjoner.

De samiske organers arbeid har alltid vært sterkt hemmet av dårlig økonomi. Språknemnda er intet unntak i så måte. Medlemmene gjør sitt arbeid uten betaling på sin fritid slik det har vært vanlig innen samisk organisasjonsarbeid hittil. Ofte kan det medføre store tap av arbeidsinntekt når man deltar i møter. Møteutgiftene blir som regel forholdsvis store fordi medlemmene bor så spredt. Nemndas utgifter dekkes over Nordisk Sameråds budsjett, men rådet er selv i konstante økonomiske vansker. Til større arbeidsoppgaver som f.eks. tolk-kurset har vi måttet søke om midler annenstedsfra. Likeledes til kulturord-arbeidsmøtet og til trykking av de 1 500 ord som ble resultatet av dette møtet. Slike ordlister må trykkes i en samisk-norsk, samisk-svensk og en samisk-finsk versjon, som er både dyre og tidkrevende å utarbeide.

I Samisk Institutt har vi fått et arbeidsredskap som er meget verdifullt. Instituttet har en spesiell seksjon for språk og kultur. I tillegg er det en seksjon for utdanning, skole spørsmål og informasjon og en for rettigheter, næringsliv og miljø. Hver av disse har en seksjonsleder. Foruten instituttlederen finnes to sekretærer og en regnskapsfører/kontorfullmektig.

Instituttet har et styre hvor flertallet er oppnevnt av samiske organisasjoner, og den norske, svenske, finske, danske og islandske regjering har en representant hver. Foreløpig holder man til i leide lokaler i Kautokeino, men det er prosjektert et nybygg sammen med kommunen hvor instituttet får en fløy for seg.

Av instituttets prosjekter av interesse i denne forbindelse skal spesielt nevnes et fraseologi/syntaksprosjekt som ledes av dr. Israel Ruong i Uppsala. I første omgang tar en sikte på å få innsamlet og bearbeidet et bredest mulig materiale med sikte på en fraseologi-ordbok og evt. lærebøker i syntaks. Ved universitetenes arkiv finnes allerede innsamlet betydelig materiale som også kan komme til nytte.

Ellers arbeider informasjonsseksjonen med å få fram lærebøker for de forskjellige skoletrinn. Det gjelder så vel lærebøker i samisk språk som lærebøker i andre fag, f.eks. historie på samisk.

Språknemnda har en mandatfestet rådgivende funksjon til Samisk Institutt. Nemndas forhold til kommunale og statlige myndigheter er helt fritt, og disse forplikter seg ikke til å innhente uttalelse fra nemnda. Derfor er saksgangen i de forskjellige spørsmål som nemnda tar opp, varierende fra gang til gang. Så svært mange henvendelser har nemnda ikke fått fra offentlige instanser, noe som kanskje skyldes dårlig informasjon. Man vet rett og slett ikke at det finnes en samisk språknemnd.

Kontakten innad med språkbrukere har i alt vesentlig vært på det personlige plan, men en rekke brev om ortografi-spørsmålet har vi mottatt både direkte og ved at folk har sendt spørsmål til oss via pressen. I tilknytning til møtene har det vært arrangert folkemøter med til dels svært fruktbare diskusjoner. Det er en levende interesse for vårt arbeid. En del kritikk framkommer også, ikke minst når det gjelder skrivemåtene, og vi hører ofte at nå må det da snart bli slutt på å bytte skrivemåten så snart folk har lært seg den som seinest ble lansert.

I de sørsamiske områder har interessen for språket vært spesielt stor. Dette kommer vel av at man nå plutselig innses

hva man er i ferd med å miste eller allerede har mistet. Og jeg vil tro at de eldre som ikke har lært sine barn samisk, føler seg skyldige når de yngre nå framstår med spørsmålet om hvorfor foreldrene ikke bedre har maktet å ta vare på språket og lært det til sine barn.

Som representant for språknemnda har jeg ledet et par møter hvor disse ting er diskutert, og det er sjelden man ser mennesker så engasjert. "Noe må gjøres" er de ord som går igjen. Da er det nesten tragisk at det er såpass få egentlig blant sørsamene som har fått den nødvendige opplæring i sitt språk til å kunne gjøre en virkelig innsats for saken. Men viljen er det ingenting å si på.

Lenger nord er det innenfra sett vanskeligere å oppdage at språket er truet. Inntil for noen år siden var det ikke uvanlig å høre folk si når det var snakk om undervisning i samisk, at "vi kan jo samisk, hva skal vi med undervisning". Og skoleloven er slik utformet at det er foreldrene som må *kreve* undervisning i samisk for sine barn hvis de skal få det. Slike krav må framsettes gjennom de formelle kanaler. Resultatet er at foreldre ofte ikke vet hvilken rett de har, og hvordan de skal gå fram for å få sine ønskemål oppfylt. På et folkemøte i Tysfjord i Nordland fylke opplevde jeg personlig at foreldrene på *det møtet* for første gang fikk høre av kommunal- og skoleadministrasjonens folk at de kunne kreve å få undervisning i samisk for sine barn.

Samisk begynneropplæring ble som en prøveordning innført i 1967. I Kautokeino begynte man med *en* samisktalende første klasse. I skolestyrer Edel Hætta Eriksens redegjørelse om dette heter det: "Siden 1967/68 har *alle* samisktalende foreldre fått anledning til å velge samisk begynneropplæring. Så å si 100 % av foreldrene som har samisk som hjemmespråk, har valgt opplegget."

Seinere dukket spørsmålet om samiskundervisning for norsktalende barn opp. Departementet godkjente imidlertid ikke timer i samisk for norsktalende klasser. Ved annengangs søknad ble den avslått med følgende begrunnelse fra Grunnskolerådet: "Det er hittil bare Kautokeino kommune som har søkt om delingstimer til samisk opplæring for norsktalende

klasser. *Men det er rimelig å tenke seg at hvis det godkjennes her, vil det komme liknende søknader fra andre kommuner.*" (Uthevet av meg.) Ved tredje gangs søknad ble timene godkjent i februar 1974.

Norge har likevel vært et foregangsland ikke bare når det gjelder samisk i skolen. Norsk Kulturråd har for 1975 avsatt bortimot en halv million kroner til tiltak for samisk kultur. I dette inngår en sum på kr 230 000 til samisk litteratur og til samiske aviser. En permanent komité arbeider med å fremme litteratur på samisk. Den har ved oppsøkende virksomhet fått fram atskillig stoff, og for tiden ligger flere manuskripter trykningsklare. Som det er uttrykt fra Kulturrådets side: Vi kunne ikke vente til også Sverige og Finland satte i gang liknende tiltak.

Derfor dekker for øyeblikket Norsk Kulturråd også de svenske og finske samenes behov ved at litteraturkomiteen tar sikte på å få trykt manuskripter framkommet på svensk og finsk side. For øvrig kommer naturligvis alle bokutgivelser i Norge også samene på svensk og finsk side til gode.

Samiske radiosendinger finnes i alle tre land, i Norge også på riksnett.

En fellesnordisk samisk radio/TV-stasjon er på trappene, og ventes realisert i 1977.

Foruten ved universitetene i Oslo, Tromsø, Uppsala, Helsingfors og Uleåborg opprettes et professorat i samisk ved Umeå universitet fra juli 1975. Det undervises foruten i grunnskolen også samisk ved Tromsø lærerskole, lærerutdanningen i Alta, Karasjok gymnasklasser, folkehøgskolen i Jokkmokk, og ved et gymnas i Oslo har to kandidater fått avlegge examen artium med samisk som sidemål. Ellers holdes kurs i samisk med jevne mellomrom. Ved Samernas Folkhögskola i Jokkmokk har det de siste år vært holdt 20-poengs kurs med sikte på universitetseksamen.

To rent samiskspråklige aviser utkommer, den ene hver 14. dag, den andre sjeldnere. Tre andre aviser trykker samisk stoff i tillegg til norsk og svensk.

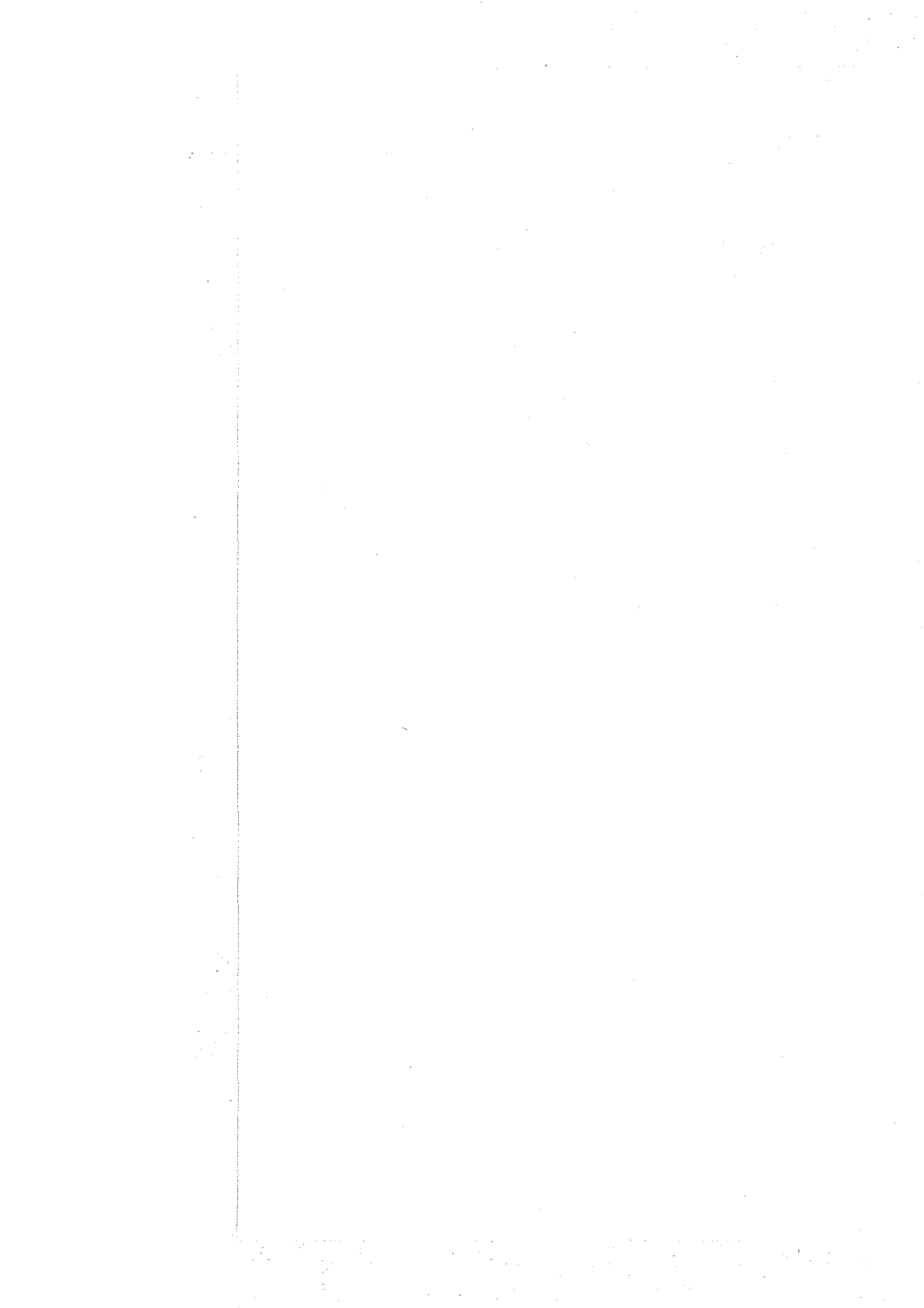
Jeg nevner disse ting såpass utførlig her fordi de alle har stor betydning for *muligheten* til å bruke samisk som et kom-

munikasjonsmiddel. I mange tilfeller er det i dag ikke formelle hindringer i veien for å fremme samisk språk. Det det skorter på, er læremidler og menneskelige ressurser.

Da språknemnda ble oppnevnt, lå det et hav av uløste oppgaver og ventet, og nemnda kastet seg over oppgaver som egentlig ligger langt utenfor dens egentlige virkeområde.

Etter hvert er andre organer kommet til som kan ta seg av spesialområder, og språknemnda kan konsentrere seg mer om sine egne oppgaver. Men med tiden vil likevel oppgavene bli såpass mange og krevende, at spørsmålet om en fast språkkonsulent må tas opp. Dette vil antakelig best kunne løses i samarbeid med Samisk Institutt.

Når det gjelder det nordiske samarbeidet, er nemnda positiv. I brev av 20.9.1974 har Samisk Institutt overfor Nordisk råd uttalt seg slik om en nordisk språknemnd (medlemsforslag A 415-k): "... finansiering av samisk språkarbeid gjennomføres i størst mulig grad som nordisk fellestiltak under hensyntagen til at den samiske språknemnda bør få arbeide uavhengig innen sitt problemfelt, men at den nordiske språknemnda bør ha mandatfestet en støttende holdning til det samiske språkets bruk og utvikling mht. legal status, bruk i administrasjon, skoleverket og media etc."

Lidt om færøsk sprogrøgt

Af Kaj T. Larsen

Fróðskaparsetur Føroya deltog med en repræsentant i de nordiske sprognevns årsmøde i København i efteråret 1974. I indkaldelsen til mødet anvendtes udtrykket *minoritetssprog* om grønlandsk, samisk og færøsk. Færingerne opfatter ikke deres sprog som et minoritetssprog, og sådan opfattes det heller ikke i loven af 1948 om færøsk hjemmestyre. Her hedder det i § 11: "Færøsk anerkendes som Hovedsproget, men Dansk skal læres godt og omhyggeligt . . .".

Jeg skal i det følgende give nogle glimt af det færøske skriftsprogshistorie med særligt henblik på sprogrøgt. Og her er det passende at begynde med V. U. Hammershaimb, som skabte den ortografi som anvendes i dag. Han lod de første prøver på sit færøske skriftsprog trykke i 1846. Dette skriftsprog var etymologiserende, ortografien var lagt tæt op til normaliseret norrønt og nyislandsk.

Hammershaimb lod i 1854 trykke en færøsk grammatik. Den blev i ændret form optaget i hans hovedværk, Færøsk Anthologi I—II, der udkom 1886—91. Den danner til dels grundlaget for den første grammatik på færøsk, J. Dahls Føroysk mállæra fra 1908. Denne sidstnævnte har været anvendt som lærebog bl.a. på seminariet i Tórshavn og har haft meget stor betydning for færøsk sprogrøgt. Andet bind af Færøsk Anthologi var en færøsk-dansk ordbog. Det er den første færøske ordbog som er kommet på tryk. Første bind bringer bl.a. et fyldigt udvalg af færøsk litteratur: folkeviser, sagn og æventyr og nogle folkelivsbilleder, forfattet af Hammershaimb selv. I disse sidste, af Hammershaimb selv forfattede tekster, mærker man hvordan han undgår de fremmedord som fandtes i talesproget: han udvælger omhyggeligt

nedarvede norrøne ord og udtryk. Dette værk havde umådelig betydning for det sprogrejningsarbejde som begyndte i 1890erne.

Interessen for det færøske sprog begyndte for alvor at vågne i slutningen af 1870erne og i 1880erne, først blandt færøske studenter i København, senere også på Færøerne. Her førte den til oprettelsen af en national forening, hvis vigtigste opgave var at "bringe det færøske sprog til ære" igen. Det vigtigste resultat af denne forenings arbejde var udgivelsen af den første færøsksprogede avis, Føringatjóindi (1890—1901). Mange mennesker mødte her for første gang deres modersmål på tryk, og mange fik også her for første gang lejlighed til at udtrykke sig skriftlig på modersmålet. Sproget er meget uensartet. Når man skriver om hjemlige emner som f.eks. landbrug og fiskeri, er ordforrådet stort set hjemligt. Når man skriver om fremmede emner, vrimler det som regel med låneord. En af dem som udmærker sig ved at skrive et klart og rent sprog er den senere politiker Jóannes Patursson. Han anvender ord fra folkeviserne og låner fra islandsk en gang imellem. Han danner også en del nye ord, men kun nogle få af dem er senere blevet optaget i sproget. Iøvrigt møder man af og til i denne avis forsøg på at danne nye ord til afløsning af låneord. Men der er kun tale om spredte forsøg.

En konsekvent gennemført purisme efter islandsk mønster møder vi hos filologen Jakob Jakobsen, især i hans biografi over Poul Nolsøe, der udkom 1908—12. Han anvender en mængde sammensætninger og afledningsdannelser til afløsning af låneord. Låneord som især var iøjnefaldende var ord med præfikserne an-, be- og for- og suffikserne -heit og -ilsi. Sådanne ord undgår han. Ord på -heit f.eks. erstatter han ofte med dannelser på -leiki og -skapur, f.eks. erstattes kerligheit med kærleiki. Han forsøger også at genoplive døde suffikser, f.eks. norrønt -aðr, som ikke mere var produktivt i færøsk. Suffikset -frøði anvender han efter islandsk forbillede som oversættelse af græsk -logi, og stadig produktive suffikser som -an og -ing benytter han meget.

Sprogrensning har siden Jakobsen været et meget frem-

trædende træk ved færøsk sprogrøgt. Den mærkes f.eks. i aviser, i lærebøger, i det videnskabelige årsskrift Fróðskaparrit (1952 ff.), som bl.a. har som formål at udvikle færøsk som videnskabssprog.

Som nævnt var andet bind af Hammershaimbs Færøsk Anthologi en ordbog, redigeret af Jakob Jakobsen. I 1905 begyndte teologen A. C. Evensen at udgive en ordbog i hæfter. Den blev ikke fuldført. I 1927—28 udkom Færøsk-dansk Ordbog ved Jacobsen og Matras. Den kom i anden udvidede udgave i 1961. Et supplementsbind til denne, udarbejdet af J. H. Winther Poulsen, er udkommet i marts 1975. I 1967 udkom Donsk-føroysk orðabók, ved Jóannes av Skarði. Andre ordbøger end disse, der alle er til eller fra dansk, foreligger endnu ikke, men der er planer om udarbejdelse af en lille engelsk-færøsk ordbog.

Den første færøske lærebog, en bibelhistorie, udkom i 1901. Fra 1906 til 1911 udgav den førnævnte A. C. Evensen fire lærebøger. Disse har haft meget stor betydning for undervisningen i færøsk sprog og litteratur i skolerne. I 1911 kom der en lærebog i botanik, og i 1920'erne og 30'erne kom der f.eks. lærebøger i geografi og zoologi. De sidste år er der kommet mere fart i udgivelsen af lærebøger efter at der er blevet oprettet et fond med det formål at tilvejebringe og udgive lærebøger på færøsk. Dette fond får hvert år bevillinger over finansloven.

Det færøske bibel- og kirkesprog er udviklet først og fremmest af provsten J. Dahl. Han oversatte kirkeritualet og udgav to postiller. I løbet af 1920'erne og 30'erne oversatte han det ny testamente til færøsk. Efter hans død i 1944 fortsatte præsten K. O. Viderø hans arbejde og oversatte hele det gamle testamente. Hele bibelen udkom i 1961 i disse to mænds oversættelse fra grundsprogene. I 1960 udkom en autoriseret færøsk salmebog. I 1948 udgav missionæren Victor Danielsen, tilhørende sekten The Plymouth-Brethren, en oversættelse af bibelen på grundlag af de skandinaviske sprog og engelsk og tysk.

Færøsk er i princippet retssprog, men dette gennemføres kun delvis i praksis. Love som vedtages i Lagtinget bekendt-

gøres på færøsk og dansk side om side. Rigsombudet på Færøerne er i de sidste år mere og mere gået over til at anvende færøsk i bekendtgørelser og henvendelser der kun gælder det færøske folk.

I 1937 oprettedes et studenterkursus på Færøerne. Her blev der fra starten undervist i færøsk sprog og litteratur. I 1957 oprettedes en færøsk radio. Dens programmer er udelukkende på færøsk. Sendetiden er ca. 5 timer daglig, fordelt på et morgen-, et middags- og et aftenprogram. Det færøske Akademi, Fróðskaparsetur Føroya, blev oprettet i 1965. Her drives der forskning inden for færøsk sprog og litteratur, og der er siden oprettelsen blevet holdt kurser af et års varighed for lærere og studenter i færøsk sprog og litteratur.

Fra efteråret 1974 er dette kursus lagt sådan til rette at de studerende efter et års studium skal kunne tage en eksamen der svarer omtrent til grunnfag ved norske universiteter.

Disse institutioner har i høj grad bidraget til at styrke det færøske sprogs stilling. Det samme gælder selvfølgelig de mange aviser, tidsskrifter og publikationer af anden art som efterhånden udkommer på færøsk.

Der findes ikke noget sprognævn på Færøerne. De opgaver som påhviler f.eks. de skandinaviske sprognævn, varetages til dels af Fróðskaparsetur Føroya.

Fróðskaparsetur Føroya er interesseret i et samarbejde med de nordiske sprognævn og mener at et sådant samarbejde bedst sker gennem selvstændig repræsentation.

Om grønlandsk – og om den nye grønlandske retskrivning

Af *Robert Petersen*

Grønlandsk er den østligste gren af de eskimoiske sprog eller dialekter i hvilke det karakteristiske træk er ordenes konstruktioner af stammer og radikaler, der enten bruges som infixer eller affixer.

I centralvestgrønlandsk, der er den officielle form for grønlandsk, skete der i den kendte tid en vis ændringsproces i sammenføjningerne af disse elementer. Ved denne opbygning af stamme og en række radikaler, kom der naturligvis to forskellige lyde til at støde op ad hinanden, således at de oprindelige elementer var hørbare i deres helhed. Men i den kendte tid kom assimilationen til at spille en større og større rolle, således at de to oprindelig forskellige lyde sammenmeltedes til eet forlænget eksemplar af det ene, som regel det sidste af de to fonemer. Den lyd, der forsvandt som selvstændig lyd, blev så forvandlet til et fonetisk/fonemisk forlængelseelement. Derved sløredes oprindelsen af de elementer, som det sammensatte grønlandske ord består af.

Denne lydudvikling i vestgrønlandsk er illustreret ved eksemplerne (1) til (6) på side 66. Ved a og b vises de oprindelige elementer, mens resultatet af den fonologiske udvikling vises som c.

Assimilation betyder derfor på grønlandsk en lydforlængelse, hvad enten det drejer sig om vokalassimilation eller konsonantassimilation. Ved konsonanternes assimilation ændres de stemte frikativer til noget andet, enten til klusiler, eller oftest til ustemte varianter af sig selv. Vi har to eksempler på det, nemlig -vi- til -ffi- (i (2)), og l til ll i (3), foruden modsætningen r-rr og g-gg i (5), idet alle fordoblingerne samtidig betyder ændring til ustemt frikativ.

Når to forskellige konsonanter støder sammen, opsluger som regel den sidste konsonant den første, som allerede nævnt. Undtagelsen — hvis der er en virkelig undtagelse — er forbindelsen rC (C=hvilken som helst konsonant, der kan forekomme efter r), idet r fortsat er hørbar på denne plads. Men det kan muligvis forklares ved, at selve /r/ i virkeligheden er opslugt, men forinden har uvulariseret den foregående vokal, og det er denne uvularisering, der høres som /r/. Det er naturligvis en forenklet forklaring.

Alle grønlandske diftonger begyndte med a. Men både ai og au blev omdannet til aa (lang a-lyd). Men også her har man en undtagelse, nemlig ai i en åben ordfinal stavelse, som fortsat høres som en diftong. Modsætningen aa—ai på denne plads angiver forskellen i talbøjning, f.eks. tiguaa, han tager *den*, og tiguai, han tager *dem*.

Den fonetiske udvikling, der har fundet sted inden for de sidste 150 år, kan kort karakteriseres på følgende måde:

1. a. Uens, sammenstødende konsonanter bliver til een forlænget udgave af den sidste.
b. Dog høres /r/ altid foran en anden konsonant: attorpaai, han rører ved den, artorpaai, han kan ikke løfte den.
2. a. Alle diftonger bliver til aa, idet alle begyndte med a.
b. ai i en åben, ordfinal stavelse høres fortsat som diftong.
3. I vestgrønlandsk ændres de fire frikativer, g, l, r og v ved forlængelse til ustemte varianter, nemlig henholdsvis gg, ll, rr og ff, eller rl og rf. Alle konsonanter forlænges efter r, men rg forekommer ikke.

Ved denne proces er det blevet vanskeligt at kunne genkende de oprindelige semantemer, og hvis grønlænderens forståelse af det sagte afhæng i alt væsentligt af forståelsen af de enkelte elementer, ville en sådan udvikling næppe have fundet sted. Men grønlænderne forstår det sagte som en helhed. Hvis vi bruger eksemplet (2) på side 66, så forstår man det ikke som en sammensætning af: "tage af sted, fortidig uset, sandsynligvis, modus, han," samt "sige noget, det hvor, have det til, modus, han-mig", men man snupper det hele i eet, og forstår

det som: "Han sagde til mig, at han (en anden) sandsynligvis er taget af sted." En grønlander uden træning i analyse af ordenes sammensætning, ville have svært ved at give en fyldestgørende forklaring på nogle af ordenes elementer, men han ville ikke have noget besvær med at forstå det sagte meget præcist. Det tyder på, en del redundante forhold spiller ind i sådanne sammensatte udtryk, og det har så kunnet tillade en forenkling af udtalereglerne, uden at det gik ud over forståeligheden af helheden.

Denne udvikling har naturligvis afspejlet sig i de forskellige retskrivninger, som har afløst hinanden. Egedernes retskrivning¹ siger naturligvis meget om sprogforholdene i hans tid, og siger dermed også en del om den senere lydudvikling. Men den var meget afhængig af Egedernes lyttevaner og skrivevaner. De lydforhold, der spillede en distinktiv rolle på dansk-norsk, f.eks. vokalernes åbningsgrad, blev differentieret meget, mens de mere grønlandske træk, f.eks. konsonanternes længde nærmest blev totalt overset. Værdien af denne retskrivning for en bedre forståelse af sproget fra dengang, blev udvidet meget ved Otto Fabricius' systematiske arbejder, der blev publiceret i årtierne omkring 1800.²

De lydforhold, der spillede en rolle for distinktionerne inden for grønlandsk, blev tilgodeset i den retskrivning, som Samuel Kleinschmidt udformede omkring 1850.³ Ligesom sine forgængere lagde han vægt på at vise de oprindelige elementer i de sammensatte ord. Men den senere udvikling viste, at elementernes oprindelse kun spillede en ringe rolle for forståelsen af det sagte, sammenlignet med, hvad det ved sammensætning blev til.

Grønlandernes forståelse af det sagte som helheder, viste sig tydeligt gennem det besvær, folk havde med at lære Kleinschmidts retskrivning. Det talte sprog gav i sig selv ikke altid nogen anvisning på, hvordan man kunne afsløre de oprindelige semantemer, og i en retskrivning, der var bygget over de oprindelige elementer, måtte folk oftest gætte sig frem, og man gættede meget ofte galt. Man lærte at skrive en række ubøjelige ord, og nogle hyppigt anvendte stammer og infixer. Resten skrev man på slump, ofte forkert, uden at

det spillede den mindste rolle for forståelsen af det skrevne. Kleinschmidts retskrivning var opbygget meget præcist, og tillod forståeligheden i høj grad selv af mange isolerede ord. Men en udnyttelse af en sådan præcision krævede naturligvis, at man kendte reglerne. I virkeligheden, sådan som denne retskrivning normalt blev brugt, var dens præcision til ikke megen nytte, og var mere til besvær.

Derfor blev spørgsmålet om en revision af den grønlandske retskrivning bragt flere gange på tale.⁴ Grønlands landsråd nedsatte i midten af 50'erne et *Sprog- og retskrivningsudvalg*, der bl.a. skulle undersøge mulighederne for en revision af den grønlandske retskrivning.⁵ Professor, i eskimoisk sprog og kultur, *Erik Holtved* blev den faglige rådgiver i retskrivnings-spørgsmål.⁶ Men i adskillige år var der i Sprog- og retskrivningsudvalget et flertal imod en radikal revision af den grønlandske retskrivning, og først efter at jeg havde afløst Erik Holtved, kom der et flertal for en radikal revision.

Vanskeligheden ved Kleinschmidts retskrivning set ud fra nutidens vestgrønlandsk, består i, at den dels gengiver fonemerne, som de er, dels giver dem som spor af de oprindelige elementer. Det giver forskellige muligheder for at skrive de samme lydforbindelser. Brugen af tre forskellige accenttegn for at markere lydlængde kan dog snarere betragtes som en pædagogisk vanskelighed, idet $\wedge$ angiver, at vokalen under det er lang, og $\sim$ angiver, at både vokalen under det og den efterfølgende konsonant er lange, mens ' angiver at den efterfølgende konsonant er lang. Alle de tre accenttegn sættes over en vokal. De tre accenttegn og den udprægede assimilation (+metatese) giver flere muligheder for at skrive de forlængede lydforbindelser. Som bogstav til den uvulære lukkelyd brugte Kleinschmidt et græsk tegn (lille kappa), som i dag skrives som κ . Dette tegn samt de tre accenttegn medførte, at man f.eks. aldrig kunne skrive telegrammer korrekt på grønlandsk, og at man ved køb af skrivemaskiner ofte må ofre fire tegn på tre taster for at give plads til de tre accenttegn og κ .⁷ Accenttegnene placeres uden hensyn til deres anvendelseshyppighed, men iøvrigt gælder det, at de fire tegn anbringes forskelligt på de forskellige skrivemaskiner, alt efter

hvilke tegn den individuelle bruger er villig til at ofre. Dette forhold har muligvis været medvirkende til, at blindskrift aldrig blev udviklet på grønlandsk. Selv om disse problemer er rent praktiske problemer, var det uheldigt at de eksisterede, når grønlandsk på forhånd var i en presset situation.

Derfor blev der også taget hensyn til sådanne praktiske problemer i overvejelserne over udformningen af den nye retskrivning, men der skulle en del forhandlinger til, inden de fleste inkonsekvenser, der opstod ved hensyntagen både til de teoretiske og praktiske problemer, kunne ryddes af vejen. Sprog- og retskrivningsudvalgets forslag til en ny grønlandsk retskrivning blev vedtaget i Grønlands Landsråd, og blev i maj 1973 stadfæstet som landsrådsvedtægt.

Den blev bygget på de oppositionelle fonemer i vestgrønlandsk, med hovedvægt på centralvestgrønlandsk. Alle fælles-vestgrønlandske fonemer er brugt, både som korte og forlængede former. Lydforlængelsen er vist gennem fordobling af bogstavet. Fordoblingen af /ng/ (som i *ringe*) angives dog som nng. Fordoblingen undgås dog i rC-forbindelserne, hvor C *altid* er forlænget, hvilket naturligvis betyder, at der ingen opposition forekommer mellem rC og rCC. Forudsætningen for, at man kan bruge bogstavfordoblingen som markering af lydforlængelse, er, at Kleinschmidts brug af "ss" som tegn for den ustemte, alveolære hvislelyd (kort lyd, der kan forlænges), ikke kan opretholdes længere. Den alveolære hvislelyd markeres ikke mere som et særskilt fonem, men som det almindelige /s/. Man er til en vis grad forud for den fonetiske udvikling i centralvestgrønlandsk, idet "ss" aldrig har været brugt uden for centralvestgrønlandsk, og dens brug selv i dette område er stærkt på retur. Endvidere er der ingen af de grønlandske dialekter af i dag, der giver en generelt anvendelig nøgle til, at de personer, der ikke har "ss" som en del af deres dialekt, med sikkerhed kan forudsige, hvornår man har "s" for sig og hvornår "ss". I den nye retskrivning har man således kun /s/. Det er blevet sagt, at den nye retskrivning ville gøre det af med anvendelsen af "ss". Denne udtalelse kan måske være rigtig set på den måde: Når den specielle markering i den gamle retskrivning ikke har kunnet

dæmme op for tilbagegangen af "ss", så er det usandsynligt, at den ophørte markering ville redde resten af brugen af "ss". Men bortset fra det har den grønlandske retskrivning altid været skæv i forhold til de ikke-centralvestgrønlandske dialekter, uden at man af den grund kunne sige, at det gik ud over dialekten.

Ved overgangen til brugen af dobbeltbogstaverne til markering af forlængede lyde, fjernede man alle de tre accenttegn. I den forbindelse fandt man, at de praktiske fordele ved at holde retskrivningen inden for det latinske alfabet er så iøjnefaldende, at man ved samme lejlighed fik erstattet κ med q , som jo i nogen tid har været brugt som "reserve".

Når den nye retskrivning, bygget over de oppositionelle fonemer og markering af lydlængde, kunne gennemføres, skyldes det også, at der kun er erkendt tre kategorier af udtrykselementer på grønlandsk: a) de oppositionelle fonemer, b) lydlængde, og c) intonation ved de finale stavelser. Ved tiltale og "ja-nej"-spørgsmål har intonationen et andet forløb end i de øvrige former for tale, og i nogle tilfælde markeres forskellen mellem spørgsmål og refererende tale ved intonationsforløbet alene, og på samme måde kan man i nogle tilfælde skelne mellem omtale og tiltale ved intonationen. Intonationen markeres indirekte ved spørgsmålstejn, udråbstegn eller komma. Resten klares ved brugen af de relevante bogstaver og fordobling-ikkefordobling.

Den nye retskrivning er blevet afprøvet i ungdomsskolerne, og har der vist sig at være let at lære. I børneskolen indføres den gradvis i takt med udarbejdelsen af nye hjælpemidler. En skoleordbog forventes at blive gjort færdig i år.

Selv om der har været forskellige grønlandske retskrivninger siden 1720-erne, har retskrivningen nok først fået en vis betydning for grønlænderne selv ved oprettelsen af et grønlandsk-sprog tidsskrift, *Atuagagdliutit*, i 1861. Det udkommer stadig væk, nu som tosproget ugeavis. Gennem *Atuagagdliutit* har grønlænderne fået et vist forhold til litterært sprog, og artiklerne i *Atuagagdliutit*, både originale arbejder og oversættelser, har uden tvivl medvirket til udviklingen af den grønlandske litteratur i dette århundrede, hvor poesi og prosa har været

dyrket. I disse år udgives der ca. 15 bøger om året på grønlandsk, deraf er ca. 1/3 originale værker på grønlandsk. Desuden udgiver Ministeriet for Grønland en del skolebøger på grønlandsk. Udviklingen af den grønlandsksprogede litteratur er en del af en kultur- og sprogpolitik, der igen må siges at være en del af minoritetspolitikken i Grønland.

Den grønlandske skole er tosproget,⁸ oprindelig kun grønlandsksproget, men nu dansk-grønlandsksproget. Undervisning i dansk er garanteret i skoleloven, mens undervisning i grønlandsk ikke er sikret på samme måde. I virkeligheden giver skoleloven adgang til, at man kan udsætte undervisningen i grønlandsk til tredje klasse. Især i 1960-erne blev denne mulighed udnyttet en del, men er nu i de seneste år blevet udsat for en del kritik, ikke mindst af unge, der selv først fik grønlandskundervisning i tredje klasse. Især synes brugen af dansk som undervisningssprog i orienteringsfagene at have hæmmet begrebsdannelsen på grønlandsk, og dermed hæmmet børnenes individuelle udvikling.⁹

Grønlands Radio bruger lidt over halvdelen af udsendelsestiden til grønlandsksprogede udsendelser. Der findes enkelte film med grønlandsk tale, og den lokale TV-forening i Godthåb har enkelte gange stået for dobbeltsprogede direkte udsendelser. Men iøvrigt er den lokale TV ikke-grønlandsksproget.

Alle lovttekster oversættes til grønlandsk. Administrationens tolke har i den forbindelse haft samarbejde med Sprog- og retskrivningsudvalget for at få tilvejebragt en entydig juridisk terminologi på grønlandsk. De enkelte grønlændere med juridisk embedseksamen har deltaget i dette arbejde. På andre felter er forsøgene på at få skabt grønlandsk terminologi lidt af en spredt fægtning. Man lægger stor vægt på at få skabt en anvendelig ordliste, og det har medført, at man i adskillige tilfælde vælger at bruge danske (eller internationale) termer som nye stamord på grønlandsk. De bruges som stamord iøvrigt, idet de fleste får en vokaludlyd.

Officielt er grønlandsk og dansk ligestillede, også på det lovgivningsmæssige område. Men i praksis er "ligestillingen" skæv. I besættelser af stillinger, f.eks. på kontorer, der skal betjene både dansktalende og ikke-dansktalende kunder, for-

langer man, at ansøgeren skal kunne tale dansk, men aldrig, at vedkommende skal kunne tale grønlandsk. I Grønlandsflyvningen giver SAS oplysninger på dansk og engelsk, ikke på grønlandsk. Når flyene har forbindelse med Grønland, giver Icelandair også oplysningerne på grønlandsk. Det virker meget stærkt at opleve de grønlandsksprogede oplysninger på Keflavik lufthavnen, og de afslører SAS's henvisning til praktiske vanskeligheder som manglende vilje eller manglende respekt.

I 1973 blev der stiftet en forening til styrkelse af grønlandsk, "Oqaatsivut", "Vort sprog". Foreningen har været meget aktiv, gennem møder og radioudsendelser, hvor man enten lavede ordquiz eller lavede grammatiske redegørelser, vel at mærke efter skriftsprogets grammatik. Sådanne aktiviteter, og bevidste forsøg på at påvirke sproget på begrænset erfaringsmateriale, kan være betænkelige, men hele aktiviteten med at forsøge at skabe en bevidst holdning til sprogsituationen på "græsrodsniveau" må hilses med glæde.

Endnu taler hovedparten af grønlænderne enten kun grønlandsk, eller grønlandsk bedre end dansk. I øjeblikket er der således ingen mulighed for, at grønlandsk forsvinder. Men den nuværende holdning til grønlandsk vil sikkert være medvirkende til sprogets mulighed for at overleve engang i fremtiden, når alle grønlænderne har lært at tale godt dansk. Hvis det da nogensinde sker. Men i disse år har man intensiveret forbindelsen til de øvrige eskimogrupper, hvis kulturelle og sproglige arv gør det meget let for grønlænderne at identificere sig med dem. Denne nye sproglige forbindelse vil uden tvivl styrke positionen af grønlandsk betydeligt.

Noter

- 1 Denne retskrivning kan ses bl.a. i "Det gamle Grønlands nye Perlustration" af Hans Egede, 1726 (og 1741); Poul Egede: *Dictionarium Grønlandicum Danico-Latinum*, 1750, samt Poul Egede: *Grammatica Grønlandica Danico-Latina*, 1760.
- 2 Otto Fabricius: *Forsøg til en forbedret Grønlandsk Grammatica*, 1791, og *Den grønlandske Ordbog, forbedret og forøget*. 1804.
- 3 Samuel Kleinschmidt: *Grammatik der grönländischen Sprache*

- mit theilweisem Einschluss des Labradordialects. 1851; og Den grønlandske ordbog, 1871.
- 4 En gennemgang af retskrivningsdebatten på grønlandsk findes i Bugge & Holtved: Omkring den grønlandske retskrivning, 1963 (duplikeret).
  - 5 I udvalget, der havde sæde i Godthåb, sad der grønlandsk-sprogede lærere, grønlandske translatoører og tolke, samt journalister. Udvalget kunne ifølge statutterne søge sagkyndig bistand blandt forskere.
  - 6 Professor Holtveds hovedbidrag som rådgiver for udvalget var hans andel i det udmærkede skrift: Omkring den grønlandske retskrivning, hvor han behandlede den teoretiske baggrund og de praktiske problemer i forbindelse med ændringen af den grønlandske retskrivning; mens Aage Bugge gjorde rede for den stedfundne retskrivnings- og sprogdebat på grønlandsk.
  - 7 Accenttegnene kræver "døde taster", og der kræves derfor to "døde taster". For at udnytte den fjerde plads, sætter man ofte "trema" som det fjerde diakritiske tegn. Oftest sættes de hyppigst anvendte accenttegn, ^ og ' som "upper case"-taster, mens den sjældent brugte ~ og "trema", der slet ikke bruges på grønlandsk, sættes som "lower case"-taster. Hvis man ikke har sat "trema" som det fjerde accenttegn, sætter man gerne "accent grave", der heller ikke bruges i grønlandsk, som det andet "lower case"-tegn.
  - 8 Dermed menes, at to sprog bruges som undervisningssprog, ikke blot som fag.
  - 9 I den kommende tid udarbejdes et forslag til en ny grønlandsk skolelov, der tager mere hensyn til "de grønlandske betingelser".

Eksempler:

- (1) a: tugtu -ng- -niar- -usug- -pu- -nga
 ren fange prøve på have lyst til modus, jeg
 -r
- b: tugtungniarusugpunga c: tuttunniarusuppunga
 Jeg har lyst til at
 gå på renjagt.

grundstamme infixer affixer

udvidet stamme:
 jage ren

- (2) a: audlar- -sima- -gunar- -to- -q oqar- -vi- -gi- -va- -a- -nga
 tage af sted have sandsynligvis modus "han" sige noget det, have modus han mig
 at at hvor det til -r
- stamme infixer affixer stamme infixer affixer

- b: audlarsimagunartoq oqarvigivaanga c: aallarsimagunartoq oqarfigivaanga d: oqarfigaanga
 han sagde til mig, at han (en anden)
 sandsynligvis er rejst

- (3) a: iglo iblit b: igdlo ivdlit c: illu illit
 hus du

- (4) Kleinschmidts retskrivning: nâvoq nauvoq naivoq Den nye retskrivning naavoq, naavoq, naavoq
 den er slut den gror han kan lugte;

- (5) igaffik — iggavik ilaarpaa illaarpaa aarit! aarit
 køkken han efterligner det han reder den der kan du se! hvalrosser

- (6) a: agtorpaa — artorpaa b: attorpaa — artorpaa
 han rører han magter
 ved den den ikke

Bro over dansk-finsk sprogløft?

Af Poul Lindegård Hjorth

I dagene 28.—30. november 1974 havde Pohjola-Nordens kulturrepræsentantskab på Haiko gård ved Borgå arrangeret et dansk-finsk seminar over temaet "Kulturkontakterne Danmark-Finland — hur fungerar de?". Ved dette seminar havde jeg fået til opgave at tale om "Språksvårigheterna som ett hinder för kulturutbytet och hur man kan övervinna dem". Det er anledningen til de følgende betragtninger.

Udgangspunktet giver sig selv: det kan uden videre fastslås, at de sproglige vanskeligheder udgør en alvorlig belastning for finnernes deltagelse i nordisk samkvem. Problemet er ikke blot en sag mellem dansk og finsk. At det her anskues under denne snævrere synsvinkel, er en følge af seminarets anlæg, men i øvrigt nok en fordel, fordi dansk åbenbart bereder finner særlig store vanskeligheder.

Det er ganske betegnende for situationen, at den sprogløft, som skiller finner fra andre folk i Norden, egentlig aldrig tages op til drøftelse; den er der nu engang, og så må man lære at leve med den. I praksis er der stiltiende — måske dog hen over hovedet på finnerne — opnået enighed om, at det må blive finnernes sag at slå bro over kløften. Den smule nyhedens interesse, som de følgende overvejelser evt. kan gøre krav på, skal søges i, at jeg ikke går ud fra dette som givet, men i stedet opererer med den forudsætning, at der skal to til et samarbejde, og at hver part bærer sin del af ansvaret for, at samarbejdet lykkes.

Til indledning endnu dette: samkvem kan have mange former, fra de strengt formaliserede til de ganske uhøjtidelige. Jeg har forsøgt at fastholde hele spektret, men har navnlig interesseret mig for, hvordan der kan skabes gunstige muligheder for friere samkvem på bred folkelig basis.

Da H. C. Andersen i 1846 var på vej hjem til Danmark efter en af sine store udenlandsrejser, mødte han på dampskibet fra Strasbourg en finne. I sin dagbog noterer han: "ved Bordet sad jeg ved Siden af en Finlænder, vi talte vore Sprog sammen". Man tør gå ud fra, at hans medpassager var svensk-finne; ellers havde denne løsning, den smukkeste nordiske løsning: at tale sammen på egne sprog, ikke været mulig.

Det er den heller ikke i dag, og der er ikke den ringeste udsigt til, at den nogen sinde bliver det. Danskere og finner kan kun kommunikere sprogligt ved at benytte et hjælpsprog.

Men hvilket hjælpsprog skal man så betjene sig af? De meget progressive og meget usentimentale kunne tænkes at foreslå engelsk. De ville i så fald have ganske gode kort på hånden. De ville kunne henvise til, at engelsk nu om stunder har en fremtrædende plads i finske skoler, hvad det allerede længe har haft i danske, og de ville kunne finde gode argumenter for at samle kræfterne om et internationalt gangbart sprog i stedet for at spilde dem på et eller andet nordisk sprog, som under alle omstændigheder kun kan åbne adgang til en ret begrænset kulturkreds.

Men med al deres realisme ville de nok alligevel begå et par fejl. For det første kan man ikke se bort fra, at engelsk ville være en upopulær løsning i de kredse, der mere end nogen andre opretholder forbindelsen inden for Norden, de nordisk interesserede kredse som foreningerne Norden og diverse fællesnordiske institutioner og organer; deres følelsesmæssige eller ideologisk begrundede modvilje mod engelsk som hjælpsprog i denne sammenhæng er en faktor, som i høj grad må tages med i betragtning. Og for det andet vil det vistnok vise sig, at engelsk — trods skolernes energiske indsats — alligevel ikke er bæredygtigt som hjælpsprog i bredere kredse. Formentlig når største parten af skolens elever i det højeste dertil, at de er i stand til at gøre sig forståelige over for englændere, som har fantasi nok til at regne ud, hvad de ville have sagt, hvis de havde kunnet tale sproget. Men hvis engelsk bruges som hjælpsprog mellem to folk, der hver for sig kun har en højst ufuldstændig beherskelse af det, er der overvejende sandsynlighed for, at summen af halvkvædede

viser alt i alt bliver grov misvisning.

Inden man glæder sig for meget over modargument nr. 2, skal man imidlertid gøre sig klart, at det har gyldighed for ethvert hjælpesprog: nødtørftig beherskelse er ikke nok, hvis sigtet er et kulturelt samkvem, der rækker ud over dagligdagens mest banale funktioner.

Måske bør endnu et moment overvejes. Hvis sagen alene drejede sig om politisk eller handelsmæssigt samarbejde, kunne engelsk muligvis godt fungere som hjælpesprog. Men hvis der ønskes et bredere kulturelt samkvem, er engelsk ikke hensigtsmæssigt. Bag et sådant ønske måtte der ligge en viden eller i hvert fald en formodning om, at der var værdier at hente i de øvrige nordiske landes kultur, f.eks. således som den kan mødes i litteraturen. Kendskab til engelsk ville ikke være til nogen nævneværdig nytte, hvis man søgte at trænge ind i litteraturen på nordiske sprog, men kendskab til et af disse ville hjælpe et langt stykke også m.h.t. de andre.

Der lod sig sikkert sige mere for eller imod engelsk som hjælpesprog inden for Nordens grænser, men jeg mener at have sagt nok til — lige stik imod, hvad argumentationen normalt går ud på — at konkludere, at det netop ikke er realistisk at regne med engelsk i denne rolle. Men så er der heller ingen grund til at regne med andre fremmedsprog. Alle står de ringere end engelsk: i henseende til international udbredelse kan kun få af dem måle sig med engelsk, og de, som kan, har ikke den samme sikre position inden for Nordens skoleuddannelser som engelsk. Med andre ord: som hjælpesprog kan kun et af de sprog, der hører til den germanske sprogklasses nordiske gren, komme på tale.

Nu kunne det måske være på sin plads at præcisere en problemstilling: Vi har at gøre med et asymmetrisk forhold. Den finsktalende, der tilegner sig et nordisk sprog som hjælpesprog, har udsigt til to gevinster: han kan forstå og tale med sine nordiske naboer, og han kan læse deres litteratur. For den dansktalende vil hjælpesproget derimod kun mulig-gøre den første af disse gevinster; finsksproget litteratur vil fortsat være lukket land for ham. Eftersom så stor en del af byrden m.h.t. sprogligt samkvem inden for den geografiske

enhed Norden placeres på de finsktalendes skuldre, kan det være rimeligt at understrege dette forhold; finnerne skal præstere mere, men de kan også vinde mere.

Valget af hjælpesprog kan i øvrigt ikke være vanskeligt: det må nødvendigvis blive svensk. Svensk er det eneste nordiske sprog, som de finsktalende har naturlig anledning til eller måske ligefrem behov for at lære sig. Finland er officielt tosproget, stadig har en betragtelig del af landets indbyggere svensk som modersmål, forbindelsen mellem Sverige og Finland har lang tradition bag sig og er den dag i dag en levende realitet. Svensk er Finlands nøgle til det øvrige Norden.

Men den åbner ikke automatisk alle døre. Formentlig — egentlige undersøgelser er vist ikke foretaget, men praktiske erfaringer tyder på det — kan den med svensk nogenlunde fortrolige finne også forstå norsk; og de charmerende nordatlantiske udgaver af dansk, som islændinge og færingers almindeligvis benytter sig af i nordisk samkvem, frembyder vistnok heller ikke uoverstigelige hindringer. Men dansk, som det tales i Danmark, dette højt forædlede resultat af århundreders stræben efter at klare sig med et minimum af artikulatorisk energi, det kan han ikke forstå.

Pointen bliver den ikke overraskende, men måske kun ugerne erkendte, at det alene giver mening at pege på et hjælpesprog som en løsning, hvis dette hjælpesprog i rimelig grad beherskes af begge parter i kommunikationen. Det er ikke nok, at finner tilegner sig et godt kendskab til eller — for at sige tingene rent ud — en betydelig praktisk beherskelse af svensk. Andre må gøre det samme. Måske hviler forpligtelsen mindre tungt på nordmænd, islændinge og færingers; men den hviler tungt på danskere.

Med denne konstatering er der åbnet for et perspektiv, som ikke er udelt behageligt.

Hvis der skal gøres fremstød over en bred front for at få danskere til at tilegne sig svensk som hjælpesprog i nordisk samkvem, må vejen gå over skolen; men det er aldeles ikke en selvfølge, at skolen er villig til at påtage sig opgaven.

Den danske skole har (i hvert fald i Sverige) haft ry for at

gøre noget ved svensk. I dag er det, trods enkelte lyspunkter, mere end tvivlsomt, om den fortjener det ry. Tager man det danske uddannelsessystem som helhed, fra folkeskole til universitet, er det næppe muligt at benægte, at nabosprogene har tabt terræn i den sidste menneskealder. Der er vist ingen skurke i dramaet. Nabosprogene er ikke blevet trængt tilbage som en følge af modvilje mod nordisk samkvem; en sådan modvilje findes ikke. Nabosprogenes forringede stilling er derimod resultat af en art indre logik i udviklingen af faget dansk; det har efterhånden påtaget sig så mange nye opgaver, at det har været tvunget til at tage mindre tungt på nogle af de gamle.

Men selv om man nu forestillede sig noget så utopisk som en tilbagevenden til tidligere tiders lykkeligere tilstande, ville det problem, der her beskæftiger os, ikke være løst; for, som det fastslås i adskillige undervisningsvejledninger, set under den danske skoles synsvinkel er (norsk og) svensk nabosprog, ikke fremmedsprog. Den bekvemme og vel indarbejdede term "nabosprog" er måske i den aktuelle sammenhæng lidt misvisende, da den tager sigte på graden af sproglig beslægtethed, ikke på geografiske forhold; set med danske øjne er tysk et fremmedsprog, svensk et nabosprog. Målet for undervisningen i nabosprog er et andet end målet for undervisningen i fremmedsprog. Fremmedsprogsundervisningen må stile efter ikke blot en passiv beherskelse, en færdighed i at forstå det fremmede sprog, som det tales og skrives, men også en aktiv beherskelse af det, i hvert fald i tale og måske også i skrift. Nabosprogsundervisningen skal derimod blot sikre, at folk med beslægtede sprog kan forstå hinanden; den tager ikke sigte på praktisk beherskelse af, in casu, en anden nordisk dialekt, men søger blot at berede vejen for den løsning, som jeg allerede har haft lejlighed til at udtrykke sympati for: at tale sammen på egne sprog.

Dermed bliver den naturnødvendigt temmelig ineffektiv, hvis det gælder at tilvejebringe et hjælpesprog. Skarpere sagt: den kan måske nok resultere i, at en dansker forstår en finsktalende, der har lært sig svensk (som fremmedsprog), men den indebærer ikke den ringeste garanti for, at danskeren

også er i stand til at sige noget, som finnen kan forstå; og så er der unægtelig lagt op til en noget ensidig form for konversation.

Undervisningen af finner i svensk er en fremmedsprog-undervisning. Hvis svensk skal kunne fungere som hjælpesprog mellem finner og danskere, kræves, at svensk også i den danske skole behandles som et fremmedsprog. Naturligvis vil svensk virke mindre fremmed på danske elever end på finske, men danske elever ville dog også få store problemer; det er ikke så lige en sag at holde rede på, hvilke forskelle mellem nærbeslægtede sprog der er væsentlige, og hvilke der ikke er det. Men man kan spare sig enhver overvejelse af den art, for det er under alle omstændigheder aldeles udelukket, at den danske skole skulle kunne sætte endnu et fremmedsprog på sit program; den er i forvejen stærkt forpligtet over for engelsk og noget forpligtet over for tysk, og på højere skoletrin arbejdes også med fransk eller evt. russisk. Der er simpelt hen ikke plads til mere.

Altså er vi havnet i et uløseligt problem. Den ideelle løsning kan ikke opnås, men man må forsøge at finde frem til et kompromis.

Kompromiset kunne bestå i, at nabosprogsundervisningen igen blev styrket. M.h.t. svensk skulle styrkelsen da gå ud på, at man ikke slog sig til tåls med at give eleverne de nødvendigtste forudsætninger for at forstå det skrevne og talte sprog, men genoptog en undervisning, der også tilsigtede at give dem ikke bare et vist kendskab til vigtigere udtaleforskelle, men også nogen praktisk beherskelse af svensk udtale. Formålet hermed skulle være, at de efter omstændighederne kunne udtale dansk på en så at sige mere nordisk måde. Men tillige måtte det så kræves, at de fik så godt et kendskab til svensk ordforråd, at de var i stand til at udskifte de i nordisk omgang svært forståelige danske ord med svenske. Jeg tænker her ikke blot på de velkendte ord, som danskere plejer at erstatte med svenske, når de taler interskandinavisk, ord som *mycket* i stedet for *meget* og *rolig* i stedet for *morsom*. Gevinsten ved den slags udskiftninger er meget begrænset, netop fordi afvigelserne er velkendte og derfor ikke volder

kvaler. Der kunne, alt efter situationen, nævnes mange andre ord, som det kunne være mere påkrævet at udskifte: *forretning : affär, vaske : tvätta, sæbe : tvål, vindue : fönster* osv. osv. Og talordene. Og det ville være nødvendigt at vide, hvilke af flere synonymer der bedst blev forstået i nordisk sammenhæng: *let* i stedet for *nem* osv.

Selv det her skitserede kompromis stiller imidlertid store krav, meget større krav, end der nogen sinde har været stillet til svenskundervisning i den danske skole. Disse krav kan absolut ikke honoreres inden for det nuværende systems rammer.

Det kunne overvejes, om systemet da bør ændres. I al fald kan der være grund til at fremhæve, at de kredse, der ønsker, at svenskundervisningen i den danske skole igen styrkes, kan påberåbe sig et argument, der vist aldrig før har været fremme i debatten: svensk er også nøglen til forbindelse med Finland. Perspektivet i den danske skoles svenskundervisning har aldrig været, at svensk skulle kunne fungere som hjælpesprog i det dansk-finske forhold. Men hvis man ønsker at styrke et bredt nordisk sammenhold på folkelig grund, må man tage det perspektiv med i sine overvejelser.

Om man så ønsker et sådant sammenhold og vil drage konsekvenserne heraf, ja, det er en politisk afgørelse; og det er klart, at den ikke kan træffes fra den ene dag til den anden.

Man kan ikke bare sætte sig til at vente på, at et tungt politisk apparat måske engang ad åre bliver sat i bevægelse; dertil er problemet for alvorligt.

I stedet kunne man begynde med åbent at se i øjnene, at brug af tolk kan være nødvendig i langt videre udstrækning, end man måske bryder sig om at indrømme. Tolkeassistance under en eller anden form må i visse tilfælde være noget helt legitimt. I mange former for samkvem er det hovedsagen at få overført meddelelser effektivt, og det får man ikke, hvis en part af deltagerne i et møde befinder sig i den ydmygende situation at forstå meget lidt af, hvad der bliver sagt, og at være grundigt forhindret i at oplade deres mund.

Men tolkeassistance er ikke nogen universalløsning. Den

kan kun — forudsat, at den overhovedet kan skaffes — komme på tale ved mere formaliserede mødetyper. I forbindelse med andre former for samkvem er den utænkelig, og det kan være godt det samme; der kræves ikke megen fantasi for at forestille sig situationer, hvor tolkeassistance ville belaste samværet mere, end det ville gavne det. Derfor må der være al rimelig grund til at overveje mulighederne for at slå bro over sprogkløften uden at gøre brug af tolk.

Man kunne nærme sig problemet fra et andet udgangspunkt og til en begyndelse hæfte sig ved, at de kredse i Norden, der hyppigt har forbindelse på tværs af landegrænser, ikke har uoverstigelige vanskeligheder ved at gøre sig forståelige for hinanden. Medlemmerne af disse kredse møder vel ikke forudsætningsløse frem, men en væsentlig del af dem opfylder ikke den betingelse at kunne tale svensk som fremmedsprog. Og de klarer sig alligevel.

I den omstændighed er der nok et håb at hente: hvis man regelmæssigt omgås, reduceres de sproglige problemer meget stærkt. Selvfølgelig kan det ikke nytte at møde tomhændet frem; man må sørge for at erhverve sig visse forudsætninger, og det krav vil — det kan ikke nytte at nægte det — blive stillet med størst styrke til finnerne, fordi grundlaget for det omgangssprog, det interskandinaviske, som efterhånden udvikles i kredsen, må være svensk. Men den perfekte sprogbeherskelse er ikke en nødvendig betingelse.

Altså kunne man måske tage fat i en anden ende af problemet. Ved siden af at arbejde for en styrkelse af skolens undervisning i svensk kunne man virke energisk for, at danskere og finner fik øget interesse for og hyppigere lejlighed til at mødes. Erfaringen viser, at mængder af sproglige forståelsesvanskeligheder løses ved regelmæssig kontakt.

Jeg har ikke i min vildeste fantasi forestillet mig, at jeg kunne levere en færdig løsning på det problem, som jeg her har vovet mig ind i. Jeg har anset det for min pligt at understrege, hvor alvorligt og på mange måder umedgørligt det er. Men med de sidste bemærkninger har jeg dog nærmet mig noget, der kunne ligne en farbar vej. For at slutte med en lidt paradoksal formulering:

Sprogvanskelighederne skaber hindringer for kulturelt samkvem mellem Danmark og Finland; disse vanskeligheder overvindes lettest ved øget samkvem.

Om finnarnas svårigheter i att förstå danska

Av Tove Skutnabb-Kangas

Både i Finland och i Danmark cirkulerar ett antal tragi-komiska historier om finnar som suttit på möte med danskar och deltagit i att fatta en massa beslut — utan att förstå ett ord av vad danskarna har sagt, och utan att alls veta vad de själva har röstat för eller emot.

De allra flesta finska turister i Danmark ger upp efter en tid: de kan kanske hjälpligt göra sig förstådda med hjälp av knagglig svenska eller engelska eller teckenspråk eller genom att tiga, men det är nästan omöjligt för dem att förstå svaren till sina omsorgsfullt formulerade frågor. Det blir envägs-kommunikation: båda parterna kan visserligen *uttrycka* sig men den ena parten förstår nästan inget av vad den andra säger, och också dansken kan ha svårigheter att förstå vad finnen försöker få fram. Många finnar klagar också över att de nog kan förstå lite vid mötena, om danskarna talar skandinaviska eller en mycket långsam och tydlig danska, men då man sedan går till lunchbordet mellan förhandlingarna (där de egentliga kontakterna borde knytas) så förstår de absolut ingenting.

Då man talar om problemet, brukar det mycket ofta för-ringas. Jag har hört otaliga personer komma med kommentarer som "så farligt är det väl ändå inte" och "med lite god vilja klarar man det nog" och "alla har ju läst svenska i skolan och om de bara är några dagar med danskar så blir de vana och sedan går det nog hur bra som helst". Och så blir man serverad några historier om hur en finne var tolk för en grupp svenska deltagare som inte klarade av danskan. Om en finne ännu efter det vågar protestera och säga att det ändå inte är så lätt, blir han/hon effektivt nedtystad. De övriga i

sällskapet får honom/henne att känna sig som en lite enfaldig, språkligt ovanligt obegåvad individ, som tyvärr utgör ett undantag i sin usla danska språkförståelse och som egentligen inte borde delta i det nordiska samarbetet. En skamfläck. Det är m.a.o. ganska allmänt att problemets existens helt förnekas, viftas bort, eller att det görs till ett personligt problem för ett antal dumstämplade individer som inte har en chans att försvara sig.

Då man lite närmare börjar titta efter vilka det är som påstår att de förstod danska hur bra som helst efter några timmars/dagars kontakt med danskarna, blir det uppenbart att det mycket sällan är en finsktalande finne som säger det. Det är oftast finlandssvenskarna, alltså de finländare som har svenska till modersmål, som säger det. Och eftersom de övriga nordborna inte alltid är så väl bevandrade i Finlands språkförhållanden, kommer de inte på tanken att finlandssvenskarna absolut borde jävligförklaras i det här fallet. I den heliga nordiska samarbetsandans namn anser man bara att de ju bör veta hur det förhåller sig eftersom de kommer från Finland — och slutsatsen blir att de finsktalande finnarna inte blir tagna på allvar.

Allan Berthelsen et al. administrerade ett test vid Nordiska Sommaruniversitetets sommarsession i Jyväskylä år 1971 för att få veta hur väl de nordiska deltagarna förstod grannspråken. Deltagarna fick lyssna på olika test som mätte hörförståelse. Resultaten var för Finlands del mycket nedslående: de finska deltagarna förstod just inte danska alls. Trots det hade de flesta minst studentexamen, många hade akademisk slutexamen och en stor del av deltagarna var forskare eller lärare vid olika universitet. Alla var dessutom livligt intresserade av nordiskt samarbete, så motivationen var det inget fel på. Om inte ens personer av det slaget kunde klara av dansk hörförståelse, är det väl ganska klart att största delen av Finlands befolkning inte gör det.

I sin artikel i denna bok konstaterar Poul Lindegård Hjorth att det är svenskan som måste användas som hjälpspråk av båda parterna. Han antar att ”den med svensk nogenlunde fortrolige finne” också kan förstå norska, och att han/hon

också i någon mån kan förstå islänningarnas och färingarnas danska. Undersökningar om detta har vi inte, men jag kan intyga att överdriften är tämligen stor åtminstone när det gäller studenter vid Helsingfors Universitet. På kurserna i praktisk svenska för andra än studenter i nordiska språk kommer det varje år fram att studenterna har mycket stora svårigheter att förstå långsamt och tydligt talad norska i språkstudion, trots att de framför sig har texten, som man dessutom har genomgått på förhand. Likaså har många av dem uppenbara svårigheter att förstå talad rikssvenska, om det talas i normaltempo och om ämnet rör sig utöver de allra mest elementära dagliga behoven. Denna hörförståelse går tämligen snabbt att träna upp, eftersom de studenter som nu börjar sina studier vid universiteten i Finland ännu hör till den kategori som har läst 6—9 år svenska i skolan och som har skrivit svenska som ett obligatoriskt ämne vid student-skrivningen. Men den norska hörförståelsen skulle det troligtvis ta mycket längre tid att öva upp — så lång tid att det är orealistiskt att tro att mer än en liten bråkdel av de finska studenterna kommer att göra det: de studenter som har ett speciellt intresse för Norge. Och danskan...?

Om situationen redan nu är den att varken rikssvenskan, norskan eller danskan förstås ens av alla studenter utan speciell träning (som en del studenter visserligen kan ha fått i skolan genom att lyssna på band när det gäller rikssvenskan), hur kommer den då att vara om några år, då antalet studenter med s.k. lång svenska i skolan (7—9 år beroende på skolformen) drastiskt har gått ner?

Hösten 1973 valde 3,6 proc. (ca 1 000 elever) av eleverna i grundskolkommunernas tredje klass (där undervisningen i det första för eleven främmande språket börjar) svenska som första språk, medan 96,4 proc. valde engelska. På grundskolans högstadium, i klasserna 7—9, läste 4,1 proc. (ca 1 600 elever) svenska som första främmande språk medan 95,9 proc. (nästan 38 000) läste engelska. Läsåret 1971—72 tog 14 proc. av läroverkseleverna svenska som första språk, 83 proc. läste engelska och 3 proc. franska, ryska eller tyska. Svenskans stjärna dalar alltså i mycket snabb takt — den finsktalande

befolkningen i Finland kommer inte att ha särskilt lysande svenskkunskaper om tio år.

Ändå vet vi att svenskan behövs. Enligt en brett upplagd undersökning som utfördes vid det finskspråkiga universitetet i Åbo, Turun Yliopisto, år 1972, toppar svenskan behovet av främmande språk i Finlands näringsliv. Behovet väntas ytterligare öka i framtiden. Av de närmare 700 företag som deltog i undersökningen, meddelade bara 10 proc. att de inte alls behövde svenska i sin verksamhet, medan 32 proc. behövde svenska rätt mycket eller synnerligen mycket.

Det nuvarande språkvalet i skolorna motsvarar alltså behovet mycket dåligt, både för närvarande och i synnerhet med tanke på framtiden. Och om man vill att svenskan skall kunna användas som ett hjälpspråk i kommunikation med danskarna, ser situationen ännu dystrare ut. De flesta finska studenter kommer inte att kunna svenska så väl att de skulle klara sig ens i kommunikation med svenskarna, och oberoende av hur mycket gransspråksundervisning det meddelas i de danska skolorna kommer danskarnas svenska att vara svårare att förstå än svenskarnas svenska.

Enligt Poul Lindegård Hjorth når skoleleverna inte den grad av engelskbehärskning som skulle behövas för att man skulle kunna använda engelska som hjälpspråk — engelskan är alltså enligt honom redan av den orsaken utesluten i de flesta sammanhang. Hur ska man då kunna drömma om att de finska eleverna med den korta svenska som de flesta om några år kommer att ha skulle kunna komma upp till den grad av svenskbehärskning som fordras? Svenskan är ju för finnarna lingvistiskt sett ett mycket mera "främmande" språk än vad engelskan är för danskarna. Också engelskan är för finnarna ett mycket främmande språk — och om Hjorth anser att inte ens danska skolbarn behärskar det tillräckligt väl, hur skall då de finska barnen kunna göra det, också om engelskan blir deras första främmande språk?

Situationen ser alltså egentligen ganska hopplös ut, åtminstone med tanke på finnarnas och danskarnas framtida möjligheter att kommunicera direkt med varandra.

En möjlighet skulle vara att använda tolk. Hjorth tar inte

upp denna möjlighet till diskussion, han anser att tolkanvändningen hör hemma på mera formaliserade möten (som exempel kan man ju ta Nordiska Rådets arbete). Men tolkningen behöver inte alltid vara en mycket högtidlig, formell sak som kräver dyr apparatur (t.ex. simultantolkningsanläggningar). Tolkningen kan också försiggå under friare former, som konsekutivtolkning, där talaren (TA) säger en mening och tolken (TO) tolkar den direkt (TA TO TA TO) eller där talaren talar något längre innan tolken kommer in (TATATA TOTOTO TATA TOTO). Viskande simultantolkning kan också ordnas utan någon som helst apparatur

TATATATATA
TOTOTOTOTO

och utan att tolkningen förlänger diskussionen. Tolken kan också bara ge en sammanfattning av det sagda, antingen efter talaren (TATATATATA TOTO) eller samtidigt med talaren TATATATATATATA
TO TO . Tillgången på tolkar mellan

danska och finska är visserligen i detta nu minimal, men efterfrågan skulle säkert öka utbudet. Den första intensivtolkkursen planeras som bäst till hösten 1975.

För en del lågutbildade grupper som har fått mycket lite språkundervisning, kommer tolkningen att vara den enda vägen till meningsutbyte med danskarna. Vi borde acceptera tolkningen som en naturlig sak — det att man hittills inte i nordiskt sinnade kretsar har gjort det anser jag vara — något överdrivet sagt — ett utslag av missriktad nordism. Det viktigaste får inte bli det *hur* vi kommunicerar, utan det *att* vi kommunicerar. Och vi föredrar väl ändå indirekt kommunikation framom ingen kommunikation alls (när det gäller grupper som varken kan svenska eller engelska) och framom semikommunikation, skenbar kommunikation, där parterna inte vågar erkänna att de inte förstår varandra just alls eller i alla fall mycket bristfälligt, såsom nu ofta är fallet.

Men inte heller de grupper som läser svenska som första främmande språk i skolan, kommer upp till den nivå av svenskbehärskning, att de skulle kunna förstå danska utan speciell träning, det tror jag att man tryggt kan säga pga. de erfarenheter vi i detta nu har. Att tro någonting annat är en

orealistisk optimism. Ändå är det väl denna grupp som man måste satsa på om vi vill att andra finländare än finlandssvenskar skall kunna bedriva ett samarbete med danskarna.

De studenter i nordiska språk som under sin studietid har haft en termins kurs i danska (3 t./v.) och dessutom varit på en en månads kurs i Danmark, får en viss basfärdighet i dansk hörförståelse, men inte heller de förstår svårare samtalsens då danskarna talar långsamt. Men om danskarna talar skandinaviska, kan denna finska studentgrupp förstå ganska bra. — Svenskläraryöreningen i Finland, dvs. finskspråkiga lärare som undervisar finska barn i svenska som främmande språk, har närmare 1 500 medlemmar, och det är i första hand dem och studenterna som man borde satsa på. Lärarna borde få tillfälle att vistas i Danmark, t.ex. genom att studera vid folkhögskolor eller delta i vidareutbildningskurser på sitt eget område, dvs. språkundervisning, tillsammans med danska lärare, så att de skulle vara tvungna att lyssna på danska och försöka tala det — kurser i danska med enbart finska deltagare är knappast lika effektiva. Dessa lärare skulle sedan ute i skolorna kunna "propagera" för danskan och försöka få den elevgrupp som har valt svenska som första främmande språk att övervinna sin initialskräck för danskan. Attityden till danskan är ju bland de finskspråkiga ofta nu den, att man inte ens lyssnar ordentligt, eftersom man i alla fall "vet" att man ingenting förstår.

När den första skräcken sedan är övervunnen, kunde man försöka få eleverna att bli intresserade av nordiska ungdomsorganisationer, där de så småningom skulle märka att det skulle vara roligt att förstå danska — och därefter skulle det kanske inte vara svårt att få dem med på kurser i dansk hörförståelse, som eventuellt delvis kunde organiseras i Danmark. Lärarbristen i Finland är ju påtaglig: vi har i detta nu endast två danska lektorer vid våra universitet, och inte en enda ute i skolorna!

Men om vi vill komma igång med ansiktslyftningen i grannspråkförståelse, borde det ske snabbt, för snart finns det ju inga elever kvar i skolorna som läser svenska som första främmande språk. En populariseringskampanj för svenska

språket som första främmande språk har just kommit igång: information om behovet av svenska och om möjligheterna att ändra skolstadgan i kommuner där alla elever nu måste börja med engelskan skickas ut till föräldrarna, informationsmöten och frågestunder anordnas för kommunala beslutsfattare och skolmyndigheter, tvåspråkigheten i finska och svenska diskuteras. Men oberoende av hur denna kampanj utfaller, tror jag att en satsning på de finnar som kan svenska bäst och ett accepterande av tolkningens nödvändighet i många fler situationer än hittills är några av de få möjligheter som står oss till buds. Men framför allt tror jag att vi måste acceptera faktum: de flesta finnar kommer aldrig att kunna förstå danskarna verbalt, hur mycket än båda länderna satsar på svenskundervisning. För de flesta existerar alltså möjligheterna engelska, tolk eller icke-verbal kommunikation. Ingen av lösningarna är helt sympatisk, men huvudsaken är ju ändå att vi verkligen VILL umgås med varandra — målet måste bli viktigare än medlen.

Nyare litteratur av intresse för språkvårdsarbetet

DANMARK

Af *Henrik Galberg Jacobsen (HGJ)*, *Jørgen O. Jørgensen (JOJ)*
og *Pia Riber Petersen (PRP)*

Andersen, Erik: Almen og dansk fonetik. Akademisk Boghandel, Århus [1973]. 180 s.

Dette kompendium er tænkt anvendt til begynderundervisning i fonetik ved universitetet i Århus og ved Danmarks Lærerhøjskole. Bogen rummer en indføring i morfologi udover de områder som fonetik almindeligvis omfatter. Efter hvert kapitel er der fyldige opgaver, og bogens tilrettelæggelse i øvrigt gør den velegnet til selvstudium.

Der er litteraturhenvisninger til hvert kapitel, og oversigter over det internationale lydskriftssystem og den lydskrift der er benyttet ved gennemgangen af lydtyperne, men der mangler et stikordsregister. *PRP*

Andreasen, Joan mfl.: Skarrild maj 1972. En sociologisk-statistisk undersøgelse af forholdet mellem vestjysk og rigsdansk i Skarrild. Udsendt af Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning ved Aarhus Universitet [1973?]. Duplikeret. 136 s.

Formålet med undersøgelsen, som er foretaget af et kollektiv med professor Kristian Ringgaard som inspirator, er at belyse nogle af de faktorer der har indflydelse på dialekternes forsvinden. Arbejdsmetoden og bearbejdelsen af materialet ved hjælp af databehandling er interessant.

Man opstiller 5 forskellige dialekttræk som er karakteristiske for undersøgelsesområdet og tester forsøgspersonerne mht. hvilke af disse træk de bruger, og hvilke de mangler. Man

undersøger om forsøgspersonerne bruger disse træk i forskellige sociale situationer, fx på arbejdspladsen, i hjemmet, sammen med ældre osv. Iagttagelserne om sprogbrugen korreleres med alder, fødested, erhverv, tidligere bosted og uddannelse. *PRP*

Bang, Jørgen: Sproget og livet. Gyldendal, København 1974. 155 s.

Femte samling af Jørgen Bangs ugentlige artikler om sproglige spørgsmål i Berlingske Tidende (1.—3. samling er omtalt i *Sprog i Norden* 1970, s. 162; 4. samling i *Sprog i Norden* 1972, s. 109). Fremstillingen er som i de tidligere samlinger redelig, underholdende og letlæst. Med register. *HGJ*

Basil Bernsteins Kodeteori. Et udvalg af hans artikler om sprog, socialisering og kontrol, redigeret og med indledning af Jan Enggaard & Kirsten Poulsgaard. Chr. Ejlers' Forlag, København 1974. 216 s.

De to redaktører har udvalgt og oversat en række artikler af sociolingvisten Basil Bernstein. Artiklerne handler om sprog der er socialt bestemt, og kritiserer pædagogikkens og uddannelsens forsøg på at nedbryde disse sprogskel. Bogen indledes med en 18 sider lang indføring i Bernsteins teori om restringerede og elaborerede koder og disse koders klasse-tilhørsforhold.

Hver artikel indledes også af redaktørerne. Bogen har fyldige litteraturhenvisninger, stikordsregister og en ordliste hvor de sværeste ord forklares. *PRP*

Bjerrum, Marie og Anders: Ordbog over Fjoldemålet. Bind 1 (a—k) og 2 (l—å). Udvalg for Folkemaals Publikationer. Serie A. Nr. 26.1 (=Nr. 449 i Universitets-Jubilæets danske Samfunds skriftserie). Akademisk Forlag, København 1974. 345 s. + 348 s.

Ordbogen omfatter det appellativiske ordstof i dialekten i Fjolde sogn nordøst for Husum i Sydslesvig, optegnet fra 1850erne til 1930erne (dialekten har været uddød i mere end en menneskealder). Foruden den alfabetiske del indeholder ordbogen en grammatik over Fjoldemålet. *HGJ*

Brink, Lars og Lund, Jørn: Udtaleforskelle i Danmark. Aldersbestemte — geografiske — sociale. Gjellerup, København 1974. 113 s.

Med denne bog er der givet en fyldig beskrivelse af danske udtaleforhold i nyere tid. Bogen rummer en mængde stof, den er velskrevet og morsom, og den er holdt i en lidt provokerende tone, så dens formål "at skærpe læserens iagttagelse over for det talte sprog" nok skal opfyldes.

Talesproget har efter forfatterens mening i de sidste 50 år ændret sig så gennemgribende som aldrig før. Det er ikke fuldstændig upåagtet af den almindelige sprogbruger, men dennes forklaringer, som fx kommer til udtryk gennem læserbreve og lignende, om at det er forfladigelser eller skriftsprogs-påvirkninger tager forfatterne afstand fra med henvisning til sprogbrugerens indskrænkede subjektivitet og iagttagelsesfelt.

Det fri samtaleprog er materialet og de lydlige kilder kan føre os tilbage til personer født i 1840. Materialet består af 25 meddelere pr. tiår i perioden 1840—1955. Årstal i bogen refererer til meddelerens fødselsår — ikke til optagelsens år.

En rigsmålsform definerer de to forfattere som en udtaleform der er udbredt over hele riget og altså ikke lokaliserbar. Det siges at rigsmålstalende personer i praksis kun findes blandt personer der er opvokset i København eller på Sjælland. Derved bliver også rigsmålet lokaliserbart, som Brink & Lund selv gør opmærksom på. Man har to rigsmål: et der er korreleret med høj social status (det kaldes "h-rigsmål") og et der er korreleret med lav social status ("l-rigsmål"). Endvidere markeres også en regional variation: h-sprogtalende omfatter h-københavnsk og h-provinsielt og tilsvarende for l-sprog. Det er klart og vældig godt at præcisere disse variable. Men så indføres termen *provinsfarvet rigsmål*, der karakteriseres ved at det "omfatter mange grader af lokalsprog". Hvordan hænger det sammen med de øvrige definitioner? Et sted senere i bogen fortæller forfatterne om en person der selv mente at tale rigsmål, og hvis omgangskreds aldrig havde antastet ham som ikke-rigsmålstalende. Forfatterens "jyde-detektor" havde afsløret ham som jyde. Man kunne godt tænke sig nærmere oplysninger om denne "jyde-detektor".

Det virker i øvrigt pudsigt at der skal specialister til at afsløre "rigsmålstalende jyder". Om materialet, om arbejdsmetoder og om nærmere uddybning af terminologien henviser forfatterne til "vores lydhistorie" — et værk der endnu ikke er udkommet, men som nok skal vise sig at være ligeså spændende som dette.

Forfatterne gennemgår en række lydlige udviklinger i moderne rigsmål. Man lægger for med læserbrevsskribenters ynglingsemne: de danske a'er — og læseren bliver kureret for at bruge a'er som kriterium for det danske sprogs forfladigelse.

Af de mange udviklinger der omtales er æ-assimilationen nok en af de mest gennemgribende og en udvikling der får betydning for sprogets struktur. Forfatterne siger at der ved denne assimilation sker et svind af svagtryks-æ, men der sker ikke fuldstændig assimilation; stavelsesantallet opretholdes, selv om lyden forsvinder. Det vil sige at ordet *koen* ikke udtales med [ə], men det falder heller ikke sammen med navnet *Cohn*. Reglen for assimilation siges at være simpel: [ə] assimileres med den mest sonore nabolyd. Der assimileres forskelligt efter lang og kort vokal. Efter lang vokal er det konsonanten foran [ə] der bliver stavelsesdannende; efter kort vokal får man identisk stavelsesdannende konsonant. Eksempler: *pæne*: [pæ'nə]; men *penne*: [pænnə] og *kile*: [ki'lə]; men *kilde*: [kil]. Hvor vi ellers tydeligt får at vide hvordan lydudviklingerne lyder, gives der ikke her noget præcist udtryk for hvordan disse notationer skal forstås. Menes der virkelig at man kan høre to forskellige n'er i *penne*, et almindeligt og et stavelsesdannende eller betyder det længde som ellers normalt noteres med længdeprik? Til belysning af denne uklarhed kan det nævnes at i et afsnit der handler om vokalisering af [r] siges det at [r] forsvinder når det står efter konsonant, men giver erstatningsforlængelse på den forudgående konsonant, fx *skulder* [sgulɔ] men *skuldre* [sgul'ɔ]. Det medfører at man er nødsaget til at regne med lange vokaler og lange konsonanter i dansk; noget man nok i visse tilfælde tidligere har erkendt (fx Jespersen: Modersmålets fonetik, 1934, § 9.5.2.), men aldrig accepteret på det fonologiske plan.

Det klassiske eksempel når dette diskuteres, er udtalen af *bonde-bundne-bundene*. I overensstemmelse med bogen her udtales *bonde*: [bån̥]; *bundne*: [bån̥*ə]; *bundene*: [bån̥ə]. I almindelighed er man vist enig om at *bonde* adskiller sig fra de to andre, men at *bundne* og *bundene* falder sammen. Men her synes at være en forskel.

Hvis nabolydene til [ə] er ustemte konsonanter kan der ikke ske assimilation og der sker et regulært stavelsestab, fx *huske*: [husgə] bliver til [husg]; *passé* bliver til [pas]. Og en række enstavede og tostavede ord falder sammen. Andre lydudviklinger bevirker at fx *kaos*, *kæres*, *kages* og *kærres* falder sammen — udviklinger der vil blive betragtet som chokerende, og måske også vil blive benægtet; der er ingen tvivl om at bogen vil vække debat.

Hvor mange belæg er der nu på de forskellige nyudviklinger, kunne man spørge sig selv? Man får ofte et indtryk af det, men klart er det ikke altid. Hvor hyppig er udtalen [so'-'dso'nso, 'a'd] for det skrevne *cotton coat* i l-sproget? Og vel næppe alle vil acceptere *typisk* [ty'bisg] eller *Lissy* og *Villy* med [y] i stedet for [i] som h-rigsmålsudtaler som forfatterne gør det. Og det er her man savner "vores lydhistorie".

I hvilken retning går lydudviklingerne? Forfatterne finder kun én retning: væk fra skriftsproget. Kløften mellem "talesprog og skriftsprog" er stor og bliver stadig større. De udtaler der i almindelighed er blevet forklaret som tilnærmelser til skriften, fx *kirke* og *virke* med [i] i stedet for [e], *agurk* med [u] istedet for [o], afvises af forfatterne som eksempler på skriftsprogspåvirkninger. Et argument er fx at *birkes* og *kirtel* som tidligere havde [e] og nu har [i], på overgangstidspunktet for udviklingen "normalt" stavedes med *e*. Skriftens påvirkninger er få og uvæsentlige undtagelser til den generelle tendens. En gennemgående forandring er fx den ovennævnte æ-assimilation, og hæmmelydene [q], [ð] og [r], der nu i bedste fald er andetled i diftonger, i værste faldet bort.

Til gengæld mener forfatterne at skriftens påvirkning på *opfattelsen* af talesproget, fx ved øvelser i transskription, er stærk; man taler om "skriftens spændetroje". Det er der jo ikke noget mærkeligt i; man har bygget på et håb om en vis

overensstemmelse mellem tale og skrift — men det forkastes altså af forfatterne.

I et kapitel om “fonetisk besjæling” gør de to forfattere op med den udbredte overtro at man kan slutte noget fra en persons udtale til hans sjæleliv. Betegnelser som “ekspeditrice-dansk”, “hellerupsk” eller fænomener som det sprogligt at snobbe opad eller nedad afvises kategorisk. Kun meget få ændrer udtale når de er blevet voksne, og det kun hvis de skifter sprogligt miljø.

Og i et næsten for grundigt afsnit får man aflivet korrekthedsbegrebet, og erstattet det med et andet: hensigtsmæssighedsbegrebet.

Bogen kan varmt anbefales enhver der interesserer sig for udtrykssiden i dansk. Bogen kræver nok nogle fonetiske forkundskaber, men den forudsætningsløse læser hjælpes meget af det letforståelige sprog og oversigten over lydskrifttegn med ordeksampler, og en ordforklaring. Til bogen er der udgivet et lydbånd med sprogrøver, som kan købes særskilt.
PRP

Brøndum-Nielsen, Johs.: Gammeldansk Grammatik i sprog-historisk Fremstilling. VIII. Verber III. Konjugationsformernes Udvikling. Under Medvirkning af Dr. phil. Karl Martin Nielsen. Akademisk Forlag, København 1973 [på omslaget: 1974]. 418 s.

Med det tredje bind om verberne har Johs. Brøndum-Nielsen afsluttet sin gammeldanske grammatik, hvis første bind udkom i 1928.

Bind 8 indeholder foruden den egentlige sproghistoriske behandling dels rettelsel og tilføjelser til de foregående syv bind, dels et register til de tre bind om verberne. *HGJ*

Det danske Akademi 1960—1967. Gads Forlag, København 1967.

Poul Henningsen tager i sin artikel “Sproget som værktøj” afstand fra den traditionelle sproglige æstetik der “kun dækkede over overklassens håbløse forsøg på at holde folkesproget

nede”, og mener at begreber som hensigtsmæssighed, klarhed, folkelighed, tilslibning af udtalen og “klangfuldhed” kan danne basis for en helt anden vurdering af sprogets æstetiske kvalitet. Han kritiserer tendensen til en mere bogstavret udtale og retter et hårdt (og delvis uretfærdigt) angreb på skolens og radioens holdning til talesproget. *JOJ*

Det danske Akademi 1967—1974. En bog om sproget. Gyldendal, København, 1974. 381 s.

Af bogens indhold, hvoraf ca. halvdelen består af essays og digte om sproget, kan nævnes:

Villy Sørensen: Sprogets vurderinger. — Med udgangspunkt i sine betragtninger over de værdiladninger der er knyttet til sammensætninger med *-løs* og *-fri*, og til afledninger med præfikset *u-*, tager forfatteren stilling til behandlingen af forholdet mellem sprog, begreber, erkendelse og virkelighed hos en række filosoffer og sprogteoretikere (fra Nietzsche til Chomsky).

Steen Eiler Rasmussen: De magiske ord. — En skarp kritik af modebestemt brug af fremmedord og vulgærudtryk. Det hævdes i artiklen at et sådant ordvalg kun har ét formål: at markere at den skrivende hører til en snæver (kultur)politisk gruppering, en “sekt” af “frelste”, og samtidig er i opposition til den ældre generation. Men de fleste af de eksempler der gives i artiklen, er modeord i en langt videre bemærkelse. Med en tilsvarende overforenkling gøres forskellen mellem tradition og mode til en modsætning mellem “logik og argumenter”, “præcise formuleringer”, nuancering osv. på den ene side og “magiske ord”, “slagkraft” og “omtrentlighed” på den anden.

Klaus Rifbjerg: Historien om BØRGE. — Morsom lille artikel om navnet *Børge* og de slangord der er afledt af det: *en børge* (brugt appellativisk om personer og ting), verbet *at børge* og adjektivet *børget*.

F. J. Billeskov Jansen: Om at stave og lægge sammen. — Overvejelser over berettigelsen af at modernisere retskrivning og ordformer ved nyudgivelse af ældre litteratur. Konklusionen er at en modernisering kun er rimelig i udgaver der

skal kunne læses af mindre børn, og når det gælder visse tekster fra før 1700 som bør være alment tilgængelige (folkeviserne, Leonora Christina Ulfeldts Jammers Minde). *JOJ*

Danske Studier 1975. Akademisk Forlag, København [1975].

Af indholdet i dette bind er det kun to anmeldelser der har interesse i denne sammenhæng.

Marie Bjerrum skriver om de to første hæfter af Jysk ordbog og behandler bl.a. de problemer der knytter sig til afgrænsningen af ordstoffet og til den fonetiske notation.

Aage Hansens anmeldelse af Knud Sørensen: Engelske lån i dansk (1973) er med hans egne ord "ikke nogen anmeldelse men nærmest et causeri om et og andet til emnet hørende". Artiklen rummer en lang række iagttagelser af og synspunkter på engelske låneords udtale, ortografi og bøjning. *JOJ*

Dansk Sprognævn. Årsberetning 1973/74. Gyldendal, København 1974. 32 s.

Som i de tidligere årgange består ca. halvdelen af årsberetningen af et udvalg af de svar som nævnet har givet skriftligt. *PRP*

Espegaard, Arne: Vendsysselsk Ordbog. Ordbog over målet i de vendsysselske herreder samt Øster Hanherred. Bind 4 (sm—å). Vendsyssel Tidendes Forlag, Hjørring 1974. 374 s.

Med rettelser og tilføjelser (s. 338—372) til de tidligere bind (nævnt i *Sprog i Norden* 1974, s. 124). *HGJ*

Festskrift til Kristian Hald. Navneforskning. Dialektologi. Sproghistorie. På halvfyjersårsdagen 9.9.1974. Navnestudier udgivet af Institut for Navneforskning Nr. 13. Akademisk Forlag, København 1974. 570 s. + 1 kort.

Af indholdet kan nævnes:

Vibeke Dalberg: -boere, -gensere, -nitter og andet købstadfolk (indeholder bl.a. en kritik af Dansk Sprognævns normeringsforsøg mht. til indbyggerbetegnelser afledt af købstadsnavne).

Erik Hansen: De nye *der*-konstruktioner. En øjenvidne-

beretning.

Jørn Lund: Studier i dansk sceneudtale. Otto Jespersens bidrag til teater-sproghistorien. HGJ

Heger, Steffen: Sprog og Lyd. Elementær Dansk Fonetik 1. Gjellerup, København 1974. 77 s.

Bogen er en lærebog, primært beregnet for universiteternes begynderundervisning. Efter en kort præsentation af de fonetiske udtryksmidler tager forfatteren sit udgangspunkt i transkriptionen. Ideen er at bevidstgøre læseren over for sproget, og metoden til at erkende forskellige lyde er at opstille kommutationspar. Det er pædagogisk set en gevinst at starte her, og det pædagogiske sigte er understreget af en mængde opgaver. Den udtale som forfatteren refererer til er den yngre (københavnske) rigsmålstalendes. Udtaleangivelserne ligger derfor ret langt fra de traditionelle beskrivelser af dansk, fx ligger det bløde g uden for den sprogbrug som Heger beskriver, og det bløde d og r i udlyd regnes for halv vokaler. Gennemgangen af lydinventaret afsluttes af en udmærket oversigt over lydskrifttegnene med eksempler og med en ny samling opgaver, deriblandt en krydsogtværs der skal løses i lydskrift.

Der er et afsnit om sociofonetik, hvor der gives en definition af rigsmål, og hvor forfatteren behandler de vigtigste udtaleforskelle der er betinget af sociale, regionale og aldersmæssige forhold. Desuden indeholder bogen et afsnit om sprogrigtighed, hvor de gængse holdninger til korrekt/ukorrekt sprog præsenteres. Sidste kapitel handler om forholdet mellem lyd og skrift, herunder stavevanskeligheder og stavfejl.

Steffen Hegers fonetik rummer det stof der kan få praktisk betydning for dansklæreren, og den er let tilgængelig og aktiviserende. Bogen skal efterfølges af *Elementær Dansk Fonetik 2*. Der er litteraturliste; og stikordsregister og register over de anvendte lydskrifttegn gør den nem at finde rundt i. Til bogen hører et lydbånd, som kan købes særskilt. *PRP*

Jacobsen, Henrik Galberg: Dansk sprogrøgtslitteratur 1900—1955. Dansk Sprognævns skrifter 7. Gyldendal, København 1974. 222 s.

Et nyttigt supplement til forfatterens bog om sprogrøgtsdiskussionen i 1930'erne og 1940'erne (se *Sprog i Norden* 1974, s. 126). Den indeholder en kronologisk bibliografi (1628 numre) over bøger, pjecer, tidsskrift- og avisartikler m.m. om sprogrøgt, og tre alfabetiske registre (1. Navne; 2. Emner; 3. Bøger, pjecer, bekendtgørelser, cirkulærer).

De enkelte bibliografiske artikler er forsynet med korte resumeer af de bibliograferede arbejder, og der gives derudover talrige henvisninger til andre numre i bibliografien, således at det enkelte arbejde kan placeres i den diskussions- eller emnesammenhæng hvor det hører hjemme. I mange tilfælde er der desuden henvist til arbejder som tidsmæssigt ligger uden for bibliografiens rammer, og som derfor ikke er opført som selvstændige numre med resumé. *JOJ*

Jysk ordbog. Udgivet af Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning under ledelse af Peter Skautrup. Bind 1. Hæfte 3. ager—almindelig. Universitetsforlaget, Århus 1974. 128 sp.

Jf. omtalen af ordbogens hæfte 1 i *Sprog i Norden* 1972, s. 110—111, og Marie Bjerrums anmeldelse i *Danske Studier* 1975 (se s. 92). *JOJ*

Klassesprog. Sociolingvistik og uddannelse — en antologi. Redigeret af Frans Gregersen m.fl. Borgens forlag, København 1974. 305 s.

Bogen består hovedsagelig af oversatte artikler der er ordnet i tre hovedafsnit: *Klassesprog, Socialisation og Kompensatorisk undervisning.* Foruden artiklerne indeholder bogen en fyldig introduktion, og indledningerne til hvert hovedafsnit bevirker at de oversatte artikler belyses i forhold til hinanden. Bogen henvender sig til to grupper: uddannelsessøgende på højere læreanstalter, der hermed får et fyldigt udvalg af artikler om centrale problemstillinger inden for sprogbrugsanalysen, og pædagoger, der får belyst en række af de sociale faktorer der indvirker på det pædagogiske arbejde i hverdagen. Den første modtagergruppe er nok bedst hjulpen, idet bogen rummer en række væsentlige bidrag inden for emnet; mens den sidste gruppe nok er lidt dårligere stillet; sociolingvistikken har

endnu kun kunnet påvise hvordan skolesystemet undertrykker arbejderklassens normer og værdier, og har kun kunnet kritisere de forsøg man har gjort for at nedbryde disse classeskel. Bogen har meget fyldige litteraturhenvisninger efter hvert hovedafsnit. Der er desuden en selektiv bibliografi over tysk og engelsk litteratur, og en dansk bibliografi hvor "alt vedrørende sociolingvistikens uddannelsesmæssige konsekvenser" er medtaget. *PRP*

Kristensen, Peter Søby: Lingvistik. Gyldendal, København 1972. 77 s.

— *Semantik.* Gyldendal, København 1972. 78 s.

— *Kommunikation.* Gyldendal, København 1972. 110 s.

Hæfterne er de tre første af en serie på fem, hvoraf de to (*Litteraturteori* og *Litteratursociologi*) endnu ikke er udkommet. Hensigten med serien, der er beregnet for gymnasium, hf og seminarium, er "at give et samlet overblik over mulighederne i faget [dansk] ud fra nyere forskningsresultater inden for de sproglige, litterære og pædagogiske videnskaber".

Hæfterne er søgt udformet så de både kan bruges som et samlet undervisningsmateriale og enkeltvis. Det sidste hensyn har medført at en del af emnerne — om end med vekslende udførlighed — er behandlet i alle tre hæfter eller i to af dem. Værdien af sådanne dobbeltbehandlinger er dog tvivlsom, ikke mindst i betragtning af at selv den udførligste af dem, hovedbehandlingen, ikke altid forekommer tilstrækkelig til at læseren uden yderligere vejledning kan ventes at få et rimeligt udbytte af sin læsning.

Seriens prætentiøse anlæg står i kontrast til forfatterens undertiden ret lemfældige greb om detaljen: Fx hævdes det fejlagtigt at trykstærke vokaler altid er lange; og den semantiske forskel mellem komparativ og superlativ gøres (utvivlsomt ved en fejllæsning af Paul Diderichsen: *Elementær Dansk Grammatik* § 46 a) afhængig af om man sammenligner med *en enkelt eller få* genstande (komparativ) eller med *en større*, afgrænset gruppe af genstande (superlativ) — jf. modeksempler som "Jens er *højere* end de andre børn i klassen" og "Jens er den *højeste* af de to brødre".

Efter hvert kapitel er der øvelser med forslag til pædagogisk tilrettelægning, og litteraturhenvisninger. Der er sagregister sidst i hvert hæfte. *HGJ*

Levin, Poul: Dansk fonetik. Arnold Busck, København 1974. 87 s.

I første del af bogen gennemgås de fonetiske grundbegreber, og anden del af bogen er en beskrivelse af dansk rigsmål og en indføring i analysen af ordtyper i dansk. Som forfatteren selv siger, bygger bogens første del på Eli Fischer-Jørgensen: *Almen fonetik*, 1960, og dens anden del på Poul Andersen og Louis Hjelmslev: *Fonetik*, 1954. Levins bog er bedre pædagogisk tilrettelagt, men ikke så fyldig som de nævnte bøger. Der er stikordsregister og illustrationer, men man savner en oversigt over det lydskriftsystem der er brugt. *PRP*

Løj, Mogens: Fleksivlære. En studie- og arbejdsbog. Gjellerup, København, 1971. 99 s.

Bogen er først og fremmest beregnet for lærerstuderende og universitetsstuderende på det elementære trin. Dens emne er, som det fremgår af titlen, fleksiverne (eller som de traditionelt kaldes: bøjningsendelserne), og størstedelen af bogen optages da også af en gennemgang af de nominale og verbale fleksiver i dansk. Men derudover giver forfatteren i indledningskapitlet en oversigt over centrale begreber og mekanismer i morfem- og orddannelselæren (defektivisme, suppletivisme, rektion, kongruens m.m.), og bogen bliver derved også i nogen grad anvendelig som en introduktion til læren om orddele i en mere almen forstand. Med mange opgaver og sagregister. *HGJ*

Mål & Måle. 1. årgang, nr. 1—4, 1974—75. Arena, Løgstrup. Redigeret af Erik Hansen og Ole Togeby. Hvert nr. er på 32 s.

Tidsskriftet sigter på en læserkreds af mennesker der uden at være professionelle sprogfolk ønsker at få noget af vide om sprog, især om moderne dansk sprog. Det rummer artikler om vidt forskellige emner, fx sproget i skrivelser fra det offentlige til borgerne, udtalen hos den yngste generation,

sproget i kongehuset, politikersprog, klassesprog, kønsforskelle i sproget, en japaners vanskeligheder ved at lære dansk. Hvert nummer indeholder desuden en sprogkasse ("Sproglicheder") med svar på spørgsmål fra læserne.

Artiklerne er gennemgående skrevet i et letlæseligt og afslappet sprog (flere af dem kan bruges som mønstereksempler på god popularisering af ellers vanskeligt tilgængeligt stof) og er af høj faglig kvalitet. *HGJ*

Nissen, Gunnar: Forkortelsesordbog. Borgen, København 1974. 339 s.

Ordbogen er den første større almene forkortelsesordbog siden *Monna Cronquist: Forkortelseslexikon*, 1952. I sit anlæg svarer den nogenlunde til Cronquists bog, idet den tilstræber at give et repræsentativt udvalg af danske og internationale forkortelser som man kan træffe på i presse, radio og tv.

Nissens ordbog indeholder kun ca. halvt så mange forkortelser som Cronquists, heriblandt en del som man — hvad forfatteren selv er klar over — næppe ville vente at finde i en forkortelsesordbog, fx *bil*, *fly*, *pop* og *s'gu* "så sandt Gud hjælpe mig" (men ikke *fanne*, *sørme* og lign.). Den overvejende del af bogen består af forkortelser af proprier. Udvalget spænder her fra forkortelser som en bruger naturligt vil søge oplysning om i en forkortelsesordbog (fx *EEC*, *NATO*, *OPEC*), til forkortelser som kun den allermest optimistiske bruger ville gøre sig håb om at finde (fx *BSM* 'Bagsværd Smedie & Maskinfabrik A/S', *HD* 'Hammerum Dørfabrik', *Nap.* 'Napoleon' og *NDO* 'Nudansk ordbog').

At bogen ikke alle steder udtømmer en anført forkortelsesopløsningsmuligheder, kan man næppe med rimelighed bebrejde forfatteren. Af hensyn til en eventuel ny udgave bør det dog nævnes at *DKU* foruden de allerede anførte 3 "oversættelser" også bruges som forkortelse for Dansk Kørelærer Union, og at *cand. phil.* ikke blot har den gamle betydning 'en der har bestået filosofikum', men nu bruges om en kandidat med hovedfagseksamen i et humanistisk fag. Kortordet *lix* "læsarhedsindeks" er fejlagtigt anført (og alfabetiseret) som *lex*.

Bogens betydeligste aktiv er at den rummer et stort antal nyere internationale forkortelser (*FRELIMO*, *NASA*, *SALT* og lign.), som man ikke kan finde samlet noget andet sted (i hvert fald ikke i Cronquists snart 25 år gamle bog). Nissens forkortelsesordbog må derfor på trods af de kritiske bemærkninger ovenfor karakteriseres som en nyttig opslagsbog. *HGJ*

Nordentoft, Annelise Munck: Hovedtræk af dansk grammatik. Ordklasser. 2. oplag, Gyldendal, København 1972. 84 s.

— *Hovedtræk af dansk grammatik. Syntaks.* 2. oplag, Gyldendal, København 1972. 119 s.

Bøgerne kan betegnes som en populariseret bearbejdelse af Paul Diderichsens *Elementær Dansk Grammatik* (EDG) beregnet til brug for seminariernes førsteårsundervisning. Forfatteren begrunder populariseringen med at erfaringen har vist at EDG er for vanskelig at bruge på det nævnte undervisningsstrin, og henviser i den forbindelse til Diderichsens egne ord om at EDG desværre har vist sig at være "alt for svær for usystematiske hoveder".

Forfatteren har dog valgt stort set at følge Diderichsens systematik. Hovedinddelingen i to bøger (*Ordlære* og *Syntaks*) er således bibeholdt, om end Diderichsens ordlære er indskrænket til en *ordklasselære* (dele af EDG's kapitel om bøjningskategorierne er dog indarbejdet i behandlingen af de enkelte ordklasser).

I hæftet *Syntaks* er Diderichsens systematik (paratagmer, hypotagmer, neksus, etfeltshelheder) erstattet af en trindelt analyse, der utvivlsomt er en pædagogisk fordel. Under overskriften *Analysens første trin* behandles helsætningen, dens led og leddenes stilling. I kapitlet *Analysens andet trin* gennemgås opbygningen af de enkelte sætningsled, her med en disposition næsten som i EDG (neksus, paratagmer, hypotagmer, og som en fjerde gruppe: præpositions- og konjunktionsforbindelser). Hovedvægten i den syntaktiske del ligger klart på neksusforbindelserne (altså sætnings syntaksen), mens behandlingen af de andre helhedstyper er ret summarisk.

Munck Nordentofts popularisering må som helhed betragtes som vellykket, og bøgerne er formentlig af særlig værdi

for netop lærerstuderende ved at fremstillingen regelmæssigt sættes i relation til Undervisningsvejledning for folkeskolen (den blå betænkning). Med mange opgaver. *HGJ*

Nordentoft, Mette: Avisledere. Nogle tekstanalyser. Under medvirken af Claus Seiden. Faglig-pædagogiske småskrifter om dansk sprog 1. Gyldendal, København 1972. 88 s.

Bogen, der er tænkt som en hjælp til dansklærere og vorde dansklærere, indeholder 5 detaljerede grammatisk-stilistiske analyser af avisledere. Ud over disse analyser rummer bogen et afsnit om metodiske overvejelser og et afsnit hvor forfatteren søger at bestemme lederen som genre. Desuden er der et afsnit af Claus Seiden (lederskribent ved dagbladet *Aktuelt*) om den situation en avisleder bliver til i. Med kommenteret litteraturliste. *HGJ*

NyS. Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori. Nr. 6—7. Akademisk Forlag, København 1974. 177 s. + 152 s.

Nr. 6 er et temanummer med titlen "Sprogbrugsanalysen under debat. Rapport fra den 2. studiekonference i nydansk grammatik og sprogbeskrivelse 23—25 marts 1973" (redigeret af Erik Vive Larsen). Det indeholder bl.a. følgende:

Poul Lindegård Hjorth: Sproget i folkeskolens lærebøger.

Nogle overvejelser over beskrivelsesproblemer.

Ole Togeby: Verifikations- og falsifikationsproblemer i sprogbrugsbeskrivelsen.

Peter Bøgh Andersen: Om brugen af generativ grammatik til sprogbrugsbeskrivelse.

Frands Mortensen: Kritisk fremstilling af den abstrakte sprogvidenskab. Foreløbige tanker om den "kritiske" sprogbrugsanalyses samfundsmæssige funktion, og om sprogbrugsanalytikernes samfundsmæssige placering.

NyS nr. 7 består af fem enkeltstående afhandlinger:

Ebbe Grunwald: Aspekter af modale udsagns dybdestruktur.

Peter Bøgh Andersen: Noter om infinitternes derivationshistorie.

Lars Qvortrup: Forældreskab, analyse af TG-grammatikkens 3. generation.

Otto Glismann: En studie i begrebet sætningsrealitet.

Erik Hansen: Bestemt og ubestemt sætning.

Bindet indeholder desuden et forord af Erik Hansen med resumeer af de enkelte afhandlinger. *HGJ*

Nyt fra Sprognævnet. Nr. 13—14. 1974—1975. Hvert nummer er på 8 s.

Bladet udgives af Dansk Sprognævn to gange om året. Hvert nummer rummer dels en artikel om et mere alment dansk-sprogligt emne, dels et udvalg af de svar som nævnet har givet, især mundtligt. *PRP*

Papir. Tidsskrift for sprogforskning. 1. årgang, nr. 1—3. GMT, Kongerslev. 1974—75. Redigeret af Frans Gregersen, Jesper Hermann, Jan Katlev, Simo Køppe og Svend Erik Olsen. 91 s. + 98 s. + 107 s.

Tidsskriftet, der er planlagt til at udkomme med 4 numre om året, afløser en tidligere åben publiceringskanal af samme navn som havde til formål at distribuere manuskripter om lingvistik til en kreds af interesserede. Ifølge lederartiklen (hvert nummer har faktisk sådan en) i nr. 1, hensigten med tidsskriftet "at modvirke autonomiserings-, fragmenterings- og simplificeringstendenser inden for sprogforskningen".

De enkelte hæfter er bygget op omkring hvert sit tema. Temaerne i de foreliggende numre er Noam Chomskys transformationsgrammatik, Basil Bernsteins sociolingvistik og Louis Hjelmslevs glossematik, og behandlingen af dem er overvejende kritisk, således er nr. 2 "helliget en profanering af Basil Bernstein, sociolingvistikens søjlehelgen par excellence". I hvert nummer bringes der anmeldelser af litteratur med tilknytning til det valgte tema.

Papir henvender sig ifølge introduktionsfolderen til "alle der er interesseret i menneskers sprog". Tidsskriftets indhold er dog af en så teoretisk karakter og fremstillingen ligger på et så højt abstraktionsniveau at redaktionen næppe i fuldt alvor kan have regnet med at nå ud over en forholdsvis snæver kreds af fagfolk. *HGJ*

Vanggaard, Grethe: Stemme, tale og udtryk. Arnold Busck, København 1970. 116 s.

Bogen er tænkt som et hjælpemiddel ved undervisningen i tale og retorik. Forfatterens hovedtese er at bl.a. snøvlen, læspen og københavnsk udtale er fejlfunktioner der kan rettes, og ved rettelse vil udtalen gå i en retning af det der er karakteristisk for rigsdansk. Hun anvender et begreb som hun kalder "det hensigtsmæssige kvalitetssprog" og hvorved hun forstår et sprog der har en effektiv stemmefunktion. Sprog der kan karakteriseres sådan er fx rigsdansk og landsdelsdialekterne, mens københavnsk, "villavejssprog" og provinsby-sprog kaldes "forfaldssprog" og hører til blandt talefejl. Ud fra et anatomisk-fysiologisk grundlag gives der praktiske retningslinjer for arbejdet med at opnå en effektiv stemmefunktion.

Der er en nøje sammenhæng mellem elevens talesæt og personlighed og det kan give psykologiske problemer for eleven at ændre sit sprog, men en vellykket taleundervisning vil ofte resultere i at eleven vil "føle sig bedre tilpas og har lettere ved at yde det, han skal", hævder forfatteren.

Endvidere kommer hun ind på problemerne i de forskellige fremførelsessituationer — foredrag, taler osv. — og diskuterer forholdet mellem følelse og udtryk her. *PRP*

NORGE

Av *Alfred Jakobsen*

Austlandsmål. Redigert av Ola Skogstad. Oslo 1974. 272 s.

I 1974 var det 75 år siden det ble dannet en samskipnad av mållagene i Hedmark og Oppland. Den fikk navnet Austmannalaget som en pendant til Vestmannalaget, som var blitt stiftet allerede i 1868.

Etter jamstillingsvedtaket i 1885 og den nye folkeskoleloven av 1892 var landsmålet på frammarsj. Det var en sterkt vestlandspreget målform. Den østlandske målreisingen lå derimot nede. Etter hvert som striden mellom riksmåls- og lands-

måltilhengere tilspisset seg, ble det fra riksmålshold gjort forsøk på å sette Østland opp mot Vestland i målsaken. Dette er noe av bakgrunnen for at Austmannalaget ble til.

I oppropet til "norsklynde menn og kvinner" i 1898 heter det at "Fyremåle for lage skal vera arbeid for full norskdom i tale og skrift . . . Det er mest om å gjera å få folk på Austlande til å forstå at målsaki er ei landssak, ikkje berre ei oppgåve for Vestlande og Midtlande. Me må syna dei at måle dei talar her, er norsk, og at Austlande òg hev si arbeidsplikt."

I løpet av de 75 år Austmannalaget har bestått, har en lang rekke kvinner og menn lagt ned et stort og oppofrende arbeid for norsk mål- og kulturreising på Østlandet.

Laget markerer 75-årsjubiléet ved å gi ut en samling artikler som kartlegger språkarv og språkbruk på indre Østlandet. Medarbeiderne i boka har alle trådt barneskoene sine i Hedmark eller Oppland, og de vil gjerne se boka som "eit tilskott til ei kulturell distriktsutbygging".

Dialekter og stedsnavn er emnet for artiklene i den første delen av samlingen. Vi får et klart bilde av det som skiller målførene på indre Østlandet fra hverandre, men også av de felles grunndrag som binder dem sammen.

Den andre delen tar opp til gransking forholdet mellom målføregrunnlag og diktning hos noen sentrale forfattere fra Gudbrandsdalen og Hedmark. Det gjelder Tor Jonsson, Olav Aukrust, Tore Ørjasæter, Ragnar Solberg, Alf Prøysen, Einar Skjæraasen, Åsta Holth og Hans Børli.

Ved rettskrivningsendringene i 1917 og 1938 har det skjedd en tilnærming innen nynorsk skriftnormal til østlandsk talemål, slik at det i dag er nær sammenheng mellom østlandsmål og nynorsk. Likevel nytter østlendinger flest bokmål i skrift. Et par av artiklene i den siste delen av boka drøfter årsakene til stagnasjonen og tilbakegangen for nynorsken som opplæringsmål i grunnskolen på Østlandet.

"Austlandsmål" inneholder mye tankevekkende og interessant stoff. Forhåpentlig vil den bidra til å endre synet hos de mange som har hatt en tendens til å nedvurdere østlandsdialektene; kanskje kan den også bidra til å øke farten og styrken i østlandsk målreising.

Beito, Olav T.: Kort oversyn over språket til Mikkjel Fønhus. Mikkjel Fønhus slik som vi husker ham. Oslo 1974, s. 61—70.

Fønhus's skriftspråk var for det aller meste riksmål/bokmål med innslag fra målføret. I replikkene finner vi stundom reint bygdemål.

Fønhus var i prinsippet fornorskingsmann, men han ville ikke bryte altfor sterkt med tradisjonen i riksmålet. Når det gjaldt valget av former, var det svært viktig for ham "hvordan det hele tar seg ut for øret". Konsekvent gjennomføring av grammatiske regler kom for ham i annen rekke. Beito gir mange eksempler på hvordan han skiftet mellom eldre og nyere former både i lyd- og formverk.

Syntaksen hos Fønhus er enkel, med korte, greie perioder holdt i en muntlig stil. Det som mest særmerker ordtilfanget hans, er at han nyttet ut sitt eget talemål i så stor grad. Der fant han ord og ordlag som var naturlige uttrykk for hans særlige emner, mens det vanlige skriftspråket ofte manglet noe tilsvarende. Beito påpeker at Fønhus her gjorde mye for å øke ordskatten i skriftspråket og nærme det til talemålet.

Bjørkum, Andreas: Generasjonsskilnad i indresognsmål. Oslo 1974. 636 s.

I denne svært grundige og omfattende avhandlingen undersøker forfatteren generasjonsskilnaden i talemålet i Årdal og de fire nærmeste nabobygdene Hafslo, Luster, Lærdal og Borgund. Formålet er å finne ut hvor stor eller liten forskjellen er mellom talemålet til de eldste og mellomgenerasjonen og de unge og aller yngste. I Årdal er skilnaden minst mellom de eldste og mellomgenerasjonen, men større fra mellomgenerasjonen til de unge, og i en tidligere avhandling ("Årdalsmål hjå eldre og yngre." Universitetsforlaget 1968) har forf. pekt på rimelige grunner til denne skilnaden i industribygda Årdal.

I den nye boka vil forf. finne svar på følgende spørsmål: Er generasjonsskilnaden mindre i de stabile jordbruksbygdene rundt Årdal? Hvor sterkt skiller yngre talemål i Årdal seg fra talemålet på samme alderstrinn i nabobygdene? Hva er grunnene til endringene i talemålet? I tillegg vil han under-

søke om påvirkningen fra normalmålet er stor eller liten i disse målførene, og hvordan den gjør seg gjeldende. Det er særlig dette siste spørsmålet som vil være av interesse for de nordiske språknemndene.

Resultatene bygger på opplysninger fra en lang rekke navngitte heimelsmenn.

I bokas tre hovedkapitler ("Lydverket," "Formverket" og "Leksikalske brigde") blir det gitt en detaljert framstilling av hvordan generasjonsskilnaden arter seg i disse fem bygdene. Det viser seg at det er flere mindre eller større endringer både i lydverk og formverk, men aller størst er generasjonsforskjellen i ordtilfanget. Temmelig ofte er det gamle sideformer med relativt lav frekvens som går ut i lydverket. Noen gamle målføresærdrag kan forsvinne i et sokn, mens de gjerne holder seg ellers i bygda eller i grannebygdene. I andre høve blir sideformene trengt ut av hovedformene i størstedelen av bygda. I Årdal er situasjonen helt spesiell ettersom også noen hovedformer forsvinner. I tillegg til å gjøre greie for formene som går ut, peker forf. vanligvis også på grunnleggende hoveddrag som holder seg godt i dialektene. Mange gamle ord og vendinger går helt ut av målførene, og ofte er det temmelig lett å se årsakene til at disse ordene er blitt uaktuelle.

Det syner seg at i disse bygdene finner vi en relativt liten direkte påvirkning på målførene fra normalmålet. Det fins flere eksempler på at framveksten i målførene går sine egne veier stikk mot normalmålet, og mange dialektærdrag holder seg godt uten støtte i normalmålet. På grunnlag av dette materialet mener forf. at vi må være mer varsomme med å legge noen avgjørende vekt på påvirkningen fra normalmål og massemedier på målførene. Den store generasjonsskilnaden i ordtilfanget i Indre Sogn er en naturlig følge av hele omleggingen av arbeidslivet og forandringene i sed og skikk i bygdene, men endringene i lydverket er oftest mindre, og i formverket holder de fleste av hovedformene seg uten nevneverdige forandringer. Når det gjelder Indre Sogn, kan vi derfor i det hele ikke tale om at målførene går opp i normalmålet eller kommer til å miste særdragene sine i kommende år. Indresognsmålet vil sikkert holde seg fullt levende i disse

byggene i lang tid framover til tross for en del påvirkning utenfra, og de viktigste dragene vil heller ikke komme til å gå ut i industribygda Ardal.

Haugen, Einar (ed.): *A Bibliography of Scandinavian Languages and Linguistics 1900—1970*. Oslo 1974. 527 s.

Bibliografien omfatter de fleste vitenskapelige bøker og artikler fra tidsrommet 1900—1970, som behandler fonologi, morfologi, syntaks og ordforråd i de skandinaviske språkene (dansk, færøysk, islandsk, norsk og svensk) fra de eldste tider og fram til i dag. Når det gjelder navneforskning, etymologi og runologi, er derimot bare de viktigste verkene tatt med da en komplett fortegnelse over arbeider også fra disse områdene ville blitt altfor omfattende; dessuten fins det allerede spesialiserte bibliografier for disse feltene.

Forfatternavnene er ordnet alfabetisk, og under hvert navn finner vi i kronologisk orden titlene på vedkommendes bidrag sammen med opplysning om hvor og når de er trykt, sidetall og hvilket (hvilke) emne(r) de behandler.

Dette er den hittil mest omfattende bibliografi over de skandinaviske språkene samlet i ett bind. Den vil bli et uunnværlig hjelpemiddel for alle nordister.

Hompland, Andreas og Skogholt, Jahn-Arill: *Ein målstrid i Bygde-Norge*. Oslo 1974. 90 s.

Etter krigen har det vært mange avstemminger om opplæringsmålet i skolen, og ofte har nynorsken tapt. Sommeren 1973 ble det stemt over skolemålet i nynorsk-kretsen Tuv, Levanger. De to forfatterne fulgte avstemmingen på nært hold. Det de ville undersøke, var: Hvorledes kom saken opp? Hva slags argumenter ble nyttet? Hva var det folk la særlig vekt på når de stemte som de gjorde? Hva var avgjørende for resultatet? En stor del av materialet bygger på intervjuer med bygdefolket. Også noen skoleungdommer ble utspurt.

Det var tilfeldig at Tuv ble valgt og ikke en annen krets. Stoffet samlet de siste uken før avstemmingen.

I Tuv vant nynorsken, men i nabokretsen Ekne ble det samme dag et solid bokmålsflertall, og bare noen måneder i

forveien var det blitt flertall for bokmål i en annen krets i kommunen — Okkenhaug. Forfatterne er derfor varsomme med å dra noen sikre konklusjoner om hvorfor det gikk som det gjorde i Tuv. Noen momenter vil de likevel dra fram. Det slo dem at bokmålstilhengerne og de som ville holde på nynorsken, tok utgangspunkt i motsatte premisser. Bokmålsfolk: Vi *burde hatt* ett språk her i landet. Nynorskfolk: Vi *har* to språk her i landet. Ut fra dette kjørte nynorskfolk sterkt på den store lette det ville være for ungene om de lærte nynorsk alt i grunnskolen når de likevel seinere i ungdomsskole og gymnas måtte lære språket. Bokmålsfolk argumenterte ut fra at nynorsk var noe en bare hadde bry med. Det var et vanskelig språk å lære, og seinere i livet ville en ikke ha bruk for det i det hele tatt. Og selv om det kunne være en fordel ved seinere skolegang å ha hatt nynorsk i grunnskolen, kunne ikke det være noe avgjørende argument. Om en elev skulle gå på høgre skole, måtte en være så flink at en lett kunne lære seg nynorsk da, mente de.

Et av de viktigste argumentene for å bytte til bokmål, var at det fins for få hjelpebøker og for lite stofftilfang av forskjellig slag på nynorsk, og at de nynorske lærebøkene en har, språklig sett ikke er gode nok. Den nynorsken som brukes i mange bøker, er for puristisk, for konservativ, for stiv, for vestlandspreget. Dette kan gjøre det unødvendig vanskelig for elevene i Trøndelag, på Østlandet og i Nord-Norge.

De to forfatterne gjorde også den iakttakelsen at det stort sett var kvinner som arbeidde for overgang til bokmål, mens det helst var menn som agiterte for å holde på nynorsken. Dette høver dårlig med det bildet statsviterne og valgforskerne har gitt oss av kvinnen som det konservative element i samfunnet. Ifølge dem er det kvinnene som i sterkeste grad stemmer på de konservative partiene ved vanlige politiske valg. Lokale språkpolitiske saker kan forme spesielle frontlinjer.

Både nynorskfolk og bokmålstilhengere kan dra lærdom av Homplands og Skoghols undersøkelse.

Jahr, Ernst Håkon (red.): *Østlandsk Reisning 1916—1926*. Oslo 1974. 156 s.

Overgangen fra bondesamfunn til industrisamfunn førte til at bygdekulturen og målførene ble utsatt for et sterkt press fra den kulturen som industrialiseringen drog med seg. Det ble oppfattet som "fint" for folk i bygdene å være som de i byene, og det gjaldt også språket. Byspråket var "fint", bygdemålene "stygge".

"Østlandsk Reisning" var en organisasjon som stod fram midt under første verdenskrig for å bøte på dette. Dels ville den danne en motvekt til det presset industrialiseringen utøvde på bygdekulturen, dels ville den arbeide for at Østlandet på egne premisser skulle bli med i reisningen av folkemålet. Den krevde en breiere plass for denne landsdelen i begge de offisielle målformene. Gjennom innføringen av de såkalte "valgfrie formene" i 1917-rettskrivningen ble dette kravet imøtekommet. Ved reformen i 1938 gikk man enda lenger i østnorsk lei.

"Østlandsk Reisning" ble omorganisert i 1926, og det språkkulturelle programmet kom etter den tid mer i bakgrunnen.

Rørsla representerte i sin tid en stor kraft i kulturkampen på Østlandet, men i dag er den totalt ukjent for de fleste. Med denne boka vil Jahr dra organisasjonen fram av glem-selen. Han har som innledning skrevet en historikk og vurdering av bevegelsens betydning. Resten av boka består av opptrykk av programartikler og innlegg som viser de ulike sakene organisasjonen arbeidet med.

Kolsrud, Sigurd: Rettskrivingsspursmålet i Danmark og Noreg 1775 til ikring 1814. Oslo 1974. 178 s.

Denne boka, som avdøde professor Sigurd Kolsrud etterlot seg i manuskript, gir mange supplerende opplysninger til dansk og norsk språkhistorie fra ca. 1775 til ca. 1814. En stor del av innholdet består av forfatterens ekserpter fra blad og tidskrifter i det nevnte tidsrommet. Dens største fortjeneste ligger i at den skaffer språkhistorikerne lett adgang til mye vanskelig tilgjengelig kildestoff.

Boka blir innledet med noen prøver på "kvardagslegt eller uopplyst målbruk" i Danmark sist på 1700-tallet, hentet fra

“Kjøbenhavns Aften-Post”. Disse prøvene viser “nokre sider av den talemålsnorm som etter kvart breidde seg ut i norske byar, gjennom innvandring og skuleopplæring” (s. 9). I neste bolk får vi utdrag av de kritiske og prinsipielle drøftinger av språket i Danmark i tiåret 1800—1810.

Også i Norge var det ordskifte om rett ordbruk, bøyning, uttale og rettskrivning. I den tredje delen gir Kolsrud spredte eksempler fra diskusjonen i byene Trondheim, Bergen, Kristiansand og Oslo. Hensikten er å bidra til å klarlegge tradisjonsgrunnlaget og språkutviklingen “på dei fire hovudstader i landet” (s. 51).

Den fjerde bolken handler om et ordskifte i 1809 mellom prokurator Debes og B. v. Morgenstjerne. Diskusjonen gjaldt egentlig et nasjonaløkonomisk emne, men de to debattantene kom også inn på sentrale språklige spørsmål. Et nytt ordskifte i 1811 mellom Niels Wulfsberg i “Tiden” og en anonym “controversist” i “Christiania Intelligents-Sedler” om rettskrivning og målform blir også referert.

Boka inneholder ellers bl.a. en redegjørelse for ordboksarbeidet til Selskabet for Norges Vel (1810—1814) og for striden i årene etter 1814 om navnet på skriftspråket i Norge.

Munthe, Synneve: Sammensatte ord — en frekvensundersøkelse. Maal og Minne. Oslo 1974, s. 90—108.

I denne artikkelen legger forfatteren fram resultatet av en datamaskinell og statistisk behandling av materiale hentet fra tre forskjellige kilder: Aksel Sandemose: En flyktning krysser sitt spor, Sigurd Hoel: Trollringen, Dagbladet i tiden 1. til 15. mai 1968. Kildene er valgt ut fra ønsket om å sammenligne bruken av komplekse ord (sammensetninger og avledninger) i litteratur- og sakprosa.

De komplekse ord er ekserpert manuelt. Avledningene ble utskilt og samlet i én heterogen gruppe. Deretter delte forfatteren de sammensatte ordene inn i 8 hovedgrupper.

Undersøkelsen hadde til hensikt å kartlegge frekvensen av de forskjellige grupper og undergrupper av sammensatte ord, og se dem samlet i forhold til avledningene. Dessuten ble det undersøkt om det var statistisk signifikante forskjeller eller

ikke mellom sammensatte ord innenfor: 1) to deler av ett litterært korpus, 2) to litterære korpus, 3) litterære korpus i forhold til et korpus med sakprosa (bruksprosa).

For at det skulle bli mulig å trekke holdbare slutninger, ble materialet bearbeidet videre ved hjelp av statistiske metoder. Resultatene foreligger i tabeller og figurer. Da artikkelen er et sterkt forkortet utdrag av forfatterens hovedoppgave i nordisk, er bare de nødvendigste dokumentasjoner og forklaringer tatt med. Hovedvekten er lagt på diskusjonen og de konklusjoner som er kommet fram under bearbeidelsen.

Dette er visstnok den første undersøkelsen av denne art, og artikkelen har derfor betydelig interesse fra et metodisk synspunkt. Den er et eksempel på en kvantitativ undersøkelse som uten elektronisk databehandling ville vært meget tidkrevende og vanskelig. Den gir også nye språklige opplysninger. Således kan forfatteren korrigere F.-E. Vinjes påstand i boka *Moderne norsk avisspråk* at de sammensatte verb i avisspråket forekommer hyppigst med substantivisk forledd. Hennes funn fra *Dagbladet* viser at undergruppen subst. + verb bare utgjør 10,9 %, mens adverb/preposisjon + verb utgjør 76,5 % av hele hovedgruppen på leksikonnivå.

Time, Tor: Målbryting på Jæren. Syn og Segn 1974, s. 219—224.

Samfunnsmønsteret har endret seg nesten fullstendig i vårt hundreår. Språket er en del av hele miljøet, og endringene i de ytre vilkår avspeiler seg også i dialektene. Mens de eldre stort sett er konservative i målveien, finner vi hos den yngre generasjon en sterk tendens til et forenklet og normalisert talemål.

Tor Time legger i denne artikkelen fram resultatet av sin gransking av målsituasjonen på Jæren. Han bygger på materiale samlet inn høsten 1972 og våren 1973. Han viser at det hos de unge skjer en rask utvikling hen mot et avslipt og bymålspreget sentrumsmål. I mangt kan en tale om to eller flere språkvarianter. Likevel er det for sterkt å si at jærmålet er i oppløsning. På lengre sikt vil det gjerne bli en sammenmelting av bygde- og sentrumsmål i retning av et landsdels-

mål. Men en markert målbryting og en gjensidig påvirkning mellom bygd og sentrum vil trolig være mest karakteristisk for språksituasjonen på Jæren i lang tid framover.

Venås, Kjell: Linne verb i norske målføre. Oslo 1974. 403 s.

I denne store avhandlingen gjør forfatteren rede for morfologien i den grammatiske kategorien svake verb i de nynorske dialektene og normalmålet. Det er altså denne formgruppens status i dag som blir tatt opp i arbeidet, men forholdene nå er sett mot en historisk bakgrunn. Både i opplegg og utføring knytter disse studiene seg til hans doktoravhandling "Sterke verb i norske målføre", som kom i 1967. Hoveddelen av materialet er dessuten hentet fra de samme kildene.

I studien over de sterke verbene ble ordboksprinsippet lagt til grunn for disposisjonen. Det sier seg selv at et slikt prinsipp ikke lar seg gjennomføre ved de svake verbene. Til det er tilfanget altfor stort. I stedet har forfatteren ordnet inventaret etter *stavingstype* (dvs. etter rotvokal pluss den (de) umiddelbart etterfølgende konsonant(er)). At dette inndelingsprinsippet faller naturlig, henger sammen med at *rimet* er et svært viktig formende element i den morfologiske struktureringen av de svake verb. (Det samme gjelder for øvrig for de sterke verb.)

På grunnlag av materialet er avhandlingen delt i fem hoveddeler; hver del omfatter en gruppe svake verb. Grovt sett svarer tre av de fem klassene til de fire klassene av svake verb i norrønt: den første klassen, *a*-verb (dvs. verb med preteritumsallomorfen *-a*), svarer til den norrøne *ō*-konjugasjonen, den andre klassen, *ja*-verb, til *ja*-konjugasjonen i norrønt, og den tredje klassen, *e*-verb, (dvs. verb med presensallomorfen *-er* i normalmålet, *-e* eller *-er* i målførene), til de norrøne *ia*- og *ē*-konjugasjonene. Den fjerde klassen består av de såkalte "kortverb" (dvs. verb av typen inf. *nå* — pres. *nå(r)*). Den femte klassen omfatter de preterito-presentiske verbene og dessuten verbene norrønt *vilja*, *hafa*, *segja* og *þegja*. Karakteristisk for denne gruppen er at den viser et temmelig broket bilde når det gjelder indre struktur og bøyingsmønstre.

Hvert av de fem kapitlene som avhandlingen er inndelt i,

blir avsluttet med et "Oversyn". Boka inneholder dessuten en fyldig "Summary in English" og 7 kartvedlegg.

"Linne verb i norske målføre" er et viktig bidrag til den språkvitenskapelige litteraturen om dialektene våre. Den vil være det verket en heretter først går til når en søker opplysninger om denne verbkategorien i norsk, enten det nå gjelder den geografiske utbredningen av visse former, overgangen fra en klasse til en annen, eller diskusjon av årsakene til endringer i den morfologiske strukturen.

Venås, Kjell: Språkleg konsentrasjon. Maal og Minne. Oslo 1974, s. 129—169.

Venås retter her søkelyset mot noen syntaktiske og stilistiske særdrag i Tarjei Vesaas's prosa. Han bygger i hovedsaken på "Noveller i samling" (Oslo 1964). Novellene utgjør riktignok en relativt liten del av Vesaas's samlede produksjon, men språkbruken i dem er ganske representativ for Vesaas som prosakunstner. Således er de skrevet til ulike tider på hans forfatterbane.

Karakteristisk for Vesaas's prosa er bl.a. knappheten, konsentrasjonen. Ordleggingen er sammentrengt og innholdsfylt. Det er flere årsaker til dette. På setningsplanet nytter han mye asyndetisk paratakse. Han utelater også ofte det personlige pronomenet, pronomenet *det* i subjektsfunksjon og infinitivmerket. Utelatingen av ord uten fullverdig semantisk innhold fører til at "innholdstopper", "semantisk fylte" ord kommer tettere sammen.

Typisk for Vesaas er også at han ved hjelp av sterke skille tegn og stor forbokstav skiller ut ledd og ledd-deler fra den neksusen de nærmest skulle være knyttet til. Dermed får slike utskilte språkelementer en tyngde og et egeninnhold som de ikke skulle ha hatt i samsvar med vanlig interpunksjon. Ved siden av at den språklige rytmen blir sinket, blir det semantiske innholdet i disse leddene uthevet.

Vesaas gjentar svært ofte ord og ledd. Dette stilmidlet kan jo synes å gå på tvers av tendensen til konsentrasjon og sammentrenging. Men ved å peke ut og samle interessen om semantisk innholdsfylte ord er også gjentakelsen med og

konsentrerer språket. Således kan en bringe også dette elementet inn under hovedsynspunktet: språklig konsentrasjon.

I artikkelen er de nevnte særegenhetene i Vesaas's prosa inngående drøftet i forholdet til normalprosaen. I innledningen sier Venås: "Også for norsk språkvitskap må det vera av interesse å koma etter med viktige særdrag i språket til Vesaas. Såleis er det mellom anna nynorsk mål ter seg eit hundreår etter at Aasen skapte landsmålet. Ein kunne gjerne nytte Vesaas til å illustrere den 'grunn til å vera' som landsmålet hadde og nynorsk har." Det er ord en kan underskrive.

Vestheim, Geir: Språk og klassereising — ein tradisjon i norsk arbeidarrørsl. Syn og Segn 1974, s. 195—210.

I språkdebatten de siste par årene har en rekke yngre språkforskere sterkt framhevet at bak den filologiske striden skjuler det seg en politisk-økonomisk klassestrid, og at det er nødvendig å ta utgangspunkt i dette forholdet når en skal diskutere hva for målform vi ønsker.

Geir Vestheim vil vise at det var slik språkspørsmålet ble vurdert av sentrale menn i arbeiderbevegelsen i mellomkrigstiden. Han tar særlig for seg skrifter av Halvdan Koht, Hans Vogt, Olav Rytter og Harald Kolltveit. Arbeiderpartiet er ikke lenger et radikalt klasseparti, men det har en språkpolitisk tradisjon som nå er aktuell på nytt, og etter Vestheims mening er det naturlig at denne tradisjonen blir en del av det kulturgrunnlaget arbeiderklassen må bygge på.

SVERIGE

Av Margareta Westman

Barnspråk i klassamhälle. Utg. Bengt Loman. Liber Läromedel, Lund 1974. 269 s.

En antologi där uppsatserna handlar om de frågor som först togs upp av den brittiske sociologen Basil Bernstein. Hans idéer om den begränsade koden hos arbetarklassens barn och den utvecklade koden hos medelklassens barn har vunnit

konsentrerer språket. Således kan en bringe også dette elementet inn under hovedsynspunktet: språklig konsentrasjon.

I artikkelen er de nevnte særegenhetene i Vesaas's prosa inngående drøftet i forholdet til normalprosaen. I innledningen sier Venås: "Også for norsk språkvitskap må det vera av interesse å koma etter med viktige særdrag i språket til Vesaas. Såleis er det mellom anna nynorsk mål ter seg eit hundreår etter at Aasen skapte landsmålet. Ein kunne gjerne nytte Vesaas til å illustrere den 'grunn til å vera' som landsmålet hadde og nynorsk har." Det er ord en kan underskrive.

Vestheim, Geir: Språk og klassereising — ein tradisjon i norsk arbeidarrørsl. Syn og Segn 1974, s. 195—210.

I språkdebatten de siste par årene har en rekke yngre språkforskere sterkt framhevet at bak den filologiske striden skjuler det seg en politisk-økonomisk klassestrid, og at det er nødvendig å ta utgangspunkt i dette forholdet når en skal diskutere hva for målform vi ønsker.

Geir Vestheim vil vise at det var slik språkspørsmålet ble vurdert av sentrale menn i arbeiderbevegelsen i mellomkrigstiden. Han tar særlig for seg skrifter av Halvdan Koht, Hans Vogt, Olav Rytter og Harald Kolltveit. Arbeiderpartiet er ikke lenger et radikalt klasseparti, men det har en språkpolitisk tradisjon som nå er aktuell på nytt, og etter Vestheims mening er det naturlig at denne tradisjonen blir en del av det kulturgrunnlaget arbeiderklassen må bygge på.

SVERIGE

Av Margareta Westman

Barnspråk i klassamhälle. Utg. Bengt Loman. Liber Läromedel, Lund 1974. 269 s.

En antologi där uppsatserna handlar om de frågor som först togs upp av den brittiske sociologen Basil Bernstein. Hans idéer om den begränsade koden hos arbetarklassens barn och den utvecklade koden hos medelklassens barn har vunnit

stark genklang även i Sverige. Men vare sig det beror på oklarhet hos Bernstein eller på felaktiga tolkningar av hans framställningar har det förekommit en hel del överförelingar när man sökt tillämpa Bernsteins tankegångar på svenska förhållanden. Detta gäller t.ex. ett resonemang i den svenska utredningen om skolans arbetsmiljö (SOU 1974: 53) där det på tal om "förmedlingen av stoffet" sägs att man med hänsyn till de sociala skillnaderna mellan eleverna kan använda "presentationsmetoder" som är "mindre verbalt laddade". Såvitt jag begriper menas här att elever med "dåligt" utvecklat språk skall undervisas med bilder eller liknande.

Just därför att Bernsteins idéer har anammats i så vida kretsar — och kanske också missförstått — kan den här boken anses ha särskilt stort intresse, och det mycket tack vare Bengt Lomans inledande sammanfattning där han nyanserar och klargör Bernsteins idéer men också kritiken mot dessa idéer. Utom uppsatser av Bernstein och Loman finns också bidrag av C. Bereiter, M. Coulthard, S. Engelmann, H. Ginsburg, M. A. K. Halliday, P. R. Hawkins, R. Hess, W. Labov, W. P. Robinson och V. C. Shipman.

Bengt Loman är nyutnämnd professor i nordisk filologi vid Åbo Akademi.

Hammarberg, Björn & Svensson, Bengt: Svenska som främmande språk — en lärarbok. Sveriges Radios förlag, Stockholm 1975. 144 s.

Boken behandlar framför allt vad författarna kallar ämnets didaktik, dvs. innehållet i undervisningen i svenska som främmande språk. Detta kräver en beskrivning av den nutida svenskans uppbyggnad och användning och en analys av de språkproblem som uppstår för elever med andra modersmål.

Framställningen är uppdelad i tre huvudkapitel. I det första diskuteras hur vissa drag i svenskans struktur fungerar i språket och iakttagelserna illustreras genom slående exempel på fel som begås av elever med andra modersmål, där "samma" förhållande får helt andra uttryck. Bland annat behandlas syntaktiska drag som uttrycker relationer i tid och rum och nominalfrasens böjning, men också uttal och ordkunskap tas

upp. Förhållandet mellan modersmålet och svenskan diskuteras i ett särskilt avsnitt. I det andra kapitlet ges exempel på hur svenskläraren kan ta itu med en inlärningsuppgift, bl.a. problem som reflexiva pronomen eller grav accent. I slutkapitlet diskuteras själva undervisningen.

Författarna har mångårig erfarenhet av undervisning i svenska som främmande språk. Hammarberg är anställd vid institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet, där han har hand om projektet Svenska som målspråk. Svensson forskar och undervisar vid institutionen för lingvistik vid Umeå universitet.

Holmlund, Carin: Barns talspråk ur socialpedagogisk synvinkel. Stockholms universitet, pedagogiska institutionen. IAN-rapport nr 118. 1974. 243 s.

En doktorsavhandling som gäller åttaåringarnas talspråk. Som grund för undersökningen ligger Bernsteins idéer om sociala språkskillnader mellan medelklassbarn och arbetarbarn. Holmlund har undersökt språket hos 30 barn, av vilka 15 var barn till fäder med akademisk examen och 15 var barn till fäder som var icke-fackutbildade arbetare utan annan allmän skola än grundskolan. Dessa barns språk spelades in i fyra olika situationer. Banden transkriberades och analyserades med hjälp av Loman—Jörgensens manual för segmentering i makrosyntagmer. Därefter undersöktes olika drag i de två barngruppernas meningsbyggnad i förhållande till dels barnens bakgrund, dels talsituationen.

Hultman, Tor G.: Liten svensk grammatik. 1. Grundbok. 2. Övningsbok. 104 s. och 83 s. Liber Läromedel, Lund 1975.

”Liten grammatik” är främst avsedd för blivande klasslärare. Författaren är lektor i ämnesteorin och ämnesmetodik i svenska vid lärarhögskolan i Malmö.

I boken beskrivs de grundläggande grammatiska förhållandena på ett konstruktivt sätt. Hultman presenterar centrala begrepp som *ord*, *sats*, *nominalfras*, *transformation*, *pronominalisering*, *passivering*. Det nya och uppfriskande med framställningen är att inga termer och begrepp presenteras för sin

egen skull, utan olika språkliga drag diskuteras i ljuset av barns (= människors) språkliga utveckling.

Boken visar på hur man kan utnyttja språkets grammatiska tillgångar. Läsarna-lärarna får hjälp med att se hur språket utvecklas, med att finna de positiva dragen i en uppsats.

Framställningen är både laborativ — många fyndiga övningar — och lekfull — roliga exempel. Kapitelrubriker som *Tre olika slags meningar*, *Att bygga ut meningar: koordination*, *Att förkorta sats*er och *Hur texter hänger ihop* antyder att det här handlar om en skapande grammatik snarare än om en beskrivande.

Boken är skriven för blivande klasslärare men kan säkerligen läsas med behållning av många andra kategorier. Både blivande svensklärare och andra som för sin egen skull vill öva upp känslan för en del grundläggande mekanismer i språket borde kunna ha glädje av Liten svensk grammatik.

Johannisson, Ture & Mattsson, Gösta: Svenska Akademiens ordlista under 100 år. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 55. Esselte studium, Stockholm 1974. 116 s.

Första upplagan av Svenska Akademiens ordlista kom ut 1874, och den tionde upplagan kom 1973. Professor Ture Johannisson ger en historik över de nio första upplagorna. Han behandlar dubbelformer, bruklighet, ordförklaringar, stavnings- och uttalsfrågor, språkvårdsaspekter och förändringar i ordförrådet. Universitetslektor Gösta Mattsson som är redaktör för den tionde upplagan beskriver redigeringsprinciperna. Han redovisar hur man strukit gamla ord — vilket framför allt gäller sammansättningar — för att bereda plats åt de nya orden. De nya orden behandlar han efter ämnesområde, efter tidpunkt då de kom och efter deras bildning. I särskilda avsnitt redogör han också för hur stavning, böjning och uttal anges, samt för hur man utökat ordförklaringarna i den senaste upplagan.

Maktsspråket, Om språket som medel för förtryck. Pockettidningen R nr 6 1973. Stockholm.

Temat i den här boken är hur språket hos myndigheter och

av myndigheter anlätade experter används som ett maktmedel. Innehållet utgörs dels av intervjuer med internerade i fängelser, skyddsanstalter etc. och med myndighetsrepresentanter som psykologer, sociologer, läkare, dels av autentiska exempel på myndighets- och expertspråk och dels av resonerande artiklar om detta slag av språk.

De olika inslagen (ca 25) är av skiftande kvalitet; ingen av författarna är språkman, och emellanåt framförs ganska svepande och måttligt analyserande uttalanden om språkets roll i maktutövandet. Men boken är viktig: den drar fram i ljuset språkliga problem som måste diskuteras i ett demokratiskt samhälle, och den har också väckt uppmärksamhet och debatterats i och utanför massmedierna.

Molde, Bertil & Westman, Margareta: Offentlig svenska. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 54. Stockholm 1975. 60 s.

En textbok som är avsedd att användas dels vid akademisk undervisning i praktisk svenska, dels i fortbildning av skrivande tjänstemän i förvaltningen. Huvuddelen av boken utgörs av aktuella texter som hämtats ur olika typer av officiella skrivelser, som författningar, offentliga utredningar, rapporter, brev från myndigheter till enskilda, samhällsinformerande broschyrer m.m. Som hjälpmedel för den språkliga analysen och bedömningen av texterna ges ett analyschema med bruksanvisning. Till analyschemat finns en samling autentiska exempel på sådana språkliga företeelser som kan vara värda att diskutera.

Den här boken talar inte direkt om hur ett bra språk ser ut, den ger inga lösningar. Avsikten är i stället att sätta i gång läsarna på så vis att de börjar granska sitt eget skriftspråk med nya ögon.

Författarna är anställda vid Svenska språknämnden.

Pettersson, Gertrud: Reklamsvenska. Studier över varumärkesannonser från 1950- och 60-talen. Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A. Lund 1974. 163 s.

I denna doktorsavhandling undersöks språket i annonser

för två olika varutyper: personbilar och hygienvaror, dvs. sådant som hudkräm och tvål. Textmaterialet är hämtat från år 1951, 1959 och 1967. Vilka olika typer av textinslag som ingår i annonserna klargörs, och vad som närmare studeras är den egentliga löpande texten. Språkformen analyseras främst med avseende på meningarnas form — s.k. meningsfragment behandlas rätt ingående. Dessutom undersöks bl.a. fundamentens art och längd. Uttryck som har med sändare och mottagare analyseras, och däribland då bruket av frågor och uppmaningar.

I sista kapitlet gör Pettersson ett försök till kvantitativ innehållsanalys. Hon bygger därvid på Fillmores kasusteori och på Hallidays teorier om textfunktioner. Hon undersöker alltså de olika rollerna: Varan, Konsumenten, Sändaren och Expert. Hon beräknar hur ofta de förekommer i texternas meningar, och hon undersöker hur ofta någon av dessa roller utgör tema i texternas meningar. Hon visar också hur annons-språket förändrats under den studerade perioden.

Språket i bruk. Utg. Ulf Teleman & Tor G. Hultman. Liber Läromedel, Lund 1974. 296 s.

Antologin innehåller 12 uppsatser som alla tar upp vissa aspekter på språket i användning:

Björn Lindblom: Talet — ett fönster mot hjärnan

Eva Gårding: Den efterhängsna prosodin

Ulf Teleman: Ordklasser och satsdelar — finns dom?

Ragnhild Söderbergh: Barnspråkets grammatik

Bengt Loman: Ett experiment kring språket som klassmärke

Karl-Hampus Dahlstedt—Ulf Teleman: Folkmål som klass-språk

Christer Platzack: Om läsbarhet

Nils Erik Enkvist: Några textlingvistiska grundfrågor

Margareta Westman: Text i bruk 1

Peter Cassirer: Text i bruk 2

Tor G. Hultman: Text i bruk 3

Tor G. Hultman: Text i bruk 4.

Boken är en antologi som är tänkt och planerad som en enhet. Lindblom beskriver hur artikulationen styrs av hjärnan

och visar bl.a. hur fint hjärnan balanserar muskelenergi mot kommunikationseffekt. Gårding beskriver hur vissa gamla prosodiska skillnader mellan svenska och danska fortfarande lever kvar som skillnader mellan uppsvenska och skånska. Teleman diskuterar de traditionella ordklassernas och satsdelarnas psykologiska relevans. Söderbergh visar hur man i undersökningar och beskrivningar av små barns språkutveckling alltmer börjat ta hänsyn till språkets funktion. Loman beskriver ett experiment där olika grupper fick bedöma bandinspelade talares sociala hemvist. Dahlstedt och Teleman samtalar om bruket av dialekt från social synpunkt. Platzack ger en översikt över läsbarhetsforskning och visar på skillnader mellan den s.k. symptommetoden och den s.k. orsaksmetoden. Enkvist diskuterar bl.a. frågan hur texter rent innehållsmässigt hålls ihop och frågan om meningarnas ordning och logiska relation till varandra. I var sin uppsats analyserar Westman en tidningstext, Cassirer en novell av Pär Lagerkvist och Hultman en dikt av Göran Sonnevi. I slutuppsatsen diskuterar Hultman genren kiosklitteratur.

Språket och skolan. Utg. Inger Ahlgren. Liber Läromedel, Lund 1975. 95 s.

Boken är en antologi över temat språkutveckling och språkundervisning. Samlingen är ett resultat av arbetet inom en grupp av lingvister, nordister, psykologer och pedagoger som leddes av professor Sten Malmström.

I den inledande uppsatsen behandlar *Ragnhild Söderberg* barnets grundläggande språkinläring, och hon visar också hur den ökade kunskapen om språkutvecklingen hos det lilla barnet bör få konsekvenser för skolundervisningen. *Tove Skutnabb-Kangas* skriver en artikel om tvåspråkighet och drar också viktiga pedagogiska slutsatser som bland annat rör invandrarbarnens rätt att utveckla sitt modersmål. *Margareta Westman* diskuterar skolans skriftspråksnormer och föreslår bl.a. att man borde kunna försöka renodla olika språkliga huvudfunktioner i skrivträningen, och därvid också bedöma språket olika, dvs. efter funktionella normer. *Ebba Lindberg* ger ett konkret förslag till hur skolans skrivträning skall kunna bli

just mer funktionell än den är nu, vilket hon kallar "skrivstuga". En viktig punkt i hennes artikel är också idén att eleverna själva med viss ledning diskuterar varandras texter. *Stig-Göran Svensson* ger en översikt över språkperception: hur lyssnar vi till tal? hur läser vi? Han förklarar hur dessa s.k. passiva färdigheter är i hög grad aktiva och kreativa. *Inger Ahlgren* kommer delvis in på liknande tankegångar i sin uppsats om språket i psykologiskt perspektiv, där hon bl.a. har ett par intressanta avsnitt om döva barn och om afasi. Vidare har *Inger Ahlgren* en orienterande artikel om lingvistiska metoder. Boken avslutas med en uppsats om utveckling och dialogpedagogik av *Birgitta Qvarsell*, där hon sätter elevernas språkutveckling i sammanhang med hela den kognitiva utvecklingen, dvs. utvecklingen mot en fattbar världsbild och självbild. Boken är rätt lättläst och vänder sig både till svensklärare och andra intresserade, t.ex. föräldrar.

Språk och samhälle 2. Utg. Bengt Loman. Gleerups, Lund 1974. 231 s.

Språk och samhälle är den andra antologin med samma namn som utgivits av Bengt Loman. I denna volym behandlas språksituationen i Tornedalen. Följande uppsatser ingår:

Magdalena Jaakkola: Den språkliga variationen i svenska Tornedalen

Bengt Loman: Till frågan om tvåspråkighet och halvspråkighet i Tornedalen

Mirja Pinomaa: Finsk interferens i tornedalssvenskan

Irina Koskinen: Svensk interferens i tornedalsfinskan

Mirja Pinomaa: Meningsbyggnaden hos tvåspråkiga tornedalingar

Kerstin Nordin: Meningsbyggnaden hos åttondeklassister i Övertorneå

Gunnel Wrede: Skolspråket i Tornedalen — några synpunkter baserade på en undersökning av färdigheten i svenska

Bengt Loman: Attityder till tornedalssvenskan

Mogens Baumann Larsen: Omkring en testning af den regionale variation i tornedalsområdet.

Språkvårdsstudier. En antologi redigerad av Bertil Molde. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 53. Stockholm 1974. 229 s.

Antologin innehåller 14 uppsatser som alla utom en publicerats i tidskriften *Språkvård* 1967—1974:

Bertil Molde: Språkvården och språket

Gunnar Ljusterdahl: Språkvård i riksdagsprotokollet

Hans Karlgren: Konsten att undertrycka information

Einar Selander: Om att uttrycka sig exakt

Einar Selander: Teknisk terminologi — en nationell eller internationell angelägenhet

Bengt Sigurd: Språkvården i den nya kommunikations-situationen

Gun Widmark: Generationsskillnaderna i språket

Margareta Westman: Vanliga och ovanliga ord

Bengt Kinnander: Ett nyord i närbild

Catharina Grünbaum: Ordet *miljö* — i olika miljöer

Sigurd Fries: Harry Martinson och språket

Karl-Hampus Dahlstedt: Den nordiska språkgemenskapen

Bertil Molde: De nordiska språkens ställning — nuläge, framtidsperspektiv

Olavi Korhonen: Den samiska språkvårdens problem.

Svenskans beskrivning 8. Förhandlingar vid sammankomst för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning 8. Lund 1974. Utg. Christer Platzack. Lunds universitet. Institutionen för nordiska språk.

Volymen innehåller följande 17 uppsatser:

Erik Andersson: Tidsadverbial och syntaktisk struktur

Lars-Gunnar Andersson: Om bisatser i svenskan

Robert Bannert: Kvantiteten i svenskan: en av de fonetiska mekanismerna med betydelseskiljande funktion

Roger Broo: Tvåspråkighet och språkgruppsidentitet

Gösta Bruce: Tonaccentregler för sammansatta ord i några sydsvenska stadsmål

Jan Einarsson: Projektet Talbanken

Eva Gårding: Sandhiregler för svenska konsonanter

Eva Gårding, Robert Bannert, Ann-Christine Bredvad-Jen-

sen, Gösta Bruce, Kerstin Naucclér: Talar skåningarna svenska?

Åke Hansson: Forskningsprojektet Etermediernas språk

Rolf Hedquist: Om citationstecken

Jerker Järborg: Grafotax i ordledsanlys

Arto Kirri: Diatesstudier i svenskt talspråk

Anne-Marie Londen: Det litterära talspråket. Om prosa-dialogens form och funktion

Anders Löfqvist: Subglottalt tryck och tonaccenter

Christer Platzack: Substantivsjuka och hörförståelse. En provundersökning

Mats Thelander: Samvariation i växlingen mellan dialekt och standardspråk

Carl Wilhelm Welin: Nominalfraser i sammanhängande text.

Teleman, Ulf: Manual för grammatisk beskrivning av talad och skriven svenska. Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie C. Studier i tillämpad nordisk språkvetenskap. Lund 1974. 282 s.

Boken är en handbok för grammatisk analys av verkligt språk. Analysen har utarbetats och förfinats i tillämpning både på talat och på skrivet språk, i forskningsprojekten Talsyntax och Skrivsyntax vid Lunds universitet. Här beskrivs hur man kan göra dels en satsdelsanalys, dels en ordklassanalys, kallad lexikalisk analys, som även omfattar kategorisering av satser och satsförkortningar. Det är emellertid den syntaktiska analysen som kräver det största utrymmet och mesta tankearbetet. Här behandlas inte bara de olika satsdelstyperna utan rätt utförligt behandlas också satser och satsförkortningar av olika slag.

När man analyserar verkliga texter i sin helhet kan analyseraren inte bara strunta i vissa konstruktioner utan allt måste ges en lösning. Detta gör att t.ex. sådant som satsflätor, komparativkonstruktioner och olika slag av koordinationer diskuteras ganska mycket i handboken. Resonemangen illustreras hela tiden med exempel.

Handboken ger också konkreta anvisningar om hur resul-

taten av analysen skall ordnas för att kunna överföras på magnetband för databehandling.

Den analys som beskrivs här är den som bildar underlag till undersökningen i boken Bruksprosa (se Westman nedan).

Författaren är professor vid Roskilde universitetscenter.

Thelander, Mats: Grepp och begrepp i språksociolin. Ord och stil/Språkvårdssamfundets skrifter 6. Studentlitteratur, Lund 1974. 98 s.

Detta är en introduktion på svenska till det stora och viktiga fältet språksociologi. Boken inleds med en orientering om vissa grundläggande samhällsvetenskapliga begrepp och termer. Därefter diskuteras kommunikationssituationer och språkets användning. Så följer en redogörelse för tre klassiska undersökningar — Blom & Gumpertz, Bernsteins och Labovs — men även andra arbeten nämns, bl.a. Haugens, Fishmans, Lomans och Eskilstunaundersökningen i Uppsala. Olika metoder för undersökningar och olika modeller för talsituationer redovisas och diskuteras. Bara en fråga: gäller språksociologi alltid bara talspråk?

Boken är intressant, innehållsrik och även välskriven, så när som på ett visst termraseri. Den är försedd med personregister, sakregister och förklaringar och därtill en mycket utförlig litteraturlista, som inte bara omfattar direkt refererad litteratur.

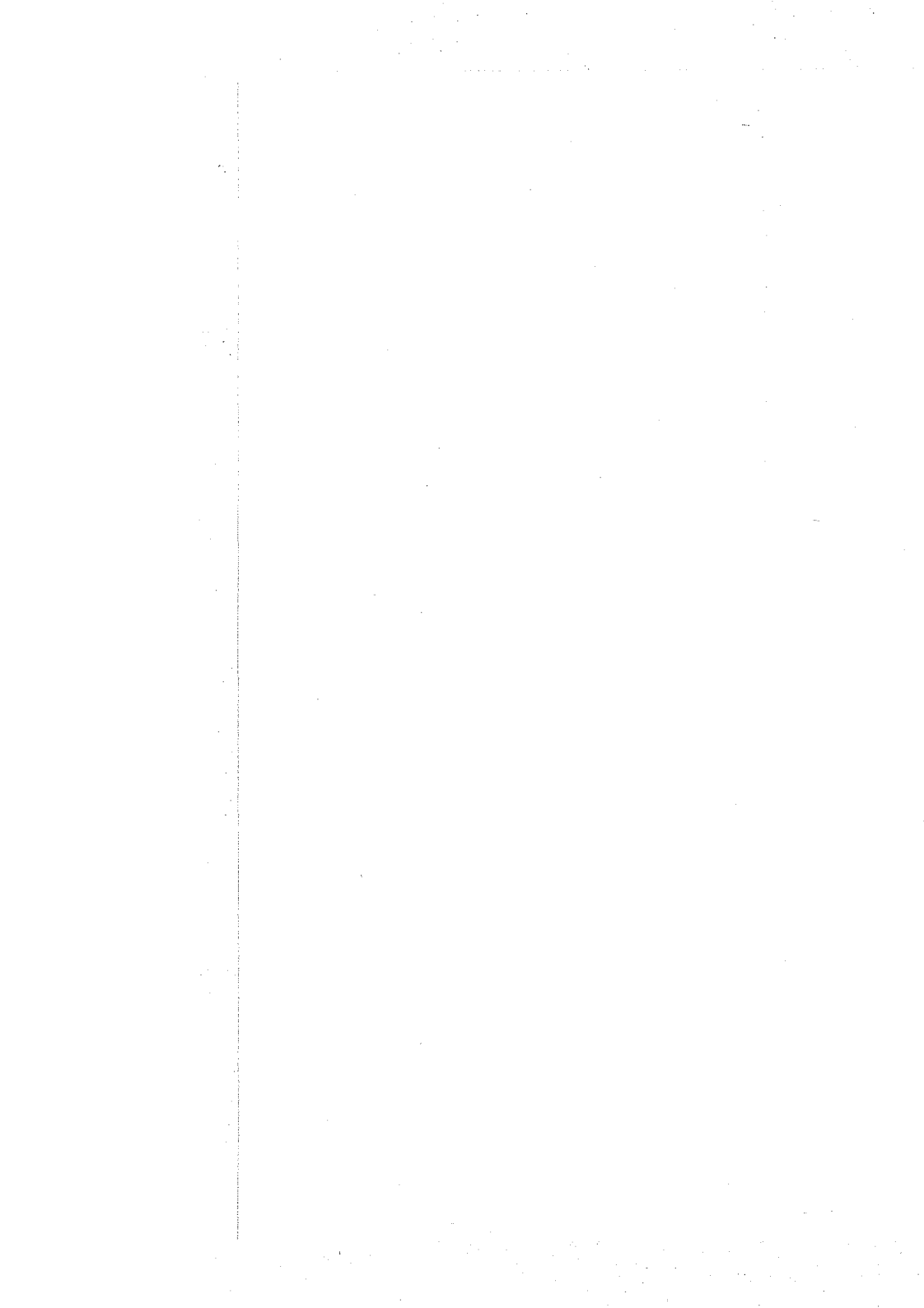
Författaren är forskningsassistent vid Forskningskommittén i Uppsala för modern svenska (FUMS).

Westman, Margareta: Bruksprosa. En funktionell stilanalys med kvantitativ metod. Med bilagan Brukstexter. Liber Läromedel, Lund 1974. 240 + 106 s.

En gradualavhandling om det skriftspråk som används i praktiskt bruk. Undersökningsmaterial är samhällsinformerande broschyrer, dagstidningsartiklar, lärobokstexter och debattartiklar ur böcker och tidskrifter. Här redovisas mängder av fakta som rör grafiska förhållanden och textbindning, ordklassanvändning, syntaktiska förhållanden och ordförrådets struktur. Funna skillnader mellan genrerna signifikansprövas och sådana skillnader som befinns vara säkra diskuteras, och

försök görs att finna samband mellan olika språkliga drag. Ett par exempel: *att*-satser som objekt är särskilt frekventa i tidningstext. Samtidigt är anförings- och åsiktsverb särskilt vanliga i dessa texter. I broschyrtexterna har definitiva pronomen jämförelsevis låg frekvens samtidigt som vanliga substantiv har hög frekvens. I de texterna finns ett drag av upprepning av s.k. innehållsord som också märks i undersökningen av ordförrådets struktur.

I sammanfattningen görs ett försök att relatera de konstaterade språkliga skillnaderna mellan texttyperna till skillnader i textfunktion hos de fyra genrerna.

Nogle nyere ordbøger og ordlister

DANMARK

Allerup, Steen: Over 800 planteanatomiske ord. 1974.

Allerup, Steen: Planteanatomisk ordliste. Midlertidig udgave. 1973.

At færdes i sproget. Iagttagelser og synspunkter. Dansk Sprognavns skrifter 9. 1975. (Grammatiske udtryk: s. 152—153).

Atomernes hvem hvad hvor. 1974. (150 Atomord: s. 367—374).

Balling, Morten, Niels Strange Nielsen og Bo Stærmosé: Børsens økonomiske leksikon. 1974.

Basil Bernsteins Kodeteori. Et udvalg af hans artikler om sprog, socialisering og kontrol[,] redigeret og med indledning af Jan Enggaard og Kirsten Poulsgaard. 1974. (Ordlister: s. 205—208).

Bil og motor. 1970. (Automobilordbog på 4 sprog: s. 429—441).

Birkeland, Knut: Mål & vægt. 1970. (Ordbog over måleenheder: s. 41—91).

Brink, Lars, og Jørn Lund: Udtaleforskelle i Danmark. 1974. (Ordforklaringer: s. 110—111).

Bugge, K. E.: Pædagogiske grundideer. Anden forøgede udgave. 1974. (Leksikalske stikord: s. 179—191).

Bundgaard, Peder: Musikkens Hvem-Hvad-Hvor: Rock. 1974. (Ordlister: s. 338—345).

Bådsager, Else, Inga Mortensen og Lene Raun Pedersen: Kreativt dans. Musisk aktivitet. 1971. (Ord- og begrebsforklaring: s. 9—16).

Dybdahl, Vagn (red.): Arbejderbevægelsens hvem-hvad-hvor.

1974. (Leksikon[:] Personer, begreber og institutioner: s. 242—487).
- Engelsk/amerikansk-dansk forlagsordbog. 1974.
- Fryd, Ejnar*: Tysk-dansk[,] dansk-tysk specialordbog inden for revision, regnskabsvæsen m. v. 1974.
- Handal, Gunnar, Lars-Gunnar Holmström og Ole B. Thomsen*: Universitetsundervisning. 1973. (Fackuttryk [dansk, norsk og svensk]: s. 383—392).
- Hansen, Jens E.*: Tysk/Dansk bilteknisk ordbog. 1974.
- Hansen, Jens Aa.*: Affald — systematik og terminologi. Indledende begrebsmæssig analyse. [Udg. af] Nordforsk, Miljøvårdssekretariatet. 1974.
- Hansen, Mogens, Poul Thomsen og Ole Varming*: Psykologisk-pædagogisk ordbog. 3. udgave. 1974.
- Harmer, Henning, og Thomas Jørgensen (red.)*: Gyldendals Litteraturlleksikon, bind IV, r—aa, å. 1974.
- Holm, Kjeld, Malthe Jacobsen og Bjarne Troelsen*: Søren Kierkegaard og romantikerne. 1974. (Leksikalske stikord: s. 148—155).
- Hvem Hvad Hvor 1975 (trykt 1974). (Arne Hamburger: Et udvalg af nye ord i det danske sprog: s. 185).
- Hvem Hvad Hvor 1975 (trykt 1974). (Mini-lexikon om vejr og vind: s. 93—96).
- Ikea (Møbel-Ikea A/S): [katalog, april 1975.] (s. 59: Hvad betyder ordene?).
- Jesper, Bente*: Det lille røde leksikon. 1974.
- Karush, William*: Matematisk Opslagsbog. Oversat til dansk og bearbejdet af lektor, mag. scient. Poul Einer Hansen og amanuensis, cand. mag. Finn Berg Rasmussen. 1966. (Med: EDB-terminologi — en forklaring på EDB-udtryk: s. 360—368).
- Kemofibre. Handelsnavne og producenter. [Udgiven af] Dansk Textil Institut. 1973.
- Kirstein, Per*: Arbejdsmarkedspolitik. 1974. (Leksikalske stikord: s. 200—204).
- Kjærulff Nielsen, B.*: se Nielsen, B. Kjærulff.
- Kjørup, Søren*: Filmsemiologi. 1975. (Leksikalske stikord: s. 211—219).

- Knudsen, Per Holm*: Conni og bolighajen. 1974. (Ordliste: s. 118—137).
- Kristensen, Martin* (red.): Klinisk Ordbog. 10. udgave. 1974.
- Larsen, Poul*: Don Juan-motivet. 1974. (Leksikalske stikord: s. 146—149).
- Lomholt, Margrete*: Børnepsykiatri. 6. udgave. (Ordliste: s. 370—381).
- Lund, Lars*: Ordliste Economics, Engelsk-dansk ordliste over økonomiske fagudtryk. 1974.
- Med arkæologen Danmark rundt. 1974. (Ordforklaringer: s. 430—436).
- Nielsen, B. Kjærulff*: Engelsk-dansk ordbog. Tredje oplag med udvidet tillæg. 1974.
- Nielsen, Kay*: Børnenes Sørøverhistorier. 1975. (Nogle svære ord: s. 189—191).
- Nissen, Gunnar*: Forkortelsesordbog. 1974.
- Nordisk Hydrologisk Terminologi. 1. utkast, termer. Nordic IHD Report No 5. National Committees for the International Hydrological Decade in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden. 1973.
- Nudansk Ordbog. 8. reviderede og forøgede udgave. 1974.
- Olsen, Poul Rovsing*: Musiketnologi. 1974. (Leksikalske stikord: s. 148—154).
- Pengebogen. Økonomi for alle. 1974. (ABC [udtryk i forbindelse med økonomi]: s. 357—393).
- PH om lys [på omslaget: Poul Henningsen: Om lys]. 1974. (Noter [bl.a. med ordforklaringer] s. 230—232).
- Praktisk viden om miljøgifte. Oversat og bearbejdet af NOAH's miljøgiftgruppe. 1974. (Register med ordforklaringer: s. 321—336).
- Ross, Alf*: Skyld, ansvar og straf. 1970. (Leksikalske stikord: s. 261—265).
- Schwarz, Helge*: False Friends. Faldgruber i engelsk. 1973.
- Slade, Peter*: Børnedrama. På dansk ved Esther Andkjær Jensen og Sofie Ribbjerg. 1974. (Kort liste med de vigtigste ord inden for den specielle terminologi i Børnedrama: s. 219—220).
- Strömberg, Elisabeth, Agnes Geijer, Margrethe Hald* och

- Marta Hoffmann*: Nordisk Textiltknisk Terminologi, Förindustriell vävnadsproduktion. Ny reviderad och utökad upplaga. 1974.
- Støjterminologi. [I Ingeniør- og Bygningsvæsen, 1974, nr. 39, s. 9].
- Tegl 14. Sådan bruges tegl. [Udgivet af] Teglintustriens Tekniske Tjeneste. [1974]. (MURERSPROG—TEGLSPROG: s. 2).
- Terminologi for gasudstyr i hjemmet (= Gas Information, febr. 1972).
- Thorseth, Kjeld*: Vejledning i anatomiske og medicinske fagudtryk for ikke-læger. [1972].
- Warrern, Allan*: Engelsk-dansk teknisk ordbog. 6. øgede udgave. 1974.
- Vinterberg, Hermann, og Jens Axelsen*: Dansk-engelsk ordbog, 7. udgave, 8. oplag. 1974. (Med udvidet tillæg).
- WMO isnomenklatur, dansk udgave — The WMO Sea Ice Nomenclature, Danish edition. [=Det Danske Meteorologiske Institut: Meddelelser, nr. 22. 1969].
- Vocabulaire phraséologique établi sur la base des traités instituant les Communautés européennes. 1974.
- Voss, Tage, og Marianne Ziirsen*: Stofmisbrug — en samfundssygdom. 1971. (Stofmisbrugerens ord: s. 140—142).
- Økonomisk ABC. Bilag til Tidens Stemme, nov. 1961.

FINLAND

- Englantilais-saksalais-suomalainen mittaus- ja säätötekniikan sanakirja [Engelsk-tysk-finsk mät- och reglerteknisk ordbok]. Utg. av Helsingin Teknillisen Koulun Mittarikerho. 1973. 141 s.
- Ilkka Helastie — Marketta Millan — Jyrki K. Talvitie*: Espanjalais-suomalainen suursanakirja [Spansk-finsk storordbok]. 1974. 602 s.
- Arnold Hiltunen — Ulla-Liisa Heino*: Suomi-venäjä-suomi [Finska-ryska-finska]. 1973. 505 s.
- Hannu Hintsanen — Kalevi Uurasjärvi*: Ruotsalais-suoma-

- lainen laskentatoimen sanasto [Svensk-finsk kalkylordlista]. 1973. 14 s.
- Raija Hurme — Riitta-Leena Malin — Maritta Pesonen:* Englantilais-suomalainen slangisanasto [Engelsk-finsk slangordbok]. 1974. 144 s.
- Raija Hurme — Maritta Pesonen:* Englantilais-suomalainen suursanakirja [Engelsk-finsk storordbok]. 1973. 1183 s.
- Kaivossanasto [Gruvordlista]. Utg. av Vuorimiesyhdistys r.y. 1967. 155 s.
- Kalliomekaniikan sanasto [Bergsmekanisk ordlista]. Utg. av Vuorimiesyhdistys r.y. 1970. 71 s.
- Juhani Karvonen — Kyllikki Röman — Annika Takala — Oiva Ylimentalo:* Opettajan sanastokirja [Ordbok för lärare]. 1970. 235 s.
- Pekka Katara — Ingrid Schellbach-Kopra:* Suomalais-saksalainen suursanakirja [Finsk-tysk storordbok]. 1974. 1396 s.
- Jussi Korhonen:* Pieni nykykreikan sanakirja [Liten nygrekisk ordbok]. 1974. 93 s.
- M. Kuusinen — V. Ollikainen:* Venäläis-suomalainen suursanakirja [Rysk-finsk storordbok]. 1972. 1000 s.
- Kuvitettu ATK-sanasto ja englanninkielisten hakusanojen suomenkieliset vastineet [Illustrerad ADB-ordlista och finska motsvarigheter till engelska uppslagsord]. Utg. av Tietojakso Oy. 1969. 23 s.
- Lea Lampén:* Ruotsalais-suomalainen suursanakirja [Svensk-finsk storordbok]. 1973. 857 s.
- Egil Nicklin:* Svensk-finsk och finsk-svensk byggordsamling (Byggnadskalendern 1971).
- Pakastealan sanasto [Frysteknisk ordlista]. Utg. av Pakaste yhdistys r.y. 1968. 15 s.
- Pentti Rantanen:* Saksalais-suomalainen tekniikan sanasto [Tysk-finsk teknisk ordbok]. 1971. 160 s.
- Hjalmar Ström:* Oil and fuel dictionary. 1968. 323 s.
- Sakari Virkkunen:* Suomalainen fraasisanakirja Kivestä Kekkoseen [Finsk fraseologi från Kivi till Kekkonen]. 1974. 328 s.

NORGE

- Berulfsen, Bjarne og Torkjell K. Berulfsen:* Engelsk-norsk. Ny rev. utg. Oslo 1974.
- Berulfsen, Bjarne og Dag Gundersen:* Fremmedordbok. 13. utg. Oslo 1974.
- Beste, Det:* Utvid Deres ordforråd. En håndbok. Oslo [1971].
- Birkeland, Gunnar og Ingvar Lillesund:* Tysk-norsk, norsk-tysk. Deutsch-Norwegisch. Norwegisch-Deutsch. 12. utg. Oslo 1973.
- Cordtsen, Else og Marius Sandvei:* Ordliste for grunnskolen. 4. oppl. Oslo 1973 [utsendt 1974].
- Dedichen, Line:* Fransk-norsk. Rev. utg. 5. oppl. Oslo 1973. Engelsk-norsk, norsk-engelsk ordbok. By the Staff of Editions Berlitz. Lausanne [1974].
- Evjen, Hans:* Norsk-spansk forretningsordbok. Oslo 1974. Fransk-norsk, norsk-fransk ordbok. By the Staff of Editions Berlitz. Lausanne [1974].
- Fritzner, Johan:* Ordbog over det gamle norske Sprog. Om-
arb., forøg. og forb. Udg. 4. utg. [Nytt uforandret oppt. av
2. utg. 1883—96.] Oslo 1973. 3 bind.
- Gundersen, Dag:* Norsk synonymordbok. 4. oppl. Oslo 1972.
- Grønvold, Magnus:* Spansk-norsk lommeordbok. Større utg.
4. oppl. Oslo 1973.
- Havin, Henry:* Psykologisk ordning av norske personschildrende ord og uttrykk. Forslag til et internasjonalt karakterologisk tegnspråk. Oslo 1974.
- Hellevik, Alf:* Nynorsk ordliste. Større utg. med fornorsk-
ingstillegg og liste over forkortingar. 9. oppl. Oslo 1974.
- Høst, Gunnar og Jørgen Aarhoug:* Fransk-norsk, norsk-
fransk. Français-norvégien, norvégien-français. 12. oppl.
Oslo 1973.
- Italiensk-norsk, norsk-italiensk ordbok. By the Staff of Editions Berlitz. Lausanne [1974].
- Krogsrud, Torgeir og Didrik Arup Seip:* Norsk rettskrivnings-
ordliste. Ny utg. ved Finn-Erik Vinje. 25. oppl. Oslo 1972
[utsendt 1974].
- Lundeby, Einar:* Lexi. Nye ord, vanskelige ord, fremmedord.

- Utarb. i samarb. med Bernt Fossetøl, Finn Grimnes, Jørgen Vasshaug. 2. tr. Oslo 1973.
- Norsk tekstilinstitut*: Norsk flerspråklig tekstilordliste. Med overs. til: dansk, nederlandsk, engelsk, finsk, fransk, tysk, spansk og svensk. [Utg.] i samarb. med Massachusetts institute of technology. [Oslo 1972].
- Norsk tekstilinstitut*: Norsk tekstilteknisk tesaurus. Utg. i samarb. mellom Norsk tekstilinstitut og Massachusetts institute of technology. [Oslo 1973].
- Pedagogisk oppslagsbok. Red. Einar Ness. Oslo 1974. 2 bind.
- Riksmålsforbundet*: Riksmålsordlisten. Godkjent av Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur. 5. utg. Oslo 1973.
- Rådet for teknisk terminologi*: Ordbok for veg- og trafikkteknikk. Norsk-dansk-engelsk-fransk-svensk-tysk. Oslo 1973.
- Rådet for teknisk terminologi*: Ordbok for VVS. Ventilasjonsteknikk. Norsk-engelsk-fransk-svensk-tysk. Oslo 1974.
- Schjöll, Kåre*: Van Goor's klein Noors woordenboek. Noors-Nederlands en Nederlands-Noors. 6. druk. Haag 1973.
- Skjerk, E.*: Bilteknisk ordbok. Engelsk-norsk. (Engelsk-dansk bilteknisk ordbog.) Til norsk ved Peer Gretland. Oslo 1974.
- Spansk-norsk, norsk-spansk ordbok. By the Staff of Editions Berlitz. Lausanne [1974].
- Sverdrup, Sandvei, Fossetøl*: Tanums store rettskrivningsordbok. Bokmål. Ny revidert og utvidet utgave. Oslo 1974.
- Tysk-norsk, norsk-tysk ordbok. By the Staff of Editions Berlitz. Lausanne [1974].
- Willets, Margaret R. Prentice*: An English guide for hairdressers. 2. utg. [Oslo] 1973.

SVERIGE

Den svenska förteckningen har utarbetats gemensamt av Tekniska nomenklaturcentralen (TNC) och Svenska språknämnden.

Akelius, R.: Datorengelska. Jönköping 1974. 169 s.

Andreasson, S., Lindberg, G., Palm, L. & Persson, R.: Lexikon i sociologi. Lund 1971. 152 s.

- Anners, E. & Önnerfors, A.:* Latinsk juridisk terminologi. Utg. av Juridiska föreningen, Uppsala. 3 uppl. Uppsala 1973. 96 s.
- Arbetsmarknadens ord.* Aktuella termer, uttryck och förkortningar. Utg. av Svenska Arbetsgivareföreningen. 2 uppl. Stockholm 1974. 78 s.
- Dictionarium Bibliothecarii Practicum.* (The Librarian's Practical Dictionary in 22 Languages) 6 ed. Pullach/München 1974. 385 s.
- Eurolex.* Lexikon om det europeiska samarbetet. Red. Tue Rohrsted; övers. från danskan och red. för den sv. utg.: Hans-Erik Rönnow. Lund 1974. 180 s.
- Frick, N.:* Ord vi möter (i det som skrivs om samhällsfrågor etc.). Borås 1974. 110 s.
- Förpackningsteknisk ordbok.* Svenska, tyska, engelska, franska och finska. Stockholm 1974. 312 s.
- International business dictionary in nine languages.* (Engelska, franska, tyska, spanska, italienska, portugisiska, svenska, esperanto, holländska.) Deventer 1974. 535 s.
- Kjellström, M.:* 700 ord för vårdlinjen. Stockholm 1974. 29 s.
- Lundgren, R.:* Ordlista, termer och definitioner inom containertrafiken. (Engelska, franska, tyska, svenska.) Utg. av Statens Järnvägar. Stockholm 1972. 43 s.
- Macau, J.:* Glossaire pratique suédois-français de l'éducation. Lund 1970. 122 s.
- Multilingual Vocabulary of Educational Radio and Television Terms.* (Engelska, franska, tyska, italienska, spanska, holländska, svenska.) München 1971. 189 s.
- Muovisanasto* (Plastics Dictionary; engelska, svenska, tyska, finska) Helsingfors 1973. 305 s.
- Nordisk hydrologisk terminologi.* 1 utkast. (Engelska, danska, isländska, norska, finska, svenska.) Utarb. av de svenska, norska, danska, finska och isländska kommittéerna av Internationella Hydrologiska Dekaden. Stockholm 1973. 232 s.
- Nordisk textilteknisk terminologi.* Förindustriell vävnadsproduktion. (Definitioner på svenska, motsvarigheter på danska, isländska, norska, finska, engelska, franska och tyska.) Utarb. av E. Strömberg, A. Geijer m.fl. (1967); ny rev. och

- utök. uppl. utg. av A. Geijer och M. Hoffmann. Oslo 1974. 132 s.
- Ordlista för arbetarskyddet.* Utg. av Arbetarskyddsnämnden. 4 uppl. Stockholm 1974. 98 s.
- Ordlista för begrepp inom teledatasystem.* Utg. av Linköpings högskola, inst. för systemteknik. Linköping 1974. 23 s.
- Personaladministrativ terminologi.* Definitioner och kommentarer. Utg. av Statskontoret, Svenska Landstingsförbundet, Statens Personalnämnd, Svenska Kommunförbundet. 2 uppl. Stockholm 1974. 87 s.
- Smith, C.:* Båtseglarordbok: en samling förklaringar, upplysningar och välmentat råd. Stockholm 1974. 144 s.
- Tekniska nomenklaturcentralens publikationer:
- TNC 57 Värmebehandlingsordlista. Svenska definitioner samt motsvarigheter på engelska, franska, tyska, ryska och japanska. Stockholm 1974. 83 s.
- TNC 57E Glossary of Heat Treatment. Engelska definitioner samt motsvarigheter på franska, tyska, svenska, ryska och japanska. Stockholm 1974. 81 s.
- Tysk-svensk militär ordlista.* 1973 års uppl. Utg. av Chefen för armén. Stockholm 1974. 155 s.
- Vad betyder orden?* Utg. av Svenska Arbetsgivareföreningen, avd. för samhällskontakt. Stockholm 1974. 11 s.

Om forfatterne

Poul Lindegård Hjorth, f. 1927. Dr. phil., professor i dansk sprog ved Danmarks Lærerhøjskole. Medlem af Dansk Sprognævn siden 1964, formand 1966—73.

Henrik Galberg Jacobsen, f. 1944. Amanuensis i Dansk Sprognævn siden 1972.

Alfred Jakobsen, f. 1917. Professor i norrøn filologi ved Universitetet i Trondheim/Norges Lærerhøgskole.

Jørgen O. Jørgensen, f. 1926. Amanuensis i Dansk Sprognævn siden 1962.

Kaj T. Larsen, f. 1944. Stud. mag. art.

Ståle Løland, f. 1945. Konsulent i Norsk språkråd siden 1973.

Ole Henrik Magga, f. 1947. Stud. mag. art.

Pia Riber Petersen, f. 1946. Amanuensis i Dansk Sprognævn siden 1974.

Robert Petersen, f. 1928. Professor ved Københavns Universitet.

Tove Skutnabb-Kangas, f. 1940. Fil. lic., Helsingfors Universitet.

Margareta Westman, f. 1936. Fil. dr, docent ved Stockholms universitet, ansat i Svenska språknämnden siden 1966.

Tidligere bind af Sprog i Norden

1970

Det nordiska rättstavningsmötet 1869 och hundra års svensk rättstavning, av *Carl Ivar Ståhle*

Den retskrivningsmæssige udvikling i Danmark siden det nordiske retskrivningsmøde i Stockholm 1869, af *Henning Spang-Hanssen*

Utvikling i norsk rettskriving etter Stockholmsmøtet 1869, av *Alf Hellevik*

Nordisk språksamarbeid, av *Arnulv Sudmann*

Sprognævn og offentlighed. Erfaringer fra arbejdet i Dansk Sprognævn, af *Poul Lindegård Hjorth*

Språkvården och massmedierna, av *Bertil Molde*

Finsk purism och nationalism, av *Matti Sadeniemi*

Oversettelse og språkrøkt, av *Carl Hambro*

Nyare litteratur av intresse för språkvårdsarbetet
Danmark

Norge, av *Alfred Jakobsen*

Sverige, av *Gösta Bergman* och *Margareta Westman*

Några nyare fackliga ordböcker och ordlistor

1971

Dansk Sprognævns virksomhed i 1970

Svenska språkvårdsnämnden i Finland 1970

Institutionen för nufinska 1970

Det islandske sprognævns virksomhed i 1970

Norsk språknemnds virksomhet i 1970

Nämnden för svensk språkvård 1970

Nordisk språksamarbeid 1970—71, av *Arnulv Sudmann*

Om svensk og norsk indflydelse på moderne dansk, af *Allan Karker*

Om påverknad på norsk frå andre nordiske språk, av *Alf Hellevik*
Svenska lån från danskan, norskan och finskan, av *Gösta Bergman*
Isländskan i Nordamerika, av *Haraldur Bessason*
Finskan i Amerika, av *Pertti Virtaranta*
Norsk i Amerika: Studier og status, av *Einar Haugen*
Det svenska språket i Amerika, av *Nils Hasselmo*

1972

Dansk Sprognævns virksomhed i 1971
Svenska språkvårdsnämnden i Finland 1971
Nufinska institutionen 1971
Det islandske sprognevns virksomhed i 1971
Norsk språknemnd 1971
Nämnden för svensk språkvård 1971
Nordisk språksamarbeid 1971—72, av *Arnulv Sudmann*
Nabosprogene i den højere danske skole. Et historisk rids med kommentarer, af *Poul Lindegård Hjorth*
Dansk i Amerika: Status og perspektiv, af *Iver Kjær og M. Baumann Larsen*
Finlandssvenskan i USA och Kanada, av *Lars Huldén*
Teknisk terminologiarbejde i Danmark og Dansk Sprognævns rolle heri, af *Henning Spang-Hanssen*
Några tankar kring tekniskt terminologiarbete i praktiken, av *Egil Nicklin*
Registrering och nybildning av tekniska ord i Island, av *Sigurður Briem*
Problemer innen fagspråkene, av *Bjørn Ebbe Lian*
Terminologisamarbete i Norden — erfaringer i Sverige, av *Einar Selander*
Datamaskinell språkbehandling — og nordisk samarbeid, av *Kolbjørn Heggstad*
Nyare litteratur av intresse för språkvårdsarbetet
Norge, av *Alfred Jakobsen*
Sverige, av *Bertil Molde och Margareta Westman*
Några nyare fackliga ordböcker och ordlistor

1973

- Dansk Sprognævns virksomhed i 1972
Svenska språkvårdsnämnden i Finland 1972
Institutionen för nufinska 1972
Det islandske sprognevns virksomhed i 1972
Norsk språkråd 1972
Nämnden för svensk språkvård 1972
Nordisk språksamarbeid 1972—73, av *Arnulv Sudmann*
Fra Norsk språknemnd til Norsk språkråd, av *Gorgus Coward*
Våre nordiske grannespråk i norsk skole, av *Marius Sandvei*
Grannspråksundervisningen i svenska skolor, av *Evert Ullstad*
Samarbeid om reformer i lovspråket, av *Alf Hellevik*
Den svenska språknämnden och myndigheternas språk, av
Bertil Molde
Dansk lovsprog og kancellistil, af *Allan Karker*
Navne på stater. Nationalitetsbetegnelser
Nyare litteratur av interesse för språkvårdsarbeidet
Norge, av *Alfred Jakobsen*
Sverige, av *Margareta Westman*
Nogle nyere ordbøger og ordlister
Danmark
Norge
Sverige

1974

- Dansk Sprognævn 1973
Svenska språkvårdsnämnden i Finland 1973
Institutionen för nufinska 1973
Det islandske sprogævn 1973
Norsk språkråd 1973
Nämnden för svensk språkvård 1973 och första halvåret 1974
Samarbeidet mellom dei nordiske språknemndene i 1973, av
Arnulv Sudmann
Språket i kringkastinga, av *Finn-Erik Vinje*
Om sproget i radio og tv, af *Henning Skaarup*
Språket i finlandssvensk radio och tv, av *Sten Olof Westman*
Finska språket i Finlands rundradio, av *Matti Sadeniemi*
Sprogbrugen i Islands radio og TV, af *Jakob Benediktsson*

Språket i svensk radio och tv, av *Bertil Molde*

Navne på stater. Nationalitetsbetegnelser. Dansk—færøsk—
islandsk

Modersmålsundervisning vid universitetsutbildning

Nyare litteratur av intresse för språkvårdsarbetet

Danmark

Norge, av *Alfred Jakobsen*

Sverige, av *Margareta Westman*

Nogle nyere ordbøger og ordlister

Danmark

Finland

Norge

Sverige